T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TURİZMDE CİDDİ SERBEST ZAMAN FAALİYETİ OLARAK DOĞA YÜRÜYÜŞLERİ, ÇEVRE KİMLİĞİ VE YAŞAM DOYUMU İLİŞKİSİ

Soner SÖYLER

Danışman
Yrd. Doç. Dr. İlkay TAŞ GÜRSOY

İZMİR – 2016

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Turizmde Ciddi Serbest Zaman Faaliyeti Olarak Doğa Yürüyüşleri, Çevre Kimliği ve Yaşam Doyumu İlişkisi" adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

…./ …./

Soner SÖYLER

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Turizmde Ciddi Serbest Zaman Faaliyeti Olarak Doğa Yürüyüşleri, Çevre Kimliği ve Yaşam Doyumu İlişkisi

Soner SÖYLER

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı
Turizm İşletmeciliği Programı

Bir serbest zaman faaliyeti olarak turizme katılan insanlar artık kitle turizmi ürünlerinden çok özel ilgilerini tatmin edecek seyahatlere; doğal, kültürel, tarihi ve sosyal arz öğelerinin ön plana çıktığı bölgelere ve turistik faaliyetlere yönelmeye başlamışlardır. Doğaya dayalı özel ilgi turizmi de son yıllarda turizm sektöründe yükselmekte olan eğilimlerden biri olarak görülmektedir. Bu turizm türünün bir ürünü olan doğa yürüyüşleri de katılımcılar tarafından ciddi serbest zaman faaliyeti olarak algılanabilmektedir. Ciddi serbest zaman faaliyetlerine katılım sonucu elde edilen bireysel ve sosyal faydaların kişilerin yaşam doyumlarında artış sağladığı belirtilmektedir.

Bu araştırmanın amacı turizmde ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşleri ile çevre kimliği ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla araştırmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, turizmde ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerinin bireylerin çevre kimliğinin oluşumunda katkısı olduğu, çevre kimliği yüksek olan bireylerin doğa yürüyüşlerine katılma eğilimlerinin daha fazla olduğu ve doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin katıldıkları faaliyet sonucu yaşam doyumlarında artış görüldüğü belirlenmiştir. Yaşam doyumu ve çevre kimliği arasında ise düşük düzeyde bir ilişki olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ciddi Serbest Zaman, Özel İlgi Turizmi, Doğa Yürüyüşleri, Yaşam Doyumu, Çevre Kimliği.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Relationship Among Trekking as a Serious Leisure Activity in Tourism, Enviromental Identitiy, and Life Satisfaction.

Soner SÖYLER

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Tourism Management

Tourism Management Program

People tend to join special interest tourism activities, in regions which present elements such as natural, cultural, historical and social values, as an activity of free time instead of mass tourism. Lately, one of the popular trends in tourism industry is nature-based special interest tourism. Trekking is a product in this tourism type and could be perceived as a serious leisure activity by participants. It is stated that individual and social benefits gained from the participation to serious leisure activities have positive effects on people's life satisfaction.

The aim of this study is to reveal the relationship between trekking as serious leisure activities in tourism, life satisfaction, and environmental identity. In this regard, research findings prove that trekkings as serious leisure activities make a contribution to individuals' environmental identity; individuals with higher environmental identity tend to join trekkings more than others; and trekkings increase individuals' life satisfaction. Additionally, there is a weak relationship between life satisfaction and environmental identity of individuals.

Keywords: Serious Leisure, Special Interest Tourism, Trekking, Life Satisfaction, Environmental Identity.

TURİZMDE CİDDİ SERBEST ZAMAN FAALİYETİ OLARAK DOĞA YÜRÜYÜŞLERİ, ÇEVRE KİMLİĞİ VE YAŞAM DOYUMU İLİŞKİSİ

TEZ ONAY SAYFASI ii
YEMİN METNİ iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
KISALTMALAR ix
TABLOLAR LİSTESİ x
ŞEKİLLER LİSTESİ xi
EKLER LİSTESİ xii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
CİDDİ SERBEST ZAMAN KAVRAMI

1.1. SERBEST ZAMAN KAVRAMI 3
1.1.1. Serbest Zamanın Tanımı 3
1.1.2. Serbest Zaman Kavramının Tarihsel Gelişimi 7
1.1.3. Turizm ve Serbest Zaman İlişkisi 10
1.1.4. Serbest Zaman Faaliyetlerinin Sınırlandırılması 11
1.1.4.1.Ciddi Serbest Zaman 13
1.1.4.2.Gündelik Serbest Zaman 14
1.1.4.3.Proje Temelli Serbest Zaman 15
1.1.5. Turizm ve Ciddi Serbest Zaman Faaliyeti Olarak Doğa Yürüyüşleri 19
1.2. CİDDİ SERBEST ZAMANIN ÖZELLİKLERİ 24
1.2.1. Azim 24
1.2.2. Serbest Zaman Kariyeri 24
1.2.3. Kişisel Çaba 25

1.2.4. Kalıcı Kazanımlar 26
1.2.5. Faaliyete Özgü Değerler 26
1.2.6. Uğraşla Özdeşim 27
1.3. CİDDİ SERBEST ZAMAN KATILIMCILARI 28
1.3.1. Amatörler 28
1.3.2. Hobiciler 31
1.3.3. Gönüllüler 33
1.4. CİDDİ SERBEST ZAMAN FAALİYETLERİNİN FAYDALARI 36
1.4.1. Bireysel Faydalar 37
1.4.2. Sosyal Faydalar 38

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE KİMLİĞİ VE YAŞAM DOYUMU KAVRAMLARI

2.1. TURİZM VE ÇEVRE 40
2.1.1. Turist Bakışı ve Çevre 40
2.1.2. Turizm ve Çevre İlişkisi 44
2.1.2.1. Sürdürülebilir Turizm 47
2.1.3. Çevre Kimliği 57
2.2. TURİZM VE YAŞAM DOYUMU 62
2.2.1. İyi Oluş ve Yaşam Doyumu 62
2.2.2. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler 65
2.2.3. Turizm ve Yaşam Doyumu İlişkisi 67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA KAPSAMI VE YÖNTEMİ

3. ARAŞTIRMA KAPSAMI VE YÖNTEMİ 70
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 70
3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI 71
3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 72
3.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI 74

3.5. VERİ TOPLAMA ARACI 74
3.6. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ 77
3.7. ARAŞTIRMA BULGULARI 78
3.7.1. Demografik Özelliklere İlişkin Analizler 79
3.7.2. Faktör Analizi 80
3.7.3. Güvenirlik Analizi 84
3.7.4. Araştırma Hipotezlerinin Testi 84
3.7.4.1. Korelasyon Analizi 85
3.7.4.2. Regresyon Analizi 87
SONUÇ 90
KAYNAKÇA 97
EKLER

KISALTMALAR

BMDÇKK	Birleşmiş Milleler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
DTÖ	Dünya Turizm Örgütü
s./ss.	Sayfa Numarası/Numarları
SLIM	Ciddi Serbest Zaman Envateri ve Ölçümü (Serious Leisure Inventory and Measurement
SWLS	Yaşam Tatmin Ölçeği (Satisfaction with Life Scale)
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TL	Türk Lirası
vb.	ve benzeri
WLRA	Dünya Serbest Zaman ve Rekreasyon Birliği (World Leisure and Recreation Association)
yy.	Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Serbest Zaman Tanımları ile İlgili Yaklaşımlar s. 4
Tablo 2: Ciddi Serbest Zaman Katılımcı Türlerinin Ayırt Edici Özellikleri s. 35
Tablo 3: Post-modernist Tüketimin Turizmdeki Yansımaları s. 42
Tablo 4: Sürdürülebilir Turizm Tanımları s. 52
Tablo 5: Sosyal Kimliğin Çevre Kimliğine Etkisi s. 60
Tablo 6: Araştırmaya Katılan Bireylerin Sayısal ve Yüzdesel Dağılımı s. 79
Tablo 7: Ciddi Serbest Zaman Faktör Analizi Sonuçları s. 81
Tablo 8: Çevre Kimliği Faktör Analizi Sonuçları s. 82
Tablo 9: Yaşam Doyumu Faktör Analizi Sonuçları s. 83
Tablo 10: Genel Güvenirlik Analizi s. 84
Tablo 11: Korelasyon Analizi Sonuçları s. 85
Tablo 12: Regresyon Analizi Sonuçları s. 87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ciddi Serbest Zaman Perspektifi Şeması s. 18
Şekil 2: Doğa Yürüyüşleri ve Turizm Türleri s. 21
Şekil 3: Stebbins'in Ciddi Serbest Zaman Faaliyetleri Katılımcı Grupları Modeli s. 29
Şekil 4: Meta-yoğun Ciddi Serbest Zaman Faaliyetleri Katılımcı Grupları Modeli s. 31
Şekil 5: Sürdürülebilir Turizm ve Diğer Turizm Türleri Arasındaki İlişki s. 55
Şekil 6: Kitle Turizmi, Alternatif Turizm ve Sürdürülebilir Turizm Arasındaki İlişki s. 56

EKLER LİSTESİ

EK 1: Soru Formu ek s. 1

GİRİŞ

Serbest zamanın etkili bir şekilde kullanılması günümüz toplumunda giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bireyler mutlak zorunlu ve kısmen zorunlu zamanları dışındaki serbest zamanlarını dinlenme, eğlenme, kendini geliştirme, sosyal ilişkilerde bulunma gibi serbest zaman faaliyetleri ile değerlendirmektedirler. Bu faaliyetler sonucu da işlerine yeniden başladıklarında daha verimli ve etkili çalışabilmektedirler. Ekonomik ve toplumsal gelişmeyle birlikte çalışma saatlerinin yeniden düzenlenmesi ve ücretli izinlerdeki artış seyahat etme ve turizm olgusunu desteklemektedir. Küreselleşmeyle birlikte değişen sosyal, teknolojik ve ekonomik koşulların insanların tüketim biçimlerinde yarattığı farklılıklar turizm arz ve talebine de yansımıştır. Geçmişe göre farklı bir tüketim anlayışına sahip olan günümüz turisti için turistik destinasyonlarda deniz-kum-güneş gibi kitle turizminin ön plana çıkardığı çekiciliklerin yanı sıra turistler kitle turizminin dışında kalan özel ilgi turizmi ürün ve hizmetlerine daha çok ilgi göstermeye başlamışlardır.

Doğal çevre, çeşitli nedenlerle insanlar üzerinde çekim gücü yaratmaktadır. Günümüzde, dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu doğal ve kültürel çevre içinde bulunmak amacıyla çeşitli seyahatler gerçekleştirmektedir. Turizm tüketiminin giderek bireyselleşmesi sonucu, kitle turizmine alternatif bir seçenek olarak ortaya çıkan özel ilgi turizmi kırsal turizm, macera ve doğa temelli turizm, kültür ve kültürel miras turizmi, festival ve etkinlik turizmi gibi türleri ile günümüz turistleri için farklı turistik faaliyet olanakları sunmaktadır.

Doğaya dayalı özel ilgi turizmi de son yıllarda turizmde yükselmekte olan eğilimlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Endüstrileşme ve şehirleşmeyle birlikte oluşan aşırı yoğun çalışma temposu, yaşam telaşı, stres gibi nedenler insanların yorgun düşmelerine ve huzursuz hissetmelerine neden olabilmektedir. Doğal alanlarda gerçekleştirilen çeşitli serbest zaman faaliyetleri de insanların bu tarz baskı ve stresten kurtulmaları, fiziksel ve ruhsal yenilenmeleri açısından önemli fırsatlar yaratmaktadır. Alternatif turizmin doğa temelli bir ürünü olan doğa yürüyüşleri de günümüzde özellikle büyük şehirlerde stres ve baskı altında yaşayan insanların yeniden doğayla bir arada olmaları ve yaşamdan aldıkları hazzı arttırabilmelerine olanak sağlayacak bir seçenek olarak görülmektedir. Bu açıklamalar kapsamında araştırmada ele alınacak ana problem; “turizmde ciddi

serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşleri ile çevre kimliği ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler nelerdir?" olarak belirlenmiştir.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde ciddi serbest zaman faaliyetleri ve turizmde serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşleri ile ilgili alan yazın taramasına, ikinci bölümünde çevre kimliği ve hayat doyumu ile ilgili literatür taramasına yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise turizmde ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin katıldıkları faaliyet ile yaşam doyumları ve çevre kimlikleri arasındaki ilişkiye yönelik gerçekleştirilen araştırmanın bulgularına yer verilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara ve önerilere yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM
CİDDİ SERBEST ZAMAN KAVRAMI

1.1. SERBEST ZAMAN KAVRAMI

1.1.1. Serbest Zamanın Tanımı

Zaman, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte *"bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu, süre"* olarak tanımlanmaktadır[1]. Zaman aynı zamanda, hem olayların akışı ile kesintisiz devam eden bir süreç hem de zor bulunan, geri kazanılamayan ve planlanması gereken bir kaynaktır[2]. Kullanım amacına göre zaman, zorunlu davranışlar için gerekli olan zaman ve serbest zaman (boş zaman) olarak ikiye ayrılmaktadır. Zorunlu davranışlar için gerekli olan zaman, mutlak zorunlu ve kısmen zorunlu olmak üzere iki gruba ayrılır. Bu bağlamda, çalışma (iş) zamanı, çalışmayla ilgili etkinliklere ayrılan zaman ve yaşamı sürdürmeye yönelik etkinlikler için kullanılan zaman olarak tanımlanmaktadır. Çalışma zamanı dışındaki faaliyetler için gerekli olan zaman, Türkçe alan yazında "boş zaman"[6], "özgür zamanlar"[7] veya "serbest zaman"[8,9] şeklinde ifade edilmektedir. Türkçe dilinde *"boş"* sözcüğü *"anlamsız, yararsız, işe yaramayan"* gibi anlamlara da karşılık geldiğinden, bu araştırmada, çalışma dışında kalan zamanı ifade etmek için *"serbest zaman"* ifadesi tercih edilmiştir.

Serbest zaman Latincede izinli olmak, serbest olmak anlamlarına gelen *"licere"* sözcüğünden türemiştir[10]. Kavram, İngilizce leisure, Fransızca loisir, İtalyanca il tempo libero şeklinde ifade edilmektedir. Serbest zaman genellikle, iş yapmanın dışında kalan zaman olarak düşünülmektedir. Ancak bir insanın işi bir

---

[1] Türk Dil Kurumu (TDK), **Güncel Türkçe Sözlük,** http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.572896fd262961.32368921, (02.05.2016), s. 1.

[2] Tolga Gül, "Rekreasyon Olgusuna Genel Yaklaşım", **Rekreasyona Giriş**, (Ed. Ali Yaylı), Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, ss. 2- 3.

[6] Atila Hazar, **Rekreasyon ve Animasyon,** Genişletilmiş 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2003, s.6-15

[7] Mahmut Tezcan, "Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sorununun Sosyolojik ve Eğitimsel Yönleri" **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Cilt: 11, Sayı: 1, 1978, s.166.

[8] Metin Argan, **Eğlence Pazarlaması,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2007, s.13.

[9] Özkan Tütüncü ve diğerleri, "Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımını Etkileyen Unsurların Analizi", **Spor Bilimleri Dergisi,** Cilt: 22, Sayı. 2, 2011, p.70-72.

[10] Harold L. Vogel, **Entertainment Industry Economics: A Guide for Financial Analysis,** 7. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, pp. 3-4.

başkasının serbest zaman faaliyeti olabilir. Ayrıca birçok faaliyet hem işin hem de serbest zamanın özelliklerini taşıyabilmektedir. Genellikle zorunluluk taşımayan faaliyetler serbest zaman kapsamı içine dâhil olsa da birçok serbest zaman faaliyeti -örneğin gönüllü olarak sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmak- kendi özünde ciddi derecede zorunluluk taşıyabilmektedir. Görüldüğü üzere, serbest zaman farklı özellikler taşıyabilmektedir ve tek bir şekilde ifade etmek güçtür[13].

Kavram, çalışma dışı zamanı kapsaması itibariyle geniş bir alanı ifade etmektedir ve kavramın sınırlarını net olarak çizmek zorlaşmaktadır. Alan yazındaki tanımlar, serbest zamanda yapılan faaliyetin öne çıkan özellikleri itibariyle, serbest zamanı tanımlamaktadır. Söz konusu tanımlar ve vurgulanan ögeler Tablo 1'de gösterilmektedir. Görülmektedir ki serbest zaman, kavram olarak sadece "zaman" ile ilgili değildir. Serbest zaman yaşam tarzının bir yansımasıdır. Bireyin yaşamındaki diğer faaliyetleri ile birlikte, birey için anlamlı bütünsel bir yaşam deneyimi oluşturur. Serbest zaman, bireyin faal olduğu bir dizi faaliyeti kapsamasının yanı sıra söz konusu faallik sadece fiziksel değildir. Bireyin iç dünyası ve ruhsal durumu ile yapılan faaliyetler arasında da sıkı bir bağ vardır. Bu yönleriyle serbest zaman, bireyin deneyimlemek istedikleri için fırsat yarattığı zaman dilimidir.

Tablo 1: Serbest Zaman Tanımları ile İlgili Yaklaşımlar

Öne Çıkan Ögeler	Tanımlar
Zaman	Hayatın sorumlulukları ve gerekliliklerinin yerine getirilmesinden sonra bireye kalan zaman
Faaliyet	Bireyin iş dışı zamanı içerisinde yaptığı olumlu faaliyetler bütünü
Ruhsal Durum	Çalışma hayatının sınırlarının dışına çıkılan, bireyin kendini özgür, içsel sükûnete sahip, rahatlamış ve yenilenmiş hissettiği zaman
Bütünsellik	Bireyin içten gelen bir güdüyle kendini bir şeylerin akışına bırakması
Yaşam Tarzı	Bireyin kültürel ve fiziksel çevresi içerisinde dıştan gelen zorunluluklardan bağımsız bir şekilde yaşaması

[13] Hazar, ss.6-7.

Tablo 1'de serbest zamanla ilgili yapılan tanımların *zaman olarak serbest zaman, faaliyet olarak serbest zaman, ruhsal durum olarak serbest zaman, bütünsel yaklaşım olarak serbest zaman* ve *yaşam tarzı olarak serbest zaman* olmak üzere beş farklı başlıkta örtüştüğü görülmektedir[20]. Zaman öğesi açısından yaklaşıldığında serbest zaman, hayatın sorumlukları ve gerekliliklerinin yerine getirilmesinden sonra bireye kalan zamanı ifade etmektedir[21]. Serbest zaman faaliyet öğesi üzerinden tanımlandığında bireyin iş dışı zamanı içerisinde yaptığı olumlu faaliyetler bütününe yönelik zamanı işaret etmektedir[22]. Ruhsal durum öğesi açısından yaklaşıldığında ise serbest zaman çalışma hayatının sınırlarının dışına çıkılan, bireyin kendini özgür, dinginliğe sahip, rahatlamış ve yenilenmiş hissettiği zaman olarak tanımlanmaktadır[23].

Bütünsel yaklaşımda iş ve serbest zaman birbirinden ayrılmaz şekilde değerlendirilmiş; ancak serbest zaman bir şeylerle meşgul olmak değil de kendini bir şeylerin akışına bırakmak olarak tanımlanmıştır. Burada serbest zaman manevi biçimde insanın içten gelen bir güdüsü, ruh hali olarak değerlendirilmektedir[25]. Yaşam biçimi olarak serbest zaman, zamanın metalaşmış hali ya da ruhsal bir durum olarak değil bir yaşam biçimi olarak değerlendirilmiş ve bir kimsenin kültürel ve fiziksel çevresi içerisinde dıştan gelen zorunluluklardan bağımsız bir şekilde yaşaması olarak tanımlanmıştır[26].

Toplumsal, kültürel, dini, siyasi, ekonomik ve teknolojik değişimler, serbest zamana da yansımakta, serbest zaman algısında farklılık yaratmaktadır[27]. Örneğin, serbest zaman hakkındaki araştırmalar Sanayi Devrimi öncesinde, sosyolojik ve psikolojik boyutlara yönelirken, Rönesans ve Reform hareketleri ve Sanayi Devrimi sonrasında yapılan araştırmalar serbest zamanı çalışma yaşamı ile ilişkilendirilmeye başlamıştır. Serbest zaman en genel anlamıyla, iş dışında kalan zaman olarak

---

[20] George Torkildsen, **Leisure and Recreation Management,** 3. Baskı, E&FN Spon, London, 1992, s.25-26.
[21] Vogel, s.4.
[22] Murat Özmaden, **Yükseköğretim Kredi Yurtlar Kurumunda İkamet Eden Öğrenilerin Boş Zaman Faaliyetlerini Değerlendirme Sorunları Üzerine Bir Araştırma (Çanakkale İli Örneği),** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1997, s. 6.
[23] Chris Rojek, **The Labour of Leisure,** Sage Publications, London, 2000, s.112.
[25] Torkildsen, s.29.
[26] Torkildsen, s.30.
[27] Benjamin K. Hunnicutt, "The History of Western Leisure", (Ed. Chris Rojek, Susan M. Shaw ve A. J. Veal), **A Handbook of Leisure Studies**, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2006, ss.55-74.

tanımlanarak çalışma zamanının tersi olarak kabul edilmiştir[28]. İş, uğraş veya çalışma insan yaşamı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Modern yaşamda iş, bireyin yaşama dair hedeflerini gerçekleştirmesinin, rahat bir şekilde yaşayabilmesinin yolu olarak sunulmaktadır. Bu yönüyle çalışma bireylerin isteklerine hükmeden bir zorunluluk ve bağlayıcılık içermektedir. Zorunluluk, serbestliği devre dışı bırakmaktadır[30].

Meşgul olunan-meşgul olunmayan zaman; zorunlu olarak belirli işlere ayrılan zaman-serbest zaman, gerekli zaman-keyfi zaman gibi çeşitli karşıtlıklarla, serbest zamanla serbest olmayan zamanın birbirinden ayırt edilmesi amaçlanmıştır[31]. Serbest zaman tanımlarında, özgür bir şekilde geçirilen zamana vurgu yapılmaktadır[32,33,]. Aşağıdaki serbest zaman tanımları zaman olgusunu ön plana çıkarmaktadır.

> *"Kişinin işe, işle ilgili sorumluluklarına, kendisinin ve ailesinin bakımına ayırdığı zamanın dışında kalan, dolayısıyla zorunlulukların olmadığı özgür bir zaman birimidir"*[34].
>
> *"Bireyin kendi adına özgürce kullanma hakkına sahip olduğu, iş ve yaşamla ilgili zorunlu sorumluluk ve görevler yerine getirildikten sonra arta kalan zamanıdır"*[35].
>
> *"Kişinin iş, aile, dinsel ve sosyo-politik zorunluluklarını yerine getirdikten sonra içeriği kesin olarak kişisel tatmine yönlenmiş zaman"*[36].
>
> *"Uyumak, yemek yemek, vücut temizliği yapmak, okula gidip gelmek, ders veya bir işte çalışmak dışında kalan vakit veya kişinin üretime yönelmiş faaliyetleri sırasında veya onu takiben girişmekte olduğu üretim dışında harcayabileceği süredir"*[37].

---

[28] Douglass K. Hawes, "Leisure and Consumer Behaviour", **Journal of the Academey of Marketing Science,** Cilt: 7, Sayı: 4, 1979, ss. 392-393.

[30] Gül, 2014, s. 3

[31] Bob Brotherton, "Konaklama, Turizm ve Eğlence Tanımları: Görüş Açıları, Problemler ve Çıkan Sonuçlar", **Turizmde Seçme Makaleler: 11,** Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayını No: 18, 1991, s.42.

[32] Daniel D. Mclean ve Amy R. Hurd, **Recreation and Leisure in Modern Society,** Dokuzuncu Baskı, Jones&Bartlett Learning, Canada, 2012, ss.1-85.

[33] Mary Greenwood Parr ve Brett D. Lashua, "Students' Perceptions of Leisure, Leisure Professionals and the Professional Body of Knowledge", **Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education,** Cilt: 4, Sayı: 2, 2005, ss. 16-26. PP mi SS mi?

[34] Sabite Müftügil, **Dinlence ve Turizm İlişkisi,** (Ed. Şükrü Yarcan), Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1993, s.63.

[35] Şevki Güler, **Turizm Sosyolojisi,** Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayını, Ankara, 1978, s.17.

[36] Joffre Dumazedier, **The Sociology of Leisure,** Elsevier, Amsterdam, 1974, s.71'den aktaran Chris Rojek, **Decentring Leisure Rethinking Leisure Theory,** SAGE Publications, London, 1999, s.38.

[37] Nermin Abadan, **Türk Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri,** HSEK Yayınları, İstanbul, 1961, s.3'ten aktaran Suat Karaküçük, **Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme,** 6. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008, s.32.

1.1.2. Serbest Zaman Kavramının Tarihsel Gelişimi

Serbest zaman kavramının geçmişi insanlık tarihinin geçmişi ile bir tutulabilir. İnsanlığın var oluşundan bu yana insanlar temel ihtiyaçlarını karşıladıklarından sonra kalan zamanlarını çeşitli faaliyetlerle değerlendirmişlerdir[38]. Serbest zaman aslında insanın temel haklarından birisidir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 24. Maddesinde *"Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli dönemlerde ücretli izne çıkmaya hakkı vardır."* ifadesi yer almaktadır[39]. Ancak geçmişten günümüze kadar geçen süre içerisinde farklı toplumların serbest zamanla ile ilgili farklı yaklaşımları olduğu görülmektedir.

Antik Yunan medeniyetinde çalışma ve çalışma dışı zamanla ilgili tartışmalar yapılmıştır. Aristo, serbest zamanları hep oyunla geçirmenin hayatın amacını eğlence yapacağını belirtmiş fakat ciddi işler (çalışma) ile uğraşan insanların serbest zamanlarında oyuna ve eğlenceye de ihtiyaçları olduğunu ve böylece çalışanların dinlenebileceğini belirtmiştir[40]. Asur, Babil ve Sümer uygarlıklarında toplumun üst tabakasına mensup olan insanlar ve soylular at yarışları, güreş, okçuluk, avlanma, dans vb. serbest zaman faaliyetlerine katılmaktadır[41]. Roma uygarlığında çalışma ve çalışma dışı zaman ayrılmıştır. Sınıfsal farklılıklardan dolayı köleler ve diğer insanlar daha çok bedensel çalışmalar yaparlarken, soylu olan sınıflar düşünmek, sanatsal etkinliklerde bulunmak gibi faaliyetlerle serbest zamanlarını değerlendirmiştir[43]. Romalılarda kitlesel serbest zaman faaliyetlerine katılım örneğin spor ya da gladyatör dövüşlerini izlemek, günlük yaşamın bir parçası olarak görülmektedir.[44]

Çalışma yaşamının henüz kesin çizgilerle örgütlenmediği Sanayi Devrimi öncesi Ortaçağ'ında, arkaik ve toprağa bağlı toplumlarda dinsel, eğitsel ve iş ile ilgili faaliyetler, serbest zaman etkinlikleri olarak kabul edilebilecek sanat, dans, spor eğlenme gibi faaliyetler ile iç içedir. Ortaçağ döneminde serbest zaman faaliyetlerine

---

[38] Argan, ss. 8-9.
[39] T.C. Resmi Gazete Sayı: 7217, **Bakanlar Kurulu Kararı Karar No: 9119: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,** Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Umum Müdürlüğü, Ankara, 1949, s.16200.
[40] Aristoteles, **Politika,** (İkinci Baskı), (Çev. Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983, ss. 235-236.
[41] Torkildsen, s.16.
[43] Karaküçük, s.20.
[44] Gül, s.5

katılım, üst sosyal sınıfın kendini ifade etme araçlarından birisiydi[45]. Bu toplumlarda toplumsal etkinlikler ve davranışlar arasında, sanayi toplumlarında olduğu gibi kesin bir ayrım görülmemektedir. Sanayi öncesi toplumlarda, iş ve iş dışında kalan serbest zamanın iç içe görünüm kazanması nedeniyle serbest zamandan bahsetmek zorlaşmaktadır[46].

Toplumlardaki değişmelerle doğru orantılı olarak gelişen serbest zaman kavramı, öncelikle felsefe ve sosyoloji bilimi içerisinde tartışılmaya başlanmıştır ancak serbest zaman kavramının Sanayi Devrimi öncesi toplumlarında mı yoksa çağdaş sanayi toplumlarında mı oluştuğu konusunda birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir[47]. Dumadezier'e göre serbest zaman kavramı; sanayileşmiş toplumlarda ortaya çıkmış ve toplumsal gelişme seyrine paralel olarak gelişmesini sürdürmüştür[48]. Ancak Dumazedier'in aksine Sebastian de Garzia da, serbest zamanın her zaman ve her toplumda var olabileceğini ileri sürmüştür[49]. Benzer biçimde Veblen de, serbest zamanın sadece çağdaş sanayi toplumlarına özgü olmayacağını, çalışma ve serbest zaman ayrımının kökeninin eski kültürlere kadar uzandığını ve serbest zamanın her çağda toplumun varlıklı, güçlü sınıflarının sahip olduğu bir ayrıcalık olduğunu belirtmektedir[50].

Sanayi Devriminin ilk yıllarında çalışan insan için serbest zaman yalnızca kişinin fiziksel gücünü yeniden kazanması ve dinlenme amacıyla kullanılmıştır. Serbest zamanın bu işlevlerinin dışında kalan eğlenme ve kişiyi özgür kılma gibi kişisel ve toplumsal değerlerin gelişmesi için kullanılması o yıllarda savurganlık ve tembellik olarak görülmüştür[51]. Ancak yine 18. yy. başlarında Rousseau halkın ekmeğini kazanmak için sarf ettiği zamanın yanında kazandığı ekmeği sevinçle yiyebilmesi için de zamanının olması gerektiğini, aksi takdirde çalışanın çalışmaya

[45] Gül, s.5
[46] Chriss Bull, Jayne Hoose ve Mike Weed, **An Introduction to Leisure Studies,** Pearson Education, Harlow, 2003, ss. 4-5.
[47] Öner Gülbahçe, **Boş Zamanları Değerlendirme Alışkanlıkları (Türkiye Örneği),** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1996, s.10.
[48] Joffre Dumazedier, **Vers une Civilisation du Loisir,** Editions du Seuil, Paris, 1962, s.254.
[49] Güler, s. 17.
[50] Thorstein Veblen, **The Theory of the Leisure Class,** (Ed. Martha Banta), Oxford University Press, Oxford, 2002, s. 9-11.
[51] Mustafa Sağcan, **Rekreasyon ve Turizm,** Cumhuriyet Basımevi, İzmir, 1986, s.4.

karşı tiksinti duyarak ekmeğini kazanamaz hale gelebileceğini belirterek serbest zamanın gerekliliğini vurgulamıştır[52].

1940'lardan itibaren sanayileşmenin gelişmesi ve otomasyon sistemlerinin kullanılması ile çalışma saatleri azalmış, ücretli izinler kullanılmaya başlanmış ve çalışanların serbest zamanlarında artışlar görülmeye başlanmıştır[53]. Günlük çalışma süreleri 10-14 saatten 8 saate indirilirken, iki gün tatil edilmesiyle haftalık çalışma süresi azalmıştır. Yıllık ücretli izin süresi 1 haftadan 4 haftaya çıkmıştır. Emeklilik yaşı ile ilgili düzenlemelerle çalışma yaşamı da zaman içerisinde kısalmıştır. Serbest zaman artışının yanı sıra gelir düzeyindeki artış da serbest zaman faaliyetlerine katılıma olumlu etki etmiştir[54]. 1960'lardan sonra çalışma saatlerinin daha da azalması ve ücretli izinlerin artmasına ek olarak ev işlerinden zaman tasarrufu sağlayan klima, çamaşır-bulaşık makineleri gibi aletlerin yaygınlaşmasıyla da birlikte insanlar daha fazla serbest zamana sahip olmuş ve serbest zamanın sosyal ve toplumsal hayat içerisindeki önemi daha da belirginleşmeye ve artmaya başlamıştır[55].

Modern çağın ve teknolojinin bireyin sosyal hayatı ve alışkanlıkları üzerindeki etkileri ve artan bireysel çeşitliliklerle birlikte bireylerin özel ilgi alanları gelişmiş ve zenginleşmiştir. Sonuç olarak, serbest zaman tamamen kişisel anlamlara bürünmeye başlamıştır. Bu nedenle serbest zamanı tanımlama, içeriğini ve sınırlarını belirleme veya bir takım ölçütlerle sınıflandırma çabası ile gittikçe daha karmaşık bir hal almaktadır[56]. Günümüz toplumsal koşullarında da serbest zamanın etkili şekilde kullanılması ve serbest zamanı değerlendirme etkinliklerinin merkezde olduğu güzel bir yaşam konusu gittikçe önem kazanmaktadır. Ayrıca tıp alanındaki gelişmeler ve bilinçli yaşam tarzıyla insanların ömürleri uzamış böylece insanlar daha fazla serbest zamana sahip olmuştur. Söz konusu zamanı dinlenme, eğlenme, kendini geliştirme, sosyal ilişkilerde bulunma, spor yapma, tatile çıkma gibi serbest zaman faaliyetleri ile değerlendirmek insanın çalışmaya yeniden başlaması için bir gereklilik haline gelmiştir[57].

---

[52] Paul Lafargue, **Tembellik Hakkı,** (İkinci Baskı), (Çev. Hasan İlhan), Alter Yayıncılık, 2010, s.8.
[53] Karaküçük, s.39.
[54] Necdet Hacıoğlu, Ayhan Gökdeniz ve Yakup Dinç, **Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi**, (3. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara, 2011, ss.2-23.
[55] Richard Kraus, **Leisure in a Changing America,** (İkici Baskı), Allyn ve Bacon, 2000, ss.3-4.
[56] Beyza Merve Akgül ve diğerleri, "Ciddi Boş Zaman Envanteri ve Ölçümü: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", **Journal of Human Science,** Cilt: 13, Sayı:2, 2016, s.2821.
[57] Karaküçük, ss. 23, 42-43.

1.1.3. Turizm ve Serbest Zaman İlişkisi

Turizm eğlenme ve dinlenmeyle ilgili ihtiyaçların tatmine yönelik olarak serbest zamanının kullanılmasını, geçici yer değiştirmeyi ve çeşitli tüketim harcamalarını içeren ilişkiler ve olaylar bütünüdür. Serbest zaman, seyahat, konaklama, yeme-içme, eğlence gibi turizm faaliyetlerinin doğal unsurudur[58]. Kişileri seyahat etmeye iten bazı faktörler vardır: Doğayı, tarihi, kültürel ve toplumsal çevreyi tanıma, eğlenme, dinlenme, hoşgörü, serbestlik bunlardan bazılarıdır. Serbest zaman, bireyin kendini özgürce ifade edebildiği bir zaman dilimini ifade etmektedir. Turist, serbest zamanında günlük yaşantısının sıkı kurallarından uzak hareket edebilmeyi istemektedir. Bununla birlikte, turistler merak duygusu ve yeni yerler görme isteği ile ziyaret ettikleri yerin doğal, tarihsel ve kültürel yapısını tanımak istemektedir[59].

Serbest zamanda artış, yaşam düzeyinin yükselmesi ve turizmin gelişmesi birbiriyle ilişkilidir. Ayrıca, bir destinasyonda serbest zamanı değerlendirme olanaklarının çeşitlenmesi, bu destinasyonu turizm açısından daha çekici hale getirmektedir. Serbest zamanı değerlendirme olanaklarındaki artış, yöre halkının yaşam kalitesini de olumlu etkileyecektir[60,61]. Serbest zamanı değerlendirme isteği, kültürel değişimin bir ifadesidir. Günümüz insanı, iş yaşamı dışında da kişisel yeteneklerini kullanarak ruhsal doyuma ulaşmak istemektedir[62]. Serbest zaman faaliyetleri buna olanak sağlayan sosyal ortamlar sunmaktadır. Özel ilgi turizminin de, kişilerin ilgi alanlarına odaklanarak serbest zamanlarını geçirme isteklerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

[58] Karaküçük, ss.188, 189.
[59] Hacıoğlu ve diğerleri, ss.10-14.
[60] Karaküçük, s.210.
[61] Gül, s. 47.
[62] Hazar, s.17.

1.1.4. Serbest Zaman Faaliyetlerinin Sınıflandırılması

Serbest zaman faaliyetleri ön plana alınan özelliğe bağlı olarak çeşitli şekillerde sınıflandırılabilmektedir. Örneğin, Passmore ve French[63] serbest zaman faaliyetlerini başarıya dayalı serbest zaman faaliyetleri (spor, çalgı aleti çalma, dans, hobi, sanatsal üretim gibi), sosyal serbest zaman faaliyetleri (grup halinde yapılan faaliyetler) ve zaman geçirici serbest zaman faaliyetleri (müzik dinlemek, televizyon izlemek gibi) olmak üzere üç ayrı genel kategoride toplamaktadır. Tinsley ve diğerleri katılımcıların kişisel değerleri ve psikolojik ihtiyaçlarını tatmin özelliklerini dikkate alarak serbest zaman faaliyetlerini sınıflandırmaktadır[64,]. Buna göre, serbest zaman faaliyetleri yenilikçilik, ait olma, hizmet etme, duyusal keyif alma, bilişsel teşvik, kendini ifade etme, yaratıcılık, rekabet, dinlenme, aktif olma özelliklerinin baskınlık derecesine göre gruplanabilir[66].

İleri yaş katılımcılarının serbest zaman faaliyetleri de zihinsel faaliyetler (kitap/gazete okumak, bulmaca çözmek vb.), fiziksel faaliyetler (yüzmek, jimnastik vb.), sosyal faaliyetler (konsere, sergiye gitmek vb.), üretime dayalı faaliyetler (gönüllü faaliyetlerde bulunmak, örgü örmek vb.) ve eğlendirici faaliyetler (televizyon izlemek, radyo dinlemek vb.) olmak üzere sınıflandırılmıştır[67,68]. Serbest zaman faaliyetlerinin fiziksel veya ruhsal; aktif katılımlı veya pasif katılımlı; sosyal veya yalnız gerçekleştirilen faaliyetler olmak üzere farklı boyutlarıyla da sınıflandırılmış olduğu görülmektedir[69].

Serbest zaman faaliyet çeşitleriyle ilgili yapılan bir başka sınıflamada serbest zaman faaliyetleri hobiler, kültürel faaliyetler, sportif aktiviteler, sosyal faaliyetler,

---

[63] Anne Passmore ve Davina, French, "Development and Administration of a Measure to Assess Adolescents' Participation in Leisure Activities", **Adolescence,** Cilt: 36, Sayı: 141, 2001, s.68.

[64] Howard E. A. Tinsley, Joseph D. Teaff, Sandy L. Colbs ve Nancy Kaufman, "A System of Classifying Leisure Activities In Terms of the Psychological Benefits of Participation Reported by Older Persons", **Journal of Gerontology,** Cilt: 40, Sayı: 2, 1985, s. 175.

[66] Howard E. A., Tinsley ve Barbara D., Eldredge, "Psychological Benefits of Leisure Participation: A Taxonomy of Leisure Activites Based on Their Need-Gratifiying Properties", **Journal of Counseling Psychology,** Cilt: 42, Sayı: 2, 1995, ss. 126-127.

[67] Hui-Xin, Wang, Anita, Karp, Bengt, Winblad ve Laura Fratiglioni, "Late-Life Engagement in Social and Leisure Activities is Associated with a Decreased Risk of Dementia: A Longitudinal Study from the Kungsholmen Project", **American Journal of Epidemiology,** Cilt: 155, Sayı: 12, 2002, s.1083.

[68] Thomas A, Glass, Carlos Mendes, de Leon, Richard A, Marottoli, Lisa F, Berkman, "Population Based Study of Social and Productive Activities as Predictors of Survival Among Elderly Americans.", **British Medical Journal,** Cilt: 319, Sayı: 1, 1999, ss. 80-82.

[69] Abraham, Rudnick, "Psychiatric Leisure Rehabilation: Conceptualization and Illustiration", **Psychiatric Rehabilation Journal,** Cilt: 29, Sayı: 1, 2005, s.64.

açık hava aktiviteleri ve kitle iletişim araçlarına bağlı aktiviteler olmak üzere altı ayrı kategori altında değerlendirilmiştir[71]. Serbest zaman faaliyetlerine katılım sonucu gerçekleşen tatmin üzerine yapılan bir başka çalışmada da birincil ve ikincil kaynaklardan ulaşılan 59 faaliyetin ticari, 66 faaliyetin ise ticari olmayan serbest zaman faaliyeti olarak gruplandırıldığı görülmektedir[72]. Ergenlere yönelik serbest zaman faaliyetleriyle ilgili bir araştırmada serbest zaman faaliyetleri canlandırıcı aktiviteler (spor ve oyunlar, sanat ve hobiler ve müzik dinlemek), rahatlatıcı aktiviteler (sohbet etme, kitap okuma, televizyon izleme) ve öğretici aktiviteler (düşünüp tasarlama içeren) olmak üzere üç ayrı kategori altında gruplandırılmıştır[73]. Yapılan tüm bu sınıflandırmalara bakıldığında serbest zaman faaliyetlerinin çalışmanın gerçekleştirildiği katılımcı gruplarına, faaliyetlerin özelliğine, faaliyetler sonucu ortaya çıkan kazanımlara göre farklı farklı sınıflandırmalar altında değerlendirilebildiği görülmektedir.

Stebbins ise serbest zaman faaliyetlerini *ciddi serbest zaman*, *gündelik serbest zaman* ve *proje temelli serbest zaman* olmak üzere üçe ayırmış ve serbest zaman faaliyetlerine katılan bireyleri ise *ciddi serbest zaman katılımcısı* ve *gündelik serbest zaman katılımcısı* olarak değerlendirerek serbest zaman faaliyetleri ile ilgili genel bir sınıflandırma yapmıştır[75,76,77]. Söz konusu sınıflandırmanın, aktif/pasif, açık/kapalı, entelektüel/fiziksel gibi alan yazında daha önce yapılmış olan tüm sınıflamaları içine alabilecek kadar kapsamlı olduğu ifade edilmektedir[78]. Bu sınıflandırma Dünya Serbest Zaman ve Rekreasyon Birliği (WLRA) tarafından da kabul görmekte ve

[71] Mounir G., Ragheb, "Interrelationship Among Leisure Participation Leisure Satisfaction and Leisure Attitudes", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 12, Sayı: 2, 1980, ss. 138-149.

[72] Jerry J, Vaske, Maureen P. ,Donnely, Thomas A., Heberlein ve Bo, Shelby, "Differences in Reported Satisfaction Ratings by Consumptive and Nonconsumptive Recreationists", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 14, Sayı: 3, 1982, ss. 195-206.

[73] Gary D., Ellis ve Craig, Rademacher, "Development of a Typology of Common Adolescent Free Time Activities: A Validation and Extension of Kleiber, Larson, and Csikszentmihalyi", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 19, Sayı: 4, 1987, ss. 284-292'den aktaran Wayne W. Munson ve Mark L. Savickas, "Relation Between Leisure and Career Development of College Students", **Journal of Vocational Behaviour,** Cilt: 53, Sayı: 2, 1998, s. 247.

[75] Robert A., Stebbins, "Serious Leisure: A Conceptual Statement", **The Pacific Sociological Review,** Cilt: 25, Sayı: 2, 1982, (Conceptual), ss. 251-272.

[76] Robert A., Stebbins, "From Dabbler to Serious Amateur Musician and Beyond: Clarifiying a Crucial Step", **International Journal of Community Music,** Cilt: 6, Sayı: 2, 2013, (Dabbler), ss. 142-144.

[77] Robert A., Stebbins, **Serious Leisure A Perspective for Our Time,** Transaction Publishers, New Jersey, 2015, (Our Time), s.1-6.

[78] James, Gould, **The Development of a Serious Leisure Inventory and Measure,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Graduate School of Clemson University, Clemsom, 2005, s. 1.

kullanılmaktadır[79]. Bu tez çalışmasında da Stebbins'in ciddi serbest zaman perspektifi benimsenmiştir.

1.1.4.1. Ciddi Serbest Zaman

Serbest zaman, insanların dinleneceği anların ya da keyif alacağı zamanın ötesinde bir işlev yerine getirmektedir. Serbest zaman faaliyetleri hem insanın kendisi hem de yaşadığı toplum için yararlı, geliştirici faaliyetler olabilmektedir[80]. Serbest zaman kavramına yüklenen anlam kişiden kişiye, zaman içerisinde ve duruma göre değişebilmektedir. Katılımcılar çeşitli serbest zaman faaliyetlerinden çeşitli anlamlar türetebilmektedir. Ayrıca her katılımcı her serbest zaman faaliyetine aynı özeni göstermemektedir. Bireysel farklılıklar nedeniyle bir serbest zaman faaliyeti özellikle öne çıkabilir. Her bireyin kendi kişisel yaşamı içerisinde bu faaliyete katılım şekli, içeriği ve faaliyetten edindiği kazanımları diğer serbest zaman faaliyetlerinden önemli ölçüde farklılaşabilir. Bu durum üzerine Stebbins ciddi serbest zaman kuramını geliştirmiştir[81].

Ciddi serbest zamanla ilgili yapılan çalışmalar ilk olarak 1974'te başlamış ve daha sonra gündelik serbest zaman ve proje temelli serbest zaman ile ilgili çalışmalar eklenerek günümüze kadar devam etmiş ve hâlâ devam etmektedir. Yıllar içerisinde bu üç serbest zaman biçiminin farklı türleri ve alt tipleri de ortaya çıkmıştır[82]. Stebbins 30 yılı aşan bir sürede gerçekleştirdiği etnografik ve disiplinler arası çalışmalarda ciddi serbest zaman etkinliklerinin yapısını psikolojik ve sosyolojik yönlerden incelemiş ve "ciddi serbest zamanı" şu şekilde tanımlamıştır:

> *"Özel bilgi, beceri ve deneyim gerektiren, oldukça önemli, ilginç ve tatmin edici olan amatör, hobi ya da gönüllü faaliyetlerle ilgili kariyer elde etmek amacıyla seçilen etkinliğe sistematik bir şekilde katılım göstermek için harcanan zaman dilimidir*[83,84,85,86]."

---

[79] World Leisure and Recreation Association, "World Leisure and Recreation Association International Position Statement on Leisure Education and Youth at Risk", **Lesiure Sciences,** Cilt: 23, Sayı: 3, 2001, ss. 202-206.
[80] Stebbins, Conceptual, s.251.
[81] Akgül ve diğerleri, s.2821.
[82] Stebbins, Our Time, s.1.
[83] Robert A. Stebbins, **Amateurs, Professionals, and Serious Leisure,** McGill-Queen's University Press, London, 1992, (Amateurs), s.3.
[84] Robert A. Stebbins, "Serious Leisure", **A Handbook of Leisure Studies,** (Ed. Chris Rojek, Susan M. Shaw ve Anthony J. Veal), Palgrave Macmillan Ltd, London, 2006, (Handbook), s.448.

Ciddi serbest zaman faaliyetleri ise ilginç ve tatmin edici olan, kendine özgü bilgi, beceri ve deneyim gerektiren, katılanları karmaşıklığı ve zorlayıcılığıyla cezbeden, katılımcıların sistematik bir şekilde katılım gösterdiği, ısrarlı katılım sonucu kariyer elde edilebilecek amatör, hobi ya da gönüllü faaliyetlerdir[87,88,89].

1.1.4.2. Gündelik Serbest Zaman

Gündelik serbest zamanla ilgili ilk çalışmalar ciddi serbest zamanla birlikte başlasa da gündelik ve proje temelli serbest zamanın kavramsal çerçevesinin oluşumu ciddi serbest zamanın kavramsal çerçevesinin oluşumuyla kıyaslandığında çok daha yakın bir geçmişe dayanmaktadır[90]. Stebbins gündelik serbest zamanı ciddi serbest zamanın karşıtı olarak düşünmüş ve gündelik serbest zamanı aşağıdaki şekilde tanımlamıştır.

> *Çok az ya da herhangi özel bilgi, eğitim ve yetenek gerektirmeyen, anında gerçekleşen içsel faydalar sağlayan, nispeten kısa süreli haz veren, keyif verici faaliyetlere katılmak için harcanan zaman dilimi*[91,92,93].

Gündelik serbest zaman faaliyetleri temeli hazza dayalı olan faaliyetlerdir. Katılımcılar genellikle zevk almak ve eğlenmek amacıyla bu tür faaliyetleri gerçekleştirmektedir[94]. Gündelik serbest zaman faaliyetleri çok daha az karmaşık yapıya sahip olan faaliyetlerdir[95]. Ciddi serbest zaman katılımcıları olan amatörler, hobiciler ve gönüllüler de gündelik serbest zaman faaliyetlerinin değerli olduğunu düşündükleri için aynı zamanda bu faaliyetlere de katılmaktadırlar. Bu nedenle bu tür faaliyetlere ciddi serbest zaman faaliyetlerine göre daha fazla insanın katılmakta

---

[85] Stebbins, Our Time, s.3.
[86] Müge Akyıldız, **Ciddi ve Kayıtsız Katılımcıların Kişilik Özellikleri ile Boş Zaman Tatmini ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişki,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Spor Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2013, (Kişilik), s.24.
[87] Robert A. Stebbins, "Serious Leisure", **Society,** Cilt: 38, Sayı: 4, (Society), 2001 ss.53-55.
[88] James Gould ve diğerleri, "Development of the Serious Leisure Inventory and Measure", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 40, Sayı: 1, 2008, (Development), ss.48-49, 51.
[89] Akgül ve diğerleri, s.2822.
[90] Stebbins, Our Time, s. 24.
[91] Robert A. Stebbins, "Casual Leisure: A Conceptual Statement", **Leisure Studies,** Cilt: 16, Sayı: 1, 1997, (Casual), s. 18.
[92] Akyıldız, Kişilik, s. 53.
[93] Akgül ve diğerleri, s. 2822.
[94] Stebbins, Dabbler, s. 144.
[95] Stebbins, Dabbler,s. 144.

olduğu söylenebilir ancak gündelik serbest zaman faaliyetleri katılımcılarına herhangi bir ciddi serbest zaman kariyeri sunmamaktadırlar[96].

1.1.4.3. Proje Temelli Serbest Zaman

Stebbins daha önceki çalışmalarında gündelik serbest zamanın, amatörler, hobiciler ve gönüllülerin yaptığı faaliyetler dışında kalan bütün faaliyetler olduğunu belirtmişken devam eden gözlemleri ve çalışmaları sonucunda bir diğer serbest zaman türünün de proje temelli serbest zaman olduğunu ortaya çıkarmıştır ve proje temelli serbest zamanı aşağıdaki şekilde tanımlamıştır[97,98].

> "*Kısa süreli, biraz karmaşık, tek seferlik veya belli zamanlarda olan ama sık sık olmayan, yaratıcı projelerin gerçekleştirildiği boş zaman dilimidir."*

Proje temelli serbest zaman faaliyetleri önemli derecede planlama, çaba ve bazen de bilgi ya da yetenek gerektirmekle birlikte bu faaliyetler ciddi serbest zaman faaliyetleri olarak değerlendirilmemektedir. Onları ciddi serbest zaman faaliyetlerinden ayıran en temel özellik ilkinin katılımcısına herhangi bir serbest zaman kariyeri sunmamasıdır[99]. Tanımında da belirtildiği üzere proje temelli serbest zaman faaliyet türleri *tek seferlik* ve *belli zamanlarda olan* faaliyetler olmak üzere iki ayrı başlıkta sınıflandırılmaktadır[100].

Tek seferlik proje temelli serbest zaman faaliyetlerinin katılımcıları genellikle katılım gösterdikleri faaliyet hakkında daha önceden bilgi ve yetenek sahibi olsalar da bazı tek seferlik projeler, katılımcıların önceden bir kitabı okuyup gelmesini ya da belirli bir konu hakkında kısa süreli eğitim almasını gerektirmektedir. Tek seferlik proje temelli serbest zaman katılımcılarının birçoğu hobicilerin ya da gönüllülerin yaptıklarına benzer faaliyetlere katılmaktadırlar ancak hobicilerden ve gönüllülerden ayrıldıkları en büyük nokta faaliyetlere bir kez katılım göstermeleridir. Bu faaliyetler tamir ve imalat faaliyetleri (bir takım birleştirme, örme, düğümleme işlemleri yaparak maket vb. yapmak), sanat ve bilim takibi (aile soyağacı çıkarmak vb.),

---

[96] Stebbins, Our Time, s. 25.
[97] Robert A. Stebbins, "Project-based Leisure: Theoretical Neglect of a Common Use of Free Time", **Leisure Studies,** Cilt: 24, Sayı: 1, 2005, (Project), s. 1.-2.
[98] Akgül ve diğerleri, s. 2822.
[99] Stebbins, Project, s. 2-3.
[100] Stebbins, Project, s. 5.

gönüllülük faaliyetleri (yerel, ulusal veya uluslararası bir konferansta gönüllü olarak hizmet vermek vb.), eğlence ve tiyatro (küçük skeçler hazırlamak ve sunmak vb.) şeklinde örneklendirilmektedir[101].

Belirli zamanlarda olan proje temelli serbest zaman faaliyetleri isminden de anlaşılacağı üzere çok sık olmamak koşuluyla yalnızca belirli zaman dilimleri içerisinde (örneğin bayramlar, doğum günleri) gerçekleştirilen ancak katılımın tek seferlik faaliyetlerle kıyaslandığında belirli bir rutin içerisinde gerçekleştiği ve kabul edilebilir derecede zorunluluk içerdiği faaliyetlerdir[102]. Bu faaliyetlerin yıllar içerisinde değişip dönüşebildiği ya da çekiciliklerini kaybettikleri de görülmektedir. Dini ve/veya milli bayramlarda evleri, okulları, sokakları süslemek, birisinin doğum günü partisi için organizasyon yapmak belirli zamanlarda olan proje temelli serbest zaman faaliyetlerine örnek olarak gösterilebilir[103].

Proje temelli serbest zaman faaliyetlerine katılım sonucu gerçekleşen faydalar diğer serbest zaman türlerindeki faydalarla benzerlik göstermektedir. Ancak normalde nadiren bir araya gelen veya bir araya gelmeleri için bir sebep olmayan insanlar, aile soyağacı çıkarmak ya da tek sefer gerçekleşen bir yardım etkinliğinin gönüllü ekibinde görev almak gibi faaliyetler sayesinde bir şekilde bir araya geldiği için sosyal etkileşim faydası, proje temelli serbest zaman faaliyetlerinde daha baskındır[104]. Katılımcılar proje temelli serbest zaman faaliyetlerinden yüksek derecede tatmin sağlamaktadır. Katılımcılar faaliyet katılımı sonucu elde ettikleri tatminle, bu faaliyeti sürekli yapmak isteyebilmektedirler ki bu istek de katılımcıların ciddi serbest zaman kariyerine başlamalarına neden olabilmektedir[105].

Proje temelli serbest zaman faaliyetleri aynı zamanda gündelik serbest zaman faaliyetleri ile de ilişki içerisindedirler. Gündelik serbest zaman faaliyetleri zamanla proje temelli serbest zaman faaliyetlerine sonra da ciddi serbest zaman faaliyetlerine dönüşebilmektedir. Örneğin bilgisi ve yeteneği olmadan ya da çok az bilgi ve yetenekle fotoğraf çeken bir kimse ilk başta yalnızca okul mezuniyet töreninde

[101] Robert A. Stebbins, "Research and Theory on Positiveness in the Social Sciences: The Central Role of Leisure", **Positive Leisure Sciences From Subjective Experience to Social Contexts,** (Ed. Teresa Freire), Springer, Londra, 2013, (Central), ss. 14-15.
[102] Stebbins, Central, s. 15.
[103] Stebbins, Project, s. 6.
[104] Robert A. Stebbins, **Challenging Mountain Nature: Risk Motive, and Lifestyle in Three Hobbyist Sports,** Detseling, Kanada, 2005, (Mountain), s. 42.
[105] Stebbins, Project, s.3.

etkileyici fotoğraflar çekebilmek için fotoğrafçılıkla ilgili bilgi ve yetenek edinebilir. Daha sonra bir şekilde ilgisinin daha da artması sonucu ciddi serbest zaman faaliyeti olarak fotoğraf çeken bir amatöre dönüşebilir[106]. Gönüllü turizmi de proje temelli serbest zaman faaliyeti olarak düşünülebilir. Proje temelli serbest zaman faaliyetleri kendini keşfetme, sosyal yaşam becerileri, bilişsel, düşünsel ve duygusal beceriler, toplumsal bilincin gelişmesi gibi kazanımlar sağlamaktadır[107]. Yıllar içerisinde yapılan kapsamlı keşifsel araştırmalar ve serbest zaman faaliyetleri verilerine dayalı yürütülen gömülü teori analizleri, serbest zaman perspektifinin tipolojik şemasını ortaya çıkarmayı mümkün kılmıştır[108,109,110]. Şekil 1'de ciddi, gündelik ve proje temelli serbest zaman faaliyetleri bütünsel bir çatı içerisinde örneklerle verilmektedir.

[106] Stebbins, Project, s. 10.
[107] Andrew W Bailey ve Irene K Fernando, "Routine and Project-Based Leisure, Happiness, and Meaning in Life", **Journal of Leisure Research** , Cilt: 44, Sayı: 2, 2012, s.142.
[108] Robert A. Stebbins, "Right Leisure: Serious, Casual, or Project Based?", **NeuroRehabilitation,** Cilt: 23, Sayı: 4, 2008, (Right), s. 337.
[109] Elie Cohen-Gewerg ve Robert A. Stebbins, **Serious Leisure and Individuality,** McGill-Queen's ..University Press, London, 2013, (Individuality), s. 38.
[110] Stebbins, Central, s. 10.

Şekil 1: Ciddi Serbest Zaman Perspektifi Şeması

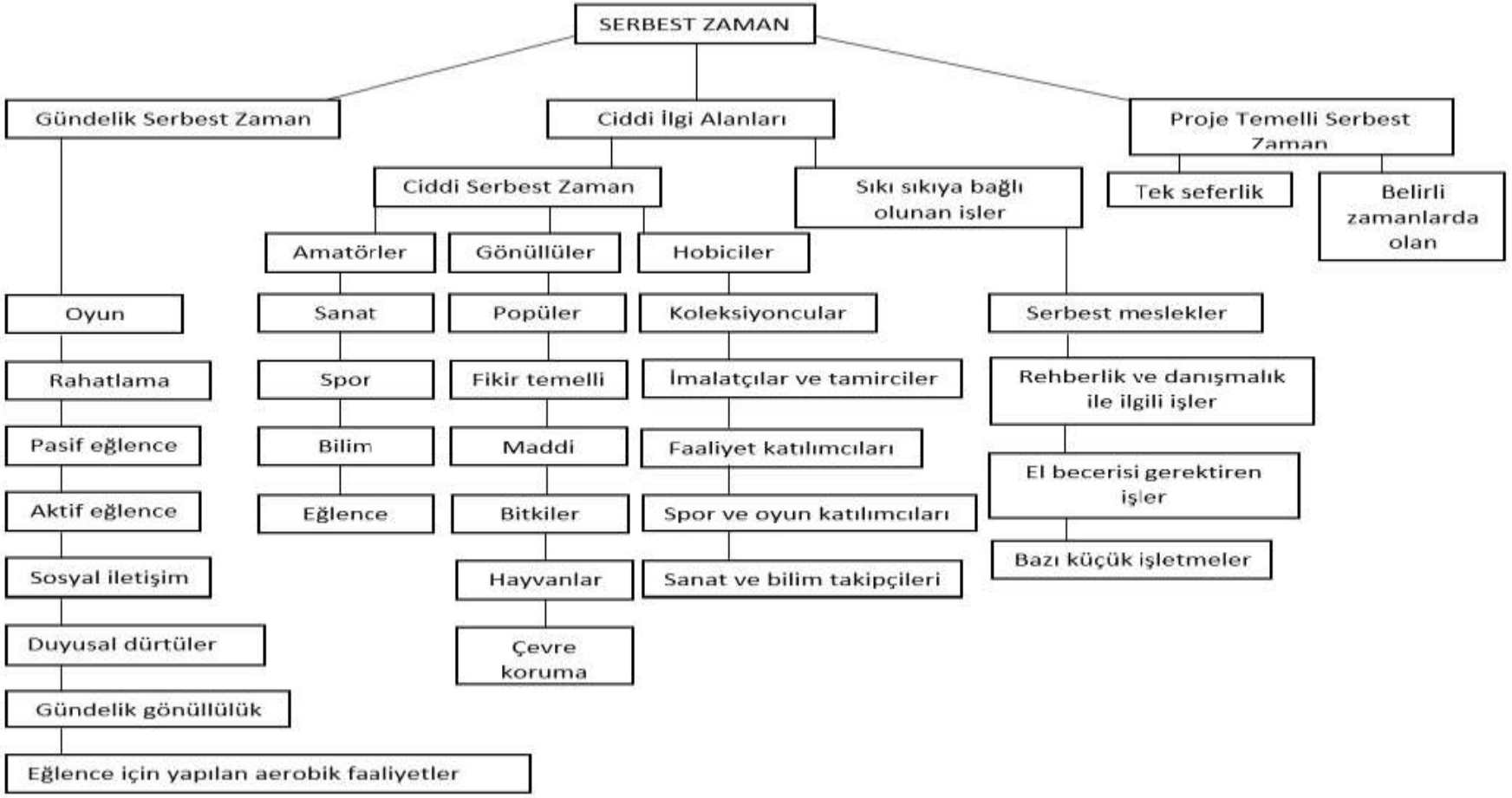

Kaynak: Stebbins, Right, s.337; Stebbins, Central, s. 10; Cohen-Gewerg ve Stebbins, Individuality, s. 38.

1.1.5.Turizm ve Ciddi Serbest Zaman Faaliyeti Olarak Doğa Yürüyüşleri

Küreselleşmeyle birlikte insanların sosyal, ekonomik ve teknolojik koşullarının değişmesi tüketim biçimlerinin de değişmesine neden olmuş bu durum da turizm talebinin değişmesine yol açmıştır. Bir serbest zaman faaliyeti olarak turizme katılan insanlar artık kitle turizmi ürünlerinden çok, özel ilgilerini tatmin edecek seyahatlere, deniz-kum-güneş ve alışveriş tatili sunan turistik bölgelerden çok doğal, kültürel, tarihi ve sosyal arz öğelerinin ön plana çıktığı bölgelere yönelmeye başlamışlardır[111]. Serbest zaman anlayışının değişmesi ile birlikte insanların serbest zamanı değerlendirme alışkanlıkları da değişmiş ve daha az zamanda daha fazla deneyim yaşama isteği ve giderek bireyselleşen turizm tüketimi serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerinin çeşitlenmesine neden olmuştur.

Geleneksel bir biçimde süregelmekte olan kitle turizminin çevre ve sosyal yapı üzerinde çeşitli olumsuz etkileri olduğu belirtilmektedir. Bu olumsuz etkileri azaltmak ve klasik dinlenme tatilinden farklı arayış ve ilgileri olan turistlerin istek ve gereksinimlerini karşılamak üzere turizm pazarına sürülen tüm hizmet ve ürünler alternatif turizm olarak değerlendirilmektedir[112]. Alternatif turizm türleri turizm alan yazınında çeşitli sınıflara ayrılmakta olduğu için bu türler ile ilgili kabul görmüş tek bir sınıflama yapmak mümkün değildir[113]. Tezcan[114] alternatif turizm kavramını içermiş olduğu etkinliklere göre *kültür ve tarih turizmi, sağlık turizmi, konferans ve kongre turizmi, spor turizmi, doğa bağlantılı turizm: ekoturizm, eğlence turizmi* olarak sınıflandırmıştır. Hyslop[115] ise doğal alanlarda gerçekleştirilen, kültürel ve dini miras içeren, organizasyonel (spor organizasyonu, festivaller), ve diğer (tarımsal eğitimler) turizm türleri olarak sınıflandırmıştır. Doğal alanlarda gerçekleştirilen alternatif turizm türlerini de kendi içerisinde macera (aktivite içeren), doğa kaynaklı

---

[111] Nüzhet Kahraman ve Oğuz Türkay, **Turizm ve Çevre** (6. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 44.
[112] Meryem Akoğlan-Kozak, A. Sadık Bahçe, **Özel İlgi Turizmi** (Gözden geçirilmiş 2. Baskı)**,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2012, ss. 95-96.
[113] Güney Çetinkaya, **Doğa Yürüyüşü Parkurlarının Turizm Amaçlı Değerlendirilmesi: Antalya Beydağları Örneği,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 18.
[114] Berna Tezcan, **Developing Alternative Modes of Tourism in Turkey,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s.22.
[115] Craigh Murray Hyslop, **Sustainable Tourism: Understanding Development Goals for Rock Climbing Business in Krabi Province, Thailand,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Royal Roads Üniversitesi, Victoria, 2008, s.8.

(doğal alanları gözlem), vahşi yaşam (vahşi yaşamı gözlem) ve ekoturizm (eğitim ve doğa koruma öğeleri içeren) başlıkları altında değerlendirilmiştir. Alternatif turizm düşüncesinin sürdürülebilir turizm kavramının temelini oluşturduğu ve turizmin mevsimsellik, kısıtlı kaynak kullanımı sorunlarına çözüm olmayı; finansal, sosyokültürel ve çevresel kazancı üst seviyelere ulaştırmayı hedeflediği belirtilmektedir[116]. Kitle turizmine alternatif bir seçenek olarak ortaya çıkan bu türlerin birçoğu özel ilgi turizmi altında da değerlendirilmektedir. Özel ilgi turizm türleri kırsal turizm, macera ve doğa temelli turizm, kültür ve kültürel miras turizmi, festival ve etkinlik turizmi gibi turizm türleri ile günümüz turistine yeni faaliyet olanakları sunmaya başlamıştır[117].

"Bireylerin veya grupların belirli özel ilgi motifleri tarafından yönlendirilen, uyumlaştırılmış serbest zaman ve rekreasyon deneyimleri"[118] şeklinde tanımlanan özel ilgi turizminde turistlerin turizm faaliyetine katılmasında veya turistik bir ürün veya hizmeti satın almasında tatmin ve kendini gerçekleştirme ihtiyacının önemli rol oynadığı vurgulanmaktadır[119]. Stebbins de, ciddi serbest zaman faaliyeti katılımcılarının katıldıkları faaliyetler sonucu kendini gerçekleştirme ve tatmin duygularını yoğun olarak hissettiklerini belirtmektedir[120,121].

Özel ilgi turizm türleri birbiri içine girmiş karmaşık bir yapıya sahip olduğundan bu türleri de sınıflandırmak oldukça güçtür. Farklı özel ilgi turizm türleri turistlerin o türe katılmadaki ana motifleri ve tatmin etmek istedikleri ihtiyaçlara göre farklı türlerin altında değerlendirilebilmektedir. Akoğlan-Kozak ve Bahçe özel ilgi turizm türleri üzerine yapmış oldukları bir sınıflandırma denemesinde doğa yürüyüşlerini doğaya dayalı özel ilgi turizmi sınıfı altında değerlendirmişlerdir[122]. Weaver doğa yürüyüşlerinin macera turizmi, ekoturizm ve kültürel turizm gibi kavramlarının üçüyle de bağlantısı olduğunu belirtmektedir[123]. Küçükaslan da özel

[116] Çetinkaya, s. 19.
[117] Akoğlan-Kozak ve Bahçe, s. 123.
[118] Norman Douglas, Ngaire Douglas ve Ros Derrett, **Special Interest Tourism,** Wiley Group, Milton, 2001, s. 4.
[119] Heidi H. Sung, "Classification of Adventure Travelers: Behavior, Decision Making, and Target Markets", **Journal of Travel Research,** Cilt: 42, Sayı: 4, 2004, s. 343.
[120] Robert A. Stebbins, "The Semiotic Self and Serious Leisure", **The American Sociologist,** Cilt: 42, Sayı: 2-3, 2011, (Semiotic), s. 241.
[121] Robert A. Stebbins, **New Directions in The Theory and Research of Serious Leisure,** Edwin Mellin, Lewiston, 2001, (New), ss. 13-14.
[122] Akoğlan-Kozak ve Bahçe, ss. 138, 174, 180.
[123] David, B. Weaver, **The Encyclopedia of Ecotourism,** CABI Publishing, New York, 2001, s. 76.

ilgi turizmine katılanların özelliklerini 124: (i) dış ortamdaki faaliyetlere daha çok katılmak isteyen, (ii) ekolojik sorunların farkına varmış, (iii) daha eğitimli ve bilinçli, (iv) bireysel ve toplumsal gelişmeye odaklanmış (v) estetik değerleri önemseyen, (vi) açık havada yaşamayı seven, (vii) küçük grup ve başka insanlarla bir arada olmayı ve farklı kültürleri tanımayı seven, (viii) yeniye ve özele karşı merak ve araştırma isteği olan kişiler olarak sıralamıştır. Söz konusu turizm türleri göz önünde bulundurulduğunda doğa yürüyüşlerinin turizm türleri içerisinde aldığı yeri Şekil 2'deki gibi bir şemada göstermenin uygun olduğu söylenebilir.

Şekil 2: Doğa Yürüyüşleri ve Turizm Türleri

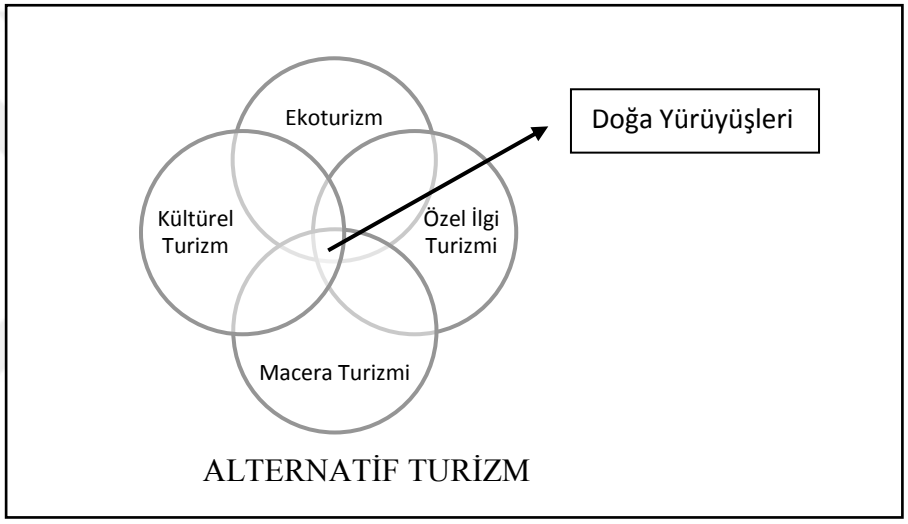

Kaynak: Weaver, s. 76. ve Akoğlan-Kozak ve Bahçe, s.139.'dan uyarlanmıştır.

Şekil 2'de de görüldüğü üzere ekoturizm, kültürel turizm, macera turizmi, özel ilgi turizmi gibi turizm türleri alternatif turizm türleri arasında değerlendirilmekte ve ilgili alan yazın incelendiğinde doğa yürüyüşlerinin her dört turizm türü altında da yer alan bir faaliyet olduğu görülmektedir.

Günümüzde şehirde yaşamanın insanlar üzerindeki olumsuz etkileri insanları doğaya yöneltmiş ve buna bağlı olarak da insanların serbest zamanlarını dağlık ve doğal alanlarda geçirme istekleri artış göstermiştir[125]. İnsanların serbest zamanlarında ve hareket özgürlüklerindeki artış ve doğal yaşam alanları ve ulusal parklardaki

[124] Nazife Küçükaslan, **Özel İlgi Turizmi**, Ekin Yayıncılık, 2007, s. 146.
[125] Çetinkaya, s. 27.

yürüyüş rota ve işaretlerin çoğalması doğal alanları daha ulaşılabilir hale getirmiştir[126]. Doğa yürüyüşlerinin eko-turistlerin katılım gösterdiği en popüler etkinlik olduğu söylenmektedir[127]. DTÖ (Dünya Turizm Örgütü) tarafından hazırlanan macera turizmi küresel raporunda, doğa yürüyüşlerinin Amerikalı macera turistleri için en popüler aktivite olduğu; 2012 ve 2013 yılları içerisinde Amerikalıların %18,1'inin, Kanadalıların ise % 25,4'ünün günü birlik doğa yürüyüşlerine katılarak bu pazara olan talebi yükselttiğini belirtilmiştir[128]. Kouchener ve Lyard'a göre İtalya ve Fransa'da üç milyonun üzerinde, İsveç nüfusunun yüzde otuzundan fazlası doğal alanlarda yürüyüşler gerçekleştirmekte ve İngiltere nüfusunun yarısından fazlası düzenli olarak doğa yürüyüşlerine katılmaktadır[129]. Türkiye'nin de barındırdığı doğal, tarihi ve sosyokültürel özellikleri ile doğa yürüyüşleri için önemli bir çekim merkezi olduğu; Likya yolu, Karia yolu, Aziz Paul yolu, Frig yolu, Evliya Çelebi yolu, Hitit rotası, İdyma yolu, Kaçkar dağları, Küre dağları, Aladağlar gibi içerisinde doğal, kültürel ve tarihi özelliklerin olduğu doğa yürüyüşü rotalarına sahip olduğu belirtmektedir[130]. Ege Turizm Derneği tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da İzmir ilinin 28 ilçesinde kullanılmakta olan ve potansiyel taşıyan eko-turizm güzergâhları ve bu güzergâhlar içerisinde yer alan birçok doğa yürüyüşü rotası belirlenmeye çalışılmıştır[131]. İzmir ilinin sahip olduğu coğrafi, mevsimsel, sosyokültürel ve tarihi özellikler göz önünde bulundurulduğunda doğa yürüyüşleri gerçekleştirmek için uygun olan birçok parkura sahip olduğu söylenebilir.

Doğa yürüyüşleri belirli bir bölgedeki özellikle dağlık alanlarda, dağcılık tekniklerini kullanmadan, küçük patikalar takip edilerek, belirli özellikler ve fiziksel zorluklar gösteren doğa koşullarında, farklı yaş grupları için uygun olabilen ve belirli

---

[126] Lysiane den Breejen, "The Experiences of Long Distance Walking: A Case Study of the West Highland Way in Scotland", **Tourism Management,** Cilt: 28, Sayı: 6, 2007, s. 1418.

[127] Paniela A. Nvight, "North American Ecotourism Markets Motivations, Preferences, and Destinations", **Journal of Travel Research,** Cilt: 35, Sayı: 1, 1996, s. 3.

[128] United Nations World Tourism Organization (UNWTO), **Global Report on Adventure Tourism,** Madrid, 2014, s. 24.

[129] Françoise Kouchner ve Carmen Chéliz, **A Valorizagio do Turismo de Passeio Pedestre nos Territdrios Rurais- Guia Pedagdgico Sobre Elaborapio e Execupio de um Projecto de Passeio Pedestre,** Observat6rio Europeu LEADER/ AEIDL, 2000, s.1-76'dan aktaran Elisabeth Kastenholz ve Aurea Rodrigues, "Discussing the Potential Benefits of Hiking Tourism in Portugal", **Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research,** Cilt: 18, Sayı: 1, 2007, s. 6.

[130] Çetinkaya, s. 31.

[131] Ege Turizm Derneği, **İzmir Ekoturizm Güzergahları,** (Ed. Alp Timur, Füsun Baykal ve Gözde Emekli), Ege Turizm Derneği Yayınları, İzmir, 2009, s.xı,xıı.

bir zamanla sınırlı olan uzun yürüyüşlerdir[132]. Doğada gerçekleştirilen birçok serbest zaman faaliyeti gibi doğa yürüyüşleri de insanların doğal alanlar içerisinde belirlenmiş bir bölgede, motor ve hayvan gücü kullanmadan, yalnızca kişisel ve zihinsel yeteneklerin kullanıldığı yarışma öğesi baskın olmayan faaliyetler olarak değerlendirilmektedir. Doğa yürüyüşlerinde katılımcılarının uymak durumda olduğu belli kurallar bulunmaktadır[133]. Ciddi serbest zaman katılımcısı olarak hobicilerin alt türü olan faaliyet katılımcıları da belli bir takım yeteneklerini kullandıkları, meydan okuma barındıran ancak yarışma öğesi baskın olmayan, o faaliyete özgü bir takım kurallar barındıran faaliyetlere katılım göstermektedirler[134]. İngiliz turistlerin İzlanda'da gerçekleştirdiği doğa yürüyüşlerini konu alan bir araştırmada da doğa yürüyüşlerinin insanlar üzerinde sağaltıcı etkisi olduğunu ortaya çıkarılmıştır[135]. Benzer bir biçimde Stabbins de ciddi serbest zaman perspektifinin sağaltıcı bir takım uygulamaları yürütmeye yardımcı olabileceği belirtilmektedir[136]. Ayrıca Stebbins dağ ve doğa sporlarını ele alan başka bir çalışmasında dağ ve doğada gerçekleştirilen birçok faaliyeti ciddi serbest zaman perspektifi açısından ele almıştır[137]. Littlefield ve Siudzinski de yapmış oldukları bir araştırmada belli bir bölgedeki yürüyüş rotasını kullanan doğa yürüyüşçülerinin yürüyüş malzemesi edinme süreçlerini ciddi serbest zaman perspektifi altında ele almışlardır[138]. Yukarıda bahsedilen nedenlerden ötürü doğa yürüyüşlerinin aynı zamanda ciddi serbest zaman faaliyeti olarak da değerlendirilebileceğini söylemek mümkün görünmektedir.

[132] Nazmiye Erdoğan, **Çevre ve Ekoturizm,** Erk Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 62.
[133] Erdoğan Ekinci, **Bireyleri Doğa Yürüyüşlerine Katılıma Motive Eden Nedenlerin Belirlenmesi: Ankara Örneği,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2012, s. 38.
[134] Stebbins, Amateurs, s. 12.
[135] Gunnthora Olafsdottir, "'…sometimes you've just to jet away': On Trekking Holidays and Their Therapeutic Effect", **Tourist Studies,** Cilt: 13, Sayı: 2, 2013, ss. 1-23.
[136] Robert A. Stebbins, "Right Leisure: Serious, Casual or Project-based", **NeuroRehabilitation,** Cilt: 23, Sayı: 4, s. 340.
[137] Stebbins, Mountain, ss. 13-67.
[138] Jon Littlefield ve Robert A. Siudzinski, "'Hike Your Own Hike': Equipment and Serious Leisure along the Appalachian Trail", **Leisure Studies,** Cilt: 31, Sayı: 4, 2012, ss. 465-486.

1.2 .CİDDİ SERBEST ZAMANIN ÖZELLİKLERİ

Ciddi serbest zamanı gündelik serbest zamandan ayıran altı özellik bulunmaktadır[139]. Bu özellikler: *"Azim, serbest zaman kariyeri, anlamlı çaba, kalıcı kazanımlar, özgün ahlaki değerler* ve *uğraşla özdeşim*'dir.

1.2.1. Azim

Ciddi serbest zaman faaliyetinde bulunanlar katıldıkları faaliyeti diğer faaliyetlerden daha önemli görmekte, ayrı bir yerde tutmakta ve bazen yaşamlarını söz konusu faaliyete göre şekillendirmektedirler. Katılımcılar katıldıkları faaliyetten genellikle olumlu anılar edinse de zaman zaman yorgunluk, kaygı gibi gerilimlere de maruz kalmaktadır. Ancak katılımcılar olumsuz durumlara karşı azim göstererek faaliyetlere katılmaya devam etmektedirler. Bir dağcının tırmanış yapmaya başlayacağı dağa ulaşabilmek için uzun mesafeler gitmesi ya da tırmanışında yaşadığı zor koşullara rağmen tırmanışa devam etme isteği bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Azmeden katılımcılar ciddi serbest zaman faaliyetine istikrarlı bir şekilde devam etme davranışı göstermektedirler[140,141].

1.2.2. Serbest Zaman Kariyeri

Ciddi serbest zaman faaliyetlerinde serbest zaman kariyerinden bahsedilmektedir. Burada ifade edilmek istenilen serbest zaman faaliyetinde katılımcı olan kişinin koşullara bağlı olarak değişen bazı kişisel dönüm noktalarından geçmesi, beklenmedik durumlar yaşaması ve bunlar sonucunda katılımcının faaliyetle ilgili kariyer elde etmesi veya edememesidir[142]. Serbest zaman kariyeri çalışma yaşantısındaki kariyere benzer şekilde, katılımcının zamana ve koşullara bağlı olarak faaliyete devam etmesiyle şekillenmektedir. Katılımcı bu kariyerde başlangıç, gelişim, yerleşim, devam etme ve düşüş dönemlerinden geçmektedir[143,144].

[139] Gould ve diğerleri, Development, ss. 48-51.
[140] Stebbins, Our time, s.7
[141] Gould ve diğerleri, Development, ss. 48-49.
[142] Stebbins, Amateurs, s. 6.
[143] Gould, s. 21.

Ciddi serbest zaman faaliyeti esnasında ortaya çıkan beklenmedik durumlar, katılımcının kariyerinde dönüm noktaları olmakta ve kariyerinde gelişme göstermesine veya kariyerini sonlandırmasına neden olabilmektedir[145]. Ancak katılımcıların kariyerindeki dönemsel aşamaları belirleyebilecek ölçütler net değildir[146]. Ciddi serbest zaman faaliyeti olarak golf ile ilgilenen birisinin sırasıyla egzersiz alanında uzun atışlar yaparak başlaması, golf sahasında oynamaya başlaması, farklı engeller olan bir sahada oynaması ve sonrasında yapılan amatör turnuvalara katılması boş zaman kariyerindeki gelişmeye örnek olarak gösterilebilir[147].

1.2.3. Kişisel Çaba

Kişisel çaba ile katılım gösterilen faaliyete özgü bilgi, yetenek ve becerileri kazanmak ve bunları iyileştirmek için önemli ölçüde çaba gösterilmesi gerektiği ifade edilmektedir[148]. Kişisel çaba ve serbest zaman kariyeri birbirleriyle bağlantılıdır yani ciddi serbest zaman katılımcısının serbest zaman kariyeri katıldığı faaliyete gösterdiği çaba ve enerji ile şekillenmektedir[149]. Örneğin, amatör ve hobici serbest zaman katılımcılarının gösterdiği çabanın derecesi farklılık göstermektedir[151].

Ciddi serbest zamanda tatmin ve keyif, faaliyet esnasında gösterilen çaba, azim ve bağlılık sonrasında gelmektedir. Böyle olunca, serbest zaman için ilk bölümde söylenilen "serbest zamanın, bireyin yükümlülüklerden özgür bırakıldığı zaman olduğu" yorumu akla gelmektedir. Ciddi serbest zaman, çalışma yaşamı benzeri bir kariyer yolu içermektedir. Kariyer yolu sonunda ulaşılan ödüller vardır ancak bunlar parasal değildir. Ciddi serbest zaman faaliyetleri ile uğraşanlar, anlamlı bir çaba

---

[144] Jenna Hartel, "Serious Leisure", **Theories of Information Behaviour,** (Ed. Karen E. Fisher, Sanda Erdelez ve Lynne E. F. McKechnie), Information Today Inc., New Jersey, 2005, s. 314.
[145] Sherry A. Bartram M. A., "Serious Leisure Careers Among Whitewater Kayakers: A Feminist Perspective", **World Leisure Journal,** Cilt: 43, Sayı: 2, 2001, s.5.
[146] KoFan Lee, **An Examination on the Motivations of Serious Leisure in Rock Climbing: A Structural Equation Modeling Study,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Indiana University, Bloomington, 2013, s.18-19.
[147] B. Christine Green ve Ian Jones, "Serious Leisure, Social Identitiy and Sport Tourism" **Sport in Society,** Cilt: 8, Sayı: 2, 2005, s. 167-168.
[148] Stebbins, Amateurs, 6-7.
[149] Stebbins, Our Time, s. 7.
[151] Sheng-Hshiung Tsaur ve Ying-Wen Liang, "Serious Leisure and Recreation Specialization", **Leisure Sciences,** Cilt: 30, Sayı: 4, 2008, s.326.

göstermektedir ve bunu tatmin ve keyif aldıkları için yapmaktadır[153]. El becerisi, bilimsel bilgi, konuşma becerisi, sahne deneyimi, gösteri sanatı, atletik güç vb. kazanımların elde edilmesinde ciddi serbest zaman katılımcısının gösterdiği kişisel anlamlı çabalar onu gündelik serbest zaman katılımcısından ayırmaktadır[154].

1.2.4. Kalıcı Kazanımlar

Ciddi serbest zamanın bir diğer özelliği ise faaliyete katılım sonucunda ulaşılan kalıcı kazanımlardır. Kazanımlar ciddi serbest zaman faaliyeti ile ilgili ödenen bedeller ile edinilen kazançların bir yansımasıdır. Stebbins, ödenen bedelleri olumsuz kazanımlar olarak da adlandırmaktadır. Söz konusu bedel, ciddi serbest zaman faaliyeti türüne bağlı olarak *hayal kırıklığı, hoşlanmama* veya *gerilim* olarak başlıca üç şekilde ortaya çıkabilmektedir[155].

Olumlu kazanımlar bireysel ve sosyal kazanımlar/faydalar olmak üzere iki grupta toplanabilir. Bireysel kazanımlar kişinin kendini zenginleştirmesi, kendini gerçekleştirmesi, kendini ifade etmesi, gelişmiş öz-imaj, kendini yenilemesi, finansal geri dönüş, kendinden tatmin olması, eğlenmesidir. Sosyal kazanımlar ise grup çekiciliği, grup başarıları ve grubun sürdürülmesidir. Ciddi serbest zaman faaliyetlerine katılan bireyler, söz konusu kazanımların biri veya birkaçını elde etmektedir. Kişi serbest zaman faaliyeti ile güçlü bir şekilde özdeşim kurduğunda, kazanımlara daha fazla ulaşabilmektedir[156]. Olumlu ve olumsuz kazanımların hangi durumda nasıl gerçekleştiği veya gerçekleşmediği ile ilgili ayrıntılı bilgilere ciddi serbest zaman faaliyetlerinin faydaları başlığı altında değinilmiştir.

1.2.5. Faaliyete Özgü Değerler

Bir ciddi serbest zaman faaliyetini diğerlerinden ayırt eden ve bu grubun üyelerince paylaşılan idealler, değerler, duygular ve inanışlar vardır. Özgün, benzersiz değerler (unique ethos) olarak adlandırılan bu değerler, ilgili faaliyete

[153] Torkildsen, ss. 567-568.
[154] Stebbins, Conceptual, s. 256.
[155] Stebbins, Amateurs, s. 93-94.
[156] Green ve Jones, s. 168.

özgüdür[157]. Ciddi serbest zaman faaliyetlerini çevreleyen sosyal dünyanın kendine özgü yapısı ve hiyerarşisi vardır. Belirli bir ciddi serbest zaman faaliyetine katılanlar davranışları, değerleri, kuralları hatta kullandıkları dil ile diğer gruplardan açıkça farklı olan bir grup oluştururlar. Örneğin sörfçüler ile doğa yürüyüşü yapan ciddi serbest zaman katılımcılarının sosyal dünyaları birbirinden farklıdır[158]. Belirli bir ciddi serbest zaman faaliyetine katılım hiyerarşik ve örgütlenmiş bir grup yapısı yaratmaktadır. Yapılan faaliyete özgü değerler, bu sosyal yapının temelini oluşturmaktadır[159].

Özgün değerler ciddi serbest zaman faaliyetlerinin grup kazanımlarını yansıtmaktadır. Ciddi serbest zaman grubuna ait ortak ideal, değer ve duygular tüm grup üyelerince paylaşılmaktadır[160]. Bu yönüyle özgün değerler katılımcıların paylaştığı bir alt kültür oluşturmaktadır. Ciddi serbest zaman katılımcıları olarak amatörler, hobiciler ve gönüllüler gerçekleştirdikleri faaliyete özgü alt kültürü, hem oluşturmakta hem de bu kültürden etkilenmektedirler. Özgün alt kültür, inançlar, değerler, ahlaki prensipler, normlar ve performans standartlarını oluşturmaktadır[161].

1.2.6. Uğraşla Özdeşim

Ciddi serbest zamanı gündelik serbest zamandan ayırt eden son özellik ise uğraşla özdeşimdir. Ciddi serbest zaman katılımcıları genellikle seçmiş oldukları faaliyet ile güçlü özdeşim kurmaktadırlar. Katılım gösterdikleri faaliyet hakkında başkalarıyla tartışırken çok coşkulu davranmaktadırlar. Katılımcılar kendileri ve yapmış oldukları faaliyet hakkında başkalarıyla sıklıkla, gururla, heyecanla konuşmaktadır. Ayrıca yeni insanlarla tanışırken faaliyetleri ile ilgili konuşma eğilimindedirler[162]. Stebbins ciddi serbest zaman faaliyetleriyle özdeşim kurmanın katılımcıların katılım gösterdikleri faaliyeti hayatlarının merkezine koymalarıyla ilgili olduğunu belirtmektedir[163].

---

[157] Gould ve diğerleri, Development, s. 51.
[158] Green ve Jones, s. 169.
[159] Robert A. Stebbins, **Careers in Serious Leisure From Dabbler to Devotee in Search of Fulfillment,** Palgrave Macmillan, New York, 2014, s.122.
[160] Stebbins, New, s. 13-14.
[161] Stebbins, Conceptual, s. 257.
[162] Stebbins, Conceptual, s. 257.
[163] Stebbins, New, s. 13-14.

1.3. CİDDİ SERBEST ZAMAN KATILIMCILARI

Ciddi serbest zamanın, tanımında da belirtildiği gibi, üç farklı katılımcı türü bulunmaktadır. Bunlar: *Amatörler, Hobiciler* ve *Gönüllüler* olarak adlandırılmaktadır.

1.3.1. Amatörler

Amatörler katılım gösterdikleri faaliyete büyük bir tutkuyla ve bağlılıkla yaklaşan kişilerdir; ancak söz konusu faaliyeti profesyonel olarak gerçekleştiren kişiler gibi o faaliyetten maddi kazanç, statü vb. beklentileri yoktur. Yalnızca o faaliyeti yapmış olmaktan keyif aldıkları için faaliyete katılım göstermektedirler[164,165]. Amatörler sanat, spor, bilim ve eğlence gibi profesyoneller tarafından da kullanılan alanlardaki ciddi serbest faaliyetlerine katılım göstermektedirler[166] ve bir şekilde profesyonellerle ve halkla bağlantılıdırlar[167]. Amatörler faaliyete katılırken maddi kazancı göz ardı etmekte veya alt sıralarda tutmakta iken profesyoneller maddi kazancı temel almaktadır. Amatörler faaliyete kısa süreli katılım göstermekteyken, profesyoneller tam zamanlı olarak katılım göstermektedir. Bu ifadeler her ne kadar iki grup arasındaki temel ayrımı betimlese de[168] ilgili tanımların daha iyi anlaşılabilmesi için Stebbins amatörler, profesyoneller ve halk arasındaki ilişkiyi ve bağları anlatan Şekil 3'te gösterilen P-A-P (Professional, Amateur, Public – Profesyoneller, Amatörler, Halk) sistemini ortaya koymuştur.

[164] Stebbins, Amateurs, s. 56.
[165] Douglas W. Murray, **Home Brewing and Serious Leisure: A Mixed Methods Examination,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Auburn Üniversitesi, Alabama, 2011, s. 17.
[166] Stebbins, Society, s. 54.
[167] Stebbins, Mountain, s. 30.
[168] Stebbins, Handbook, s. 449.

Şekil 3: Stebbins'in Ciddi Serbest Zaman Faaliyetleri Katılımcı Grupları Modeli

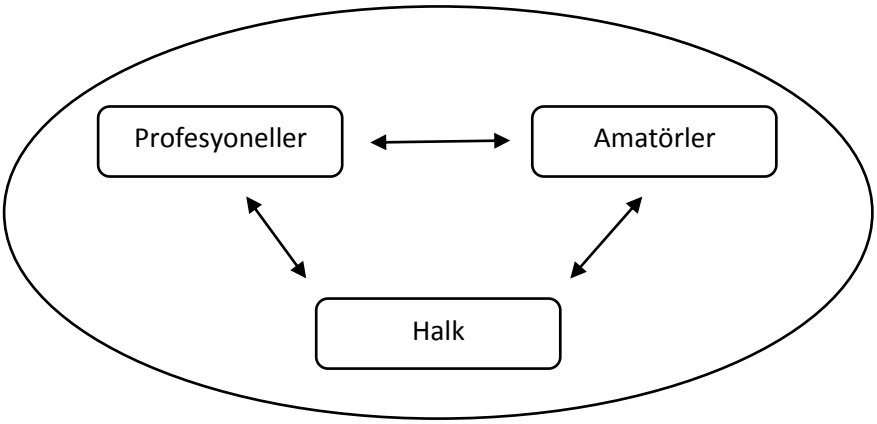

Kaynak: Daniel G. Yoder, "A Model for Commodity Intensive Serious Leisure", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 29, Sayı: 4, 1997, s. 416.

Stebbins amatörlerin profesyonellerle, halkla ya da her ikisiyle bağları olduğunu belirtmektedir. Amatörler de profesyonellerin yaptıkları gibi katılım gösterdikleri ciddi serbest zaman faaliyetleriyle halka hizmet etmektedirler; amatörlerle profesyoneller arasında maddi açıdan ve organizasyon boyutunda ilişki vardır[169]. Örneğin profesyoneller herhangi bir faaliyet veya performansın amatörlerce uyulan ve saygı gösterilen standartlarını belirlemekte ve sık sık amatörleri eğitmektedir. Amatörler de profesyonellerin sıkı birer takipçisi ve seyircisidirler[170]. Amatörler ve profesyonelleri birleştiren entelektüel bağlar bulunmaktadır. Herhangi bir ciddi serbest zaman faaliyetini profesyonel meslek olarak yapan kişilerin faaliyet ile ilgili yaptıkları değişiklikler faaliyete katılan amatörleri de etkilemektedir[171]. Amatörler mükemmeliyetçiliği sürdürme eğilimindedirler ve halka en iyisini sunabilmek için profesyonelleri kamçılamaktadırlar[172]. Stebbins amatörlerin herhangi bir ciddi serbest zaman faaliyetine genellikle önce hobiciler olarak başladıklarını daha sonra da profesyonel olabileceklerini belirmektedir[173]. Halk olarak ifade edilen kişiler belli bir faaliyete karşı ortak ilgiye sahip olan ve profesyoneller ve amatörler

[169] Stebbins, Conceptual, s. 259.
[170] Andrew M. Cox ve Megan K. Blake, "Information and Food Blogging as Serious Leisure", **Aslib Proceedings,** Cilt: 63, Sayı: 2-3, 2011, s.206.
[171] Utku Işık, **Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Okuyan Ciddi Boş Zaman Katılımcılarının Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi,** (Yayımlanmamaış Yükseklisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya, 2014, s.17.
[172] Stebbins, Conceptual, s. 259.
[173] Robert A. Stebbins, **Personal Decisions in the Public Square: Beyond Problem Solving into a Positive Sociology,** Transaction Publishers, New Jersey, 2009, (Personal), s.10.

ya da bazı durumlarda her ikisi tarafından bilgilendirilen, eğlendirilen, bir şeyler öğretilen edilgen konumdaki kişilerdir[174].

Halk profesyoneller ve amatörlere finansal destek sağlayarak, onlar tarafından gerçekleştirilen performanslar hakkında geri bildirim yaparak ya da ortaya çıkan ürünleri değerlendirip destekleyerek onlarla ilişkide bulunmaktadır[175]. Stebbins ciddi serbest zaman faaliyetlerinin sosyal yapısına ilişkin olarak Profesyonel-Amatör-Halk (P-A-P) sistemini önermektedir. Ancak bazı profesyoneller bir faaliyet anında o faaliyet ile ilgili ticari faaliyetlerde bulunabilmektedir (örneğin levrek avcılığı turnuvası[176]). Sponsorlar ve ticari işletmeler bir serbest zaman faaliyetinin organizasyon ve gerçekleştirilme sürecinde bulunabilir (örneğin komedi kulüplerinde yapılan stand-up gösterileri[178]). Bu çoklu ilişkisel yapı nedeniyle, Yoder[179] Şekil 4'te gösterilen ilişki modelinin daha açıklayıcı olduğunu ileri sürmektedir. Ticari İşletmeler, Profesyoneller/Ticari İşletmeler, Amatörler/Halk (C-PC-AP-Commodity Agents, Professionals/Commodity Agents, Amateurs/Public) olarak adlandırılan bu model Amatörler ile Halk sosyal gruplarını birlikte değerlendirmektedir ve Ticari İşletmelerin yanı sıra ticari amaçlarla hareket eden Profesyonelleri de birlikte ele almaktadır.[180].

[174] Stebbins, Amateurs, s.59.
[175] Daniel G. Yoder, "A Model for Commodity Intensive Serious Leisure", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 29, Sayı: 4, 1997, s. 408.
[176] Yoder, ss. 407-429.
[178] Robert A. Stebbins, "The Comedy Business", **The Laugh Makers Stand-Up Comedy as Art, Business, and Life-Style,** McGill-Queen's University Press, London, 1990, ss. 124-140.
[179] Yoder, s. 416.
[180] Stebbins, Our Time, s. 5.

Şekil 4: Meta-yoğun Ciddi Serbest Zaman Faaliyetleri Katılımcı Grupları Modeli

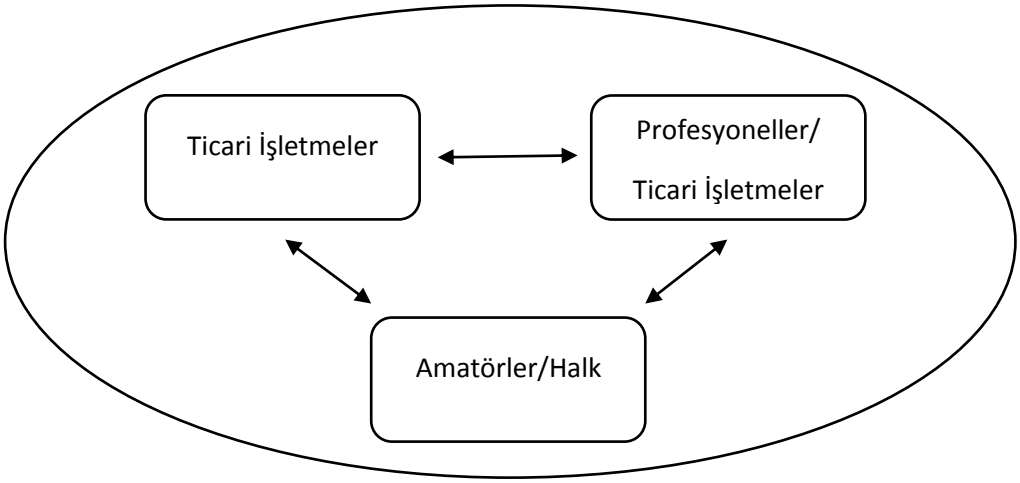

Kaynak: Yoder, s. 416.

1.3.2. Hobiciler

Stebbins'e göre hobi, bir kimsenin mesleği dışında uzmanlaşmış olduğu, kalıcı faydalarından dolayı zevkle gerçekleştirdiği ve ilgi duyduğu bir uğraşı alanıdır[181]. Hobiciler katılım gösterdikleri faaliyetlere amatörler gibi büyük bir tutku ve bağlılıkla yaklaşsalar da çoğunlukla ilgili faaliyetlere katılmak için herhangi bir sosyal gereklilik veya kişisel zorunluluk hissetmemektedirler. Ancak katılım gösterdikleri faaliyetler ile sürekli bir uğraş içerisindedirler ve onları geçici bir uğraş ya da amaçsızca yapılan bir meşgale olarak görmemektedirler[182]. Amatör ve hobicileri ayıran en büyük fark hobicilerin P-A-P modelinin bir parçası olmamalarıdır. Nadiren de olsa, örneğin hobi olarak oyuncak yapan bir kimsenin ürünlerini yerel pazarlarda satması gibi, ticari işlerle ilişki içerisinde olabilmektedirler[183].

Herhangi bir hobideki ticari işlere olan ilgi, diğer kalıcı yararlarının yanında ikinci sırada kalmaktadır ve hobiciler için maddi kazancın herhangi bir faaliyetle ilgilenmek için asla ana sebep değildir. Ne amatörler ne de hobiciler ciddi bir serbest zaman faaliyetini ikinci bir iş ya da gelir elde etmek amacıyla

[181] Stebbins, Amateurs, s. 10.
[182] Stebbins, Conceptual, s. 260.
[183] Stebbins, Amateurs, s. 10-11.

gerçekleştirmektedirler[184]. Hobiciler *koleksiyoncular, imalatçılar ve tamirciler, faaliyet katılımcıları, spor ve oyun katılımcıları* ve *sanat ve bilim takipçileri* olmak üzere beş kategori altında sınıflandırılmaktadırlar[185,186,187].

Pul, nadir kitaplar, kelebek, keman vb. koleksiyoncuları bu kategori altına girmektedirler. *Koleksiyoncular* biriktirdikleri malzemelerle ilgili ticari, sosyal, fiziksel, tarihi bilgi sahibidir. Eski malzeme satıcılarının ve antikacıların yaptığı gibi bu malzemelerin ticaretini yapmayıp söz konusu malzemelere sahip olarak, kişisel veya sosyal açıdan itibar sahibi olmayı amaçlamaktadırlar[188]. Kibrit kutusu, bira şişesi, flama vb. ticari, sosyal, fiziksel ya da tarihi açıdan çok fazla bilgi gerektirmeyen ve teknik ve estetik açıdan değer görmeyen malzemeleri biriktirenler ise gündelik serbest zaman koleksiyoncuları olarak sınıflandırılmaktadır[189].

Mucitler, mobilya veya oyuncak yapımcıları, otomobil tamircileri, model tekne yapanlar, örgü ve dokuma işi ile uğraşanlar, terzilik yapanlar (para kazanma amacı gütmeden), oyma sanatçıları, tekrarlanan bir faaliyet olarak ev ile ilgili tamirat ve yenileme işi ile uğraşanlar, el sanatları vb. işlerle uğraşanlar *imalatçılar ve tamirciler* kategorisi altında sınıflandırılmışlardır[190]. Balık ve geyik avcılığı, kuş gözlemciliği, dağcılık, delta kanat ile uçma, vücut geliştirme, rüzgâr sörfü, doğa yürüyüşleri, Alpin kayak vb. rekabet içermeyen ancak belli kurallara dayalı ve mücadele gerektiren faaliyetlere katılanlar *faaliyet katılımcıları* altında sınıflandırılmışlardır[191,192]. Hobiciler bilgi ve beceri kazanmak ve kişisel gelişimlerini sağlamak için kararlı bir şekilde faaliyetlerine devam etmektedirler.

Belli kurallara dayanmasının yanı sıra rekabet içeren faaliyetlere (dart, okçuluk, badminton, eskrim, atletizm vb.) katılan hobiciler *spor ve oyun katılımcıları* olarak sınıflandırılmışlardır. Spor ve oyun katılımcıları katılım gösterdikleri faaliyetlere sistematik bir şekilde sürekli katılım göstermektedirler. Burada söz konusu olan spor ve oyunlar, profesyonel bir şekilde ya da profesyonel rakiplerle

[184] Stebbins, Amateurs, s. 10-11.
[185] Stebbins, Our Time, s. 5.
[186] Hartel, s. 315.
[187] Işık, s. 19.
[188] Stebbins, Conceptual, s. 261.
[189] Stebbins, Amateurs, s. 12.
[190] Stebbins, Conceptual, s. 261.
[191] Stebbins, Amateurs, s. 12-13.
[192] Müge Akyıldız, "Boş Zamana 'Ciddi' Bir Bakış: Boş Zaman Araştırmalarında Ciddi Boş Zaman Teorisi", **Pamukkale Journal of Sport Sciences,** Cilt: 4, Sayı: 2, 2012, (Ciddi), s. 51.

değil diğer hobicilerle rekabet ederek gerçekleşmektedir. Katılımcılar yaşadıkları deneyimden haz alma, kişisel fayda sağlayarak bilgi ve becerilerini geliştirme amacı taşımaktadırlar[193].

Stebbins, hobicileri öncelikle dört ayrı grup altında sınıflandırmıştır ancak daha sonra hobicilerin altına *sanat ve bilim takipçilerini* de eklemiştir[194]. Sanat ve bilim takipçileri sanat, kültür, tarih, bilim, mutfak, felsefe, politika ya da edebiyat gibi alanlarda bilgi edinmeyi amaçlayan ve serbest zamanını sistematik ve ciddi bir şekilde bu amaç için kullanan kişiler olarak tanımlanmaktadırlar[195,196]. Diğer hobici türleri ve amatörler ile karşılaştırıldıklarında sanat ve bilim takipçilerinde bilgi edinmek, yetenek ve beceri edinmekten daha ön sıralarda yer almaktadır. Amatörler ve diğer hobici türleri, edindikleri bilgiyi katıldıkları faaliyetlerde kullanmaktadır. Sanat ve bilim takipçileri ise bilgiyi yalnızca kendileri için edinmekte[197] ve bazıları bilgi edinmek için kültürel turizm faaliyetlerinde bulunabilmekte, belgesel izlemekte ya da sergiye gidebilmektedirler[198].

1.3.3. Gönüllüler

Ciddi serbest zaman katılımcılarının bir diğer türü de gönüllülerdir. Stebbins'e göre gönüllülük en genel tanımıyla, bir kimsenin herhangi bir maddi kazanç beklemeden ve herhangi bir zorlama olmadan gerçekleştirdiği yardım faaliyetleridir[199]. Ancak gönüllü faaliyetlerin tümü ciddi serbest zaman faaliyeti olarak değerlendirilmemelidir[200]. Ciddi serbest zaman faaliyeti olarak gönüllük, resmi organizasyonlar vasıtasıyla ya da resmi olmayan bir şekilde gerçekleştirilen, herhangi maddi kazancı olmayan veya olsa olsa sembolik maddi kazançların olduğu aile bireyleri dışındaki insanlara ve diğer gönüllülere yapılan zorunlu olmayan

[193] Stebbins, Amateurs, s. 13-14.
[194] Robert A. Stebbins, "The Liberal Arts Hobbies: A Neglected Subtype of Serious Leisure", **Loisir et Société / Society and Leisure,** Cilt: 17, Sayı: 1, 1994, (Arts), s.174.
[195] Stebbins, Arts, s. 175.
[196] Stebbins, Our Time, s. 5.
[197] Stebbins, Arts, s. 182.
[198] Stebbins, Our Time, s. 5.
[199] Stebbins, Amateurs, s. 15.
[200] Robert A. Stebbins, "Volunteering: A Serious Leisure Perspective", **Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly,** Cilt: 25, Sayı: 2, 1996, (Volunteering), s. 212.

yardım faaliyetleridir[201,202,203]. Tanıdıklarla, arkadaşlarla, komşularla yapılan gönüllülük faaliyetleri örnek verilebilir. Söz konusu yardım faaliyetleri belirli bir zamanda, belirli bir yerde, belirli işleri yapmayı gerektirmektedir[204]. Gönüllü faaliyetler eğitim, bilim, kentle ilgili işler, sağlık, ekonomik ve bölgesel gelişim, din, politika, kamusal faaliyetler, rekreasyon ve spor faaliyetleri, sanat gibi birçok hizmet alanını kapsamaktadırlar[205].

Seçilen hizmet alanlarına göre gönüllük faaliyetleri farklılıklar gösterebilmektedirler. Bir hastanede gönüllü olarak çalışmak, herhangi bir sivil toplum kuruluşu için çalışmak, gençlik programları için danışmanlık yapmak, yabancı dil eğitmeni olmak, arama kurtarma faaliyetlerine katılmak, çevre koruma ile ilgili etkinliklerde rol almak gibi faaliyetler ciddi serbest zaman gönüllüğüne örnek olarak gösterilebilir[206]. Gönüllülük faaliyetlerini gerçekleştirecek olan ciddi serbest zaman katılımcıların gönüllük yaptıkları alana özgü bilgi, yetenek ya da eğitime sahip olmaları ya da zamanla bunları edinmeleri gerekmektedir[207]. Amatörlerin ve hobicilerin öncelikli amaçları kişisel fayda sağlamak iken gönüllülerin öncelikli amacı başkalarına yardım etmektir[208]. Gönüllülerin sahip olduğu diğerkâmlık onları amatörler ve hobicilerden ayırmaktadır[209]. Kan vermek, el ilanı dağıtmak gibi gönüllülük faaliyetleri herhangi bir yetenek, bilgi ya da eğitim gerektirmediği için bu tür faaliyetler gönüllü gündelik serbest zaman faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir[210].

Ciddi serbest zaman faaliyeti katılımcıları olarak amatörler, hobiciler ve gönüllüler düşünüldüğünde her birinin seçmiş oldukları faaliyetlere katılım amaçlarında ortak noktalar bulunduğu gibi farklılaşan ya da önceliği değişen noktaların da olduğu görülmektedir. Bu noktalar Tablo 2'de aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

---

[201] Stebbins, Handbook, s. 450.
[202] Stebbins, Personal, s. 11.
[203] Stebbins, Our Time, s. 6.
[204] Stebbins, Volunteering, s.218.
[205] Stebbins, Handbook, s. 450.
[206] Robert A. Stebbins, "Would You Volunteer?", **Society,** Cilt: 46, Sayı: 2, 2009, s. 156.
[207] Stebbins, Volunteering, s. 212.
[208] Stebbins, Conceptual, ss. 264-265.
[209] Stebbins, Volunteering, s. 217.
[210] Stebbins, Volunteering, ss. 212, 216.

Tablo 2: Ciddi Serbest Zaman Katılımcı Türlerinin Ayırt Edici Özellikleri*

Farklılaşan Amaçlar	Amatörler	Hobiciler	Gönüllüler
Motivasyon	1. Kişisel çıkar 2. Toplumsal çıkar 3. Diğerkâmlık 4. Maddi çıkar	1. Kişisel çıkar 2. Toplumsal çıkar 3. Maddi çıkar	1. Diğerkâmlık 2. Kişisel çıkar
Kurumsal Rol	Profesyonelliğe yakın	Kurumsal rol bulunmamakta	Görevlendirilme
Katkı	1. Tatmin 2. Kültürel 3. Yardım 4. Ticari	1. Tatmin 2. Kültürel 3. Ticari	1. Yardım 2. Tatmin

***** Sıralama öncelik sırasını göstermektedir.

Kaynaklar: Stebbins, Conceptual, s. 266; Stebbins, Amateurs, s. 18. ve Akyıldız, Kişilik, s. 29.

Tablo 2'de görüldüğü üzere amatörleri ve hobicileri motive eden faktörler öncelikli olarak kişisel ve toplumsal çıkarlarken gönüllülerin öncelikli motivasyon faktörü diğerkâmlıktır. Hobicilerin motivasyonlarında diğerkâmlığa rastlanmamaktadır bu nedenle hobicilerin katılım gösterdikleri faaliyetlerde herhangi bir sosyal gereklilik gözetmedikleri söylenebilir. Amatörler, katılım gösterdikleri faaliyetlere profesyonel olarak devam etme ihtimaline sahipken hobicilerin herhangi bir kurumsal rolü bulunmamaktadır. Hobiciler katıldıkları faaliyetlere herhangi bir kişisel zorunluluk veya sosyal gereklilik hissetmeden katılım göstermektedirler. Gönüllüler, faaliyetle ilgili verilen görev ve sorumlulukları zorlama olmadan yapmaktadırlar. Ciddi serbest zaman faaliyetinin sağladığı katkı incelendiğinde amatörlerde ve hobicilerde kişisel tatmin önde gelirken, hobicilerde kişisel tatminin ikinci sırada yer aldığı görülmektedir.

Amatör, hobici ve gönüllülerin faaliyetleri ciddi serbest zaman perspektifi altında ciddi ilgi alanları şeklinde değerlendirilebilir. Ciddi ilgi alanları, hem iş hem de hobi olarak da görülebilen ve iş ile ciddi serbest zaman arasında kalan bir takım

faaliyetleri kapsamaktadır. Stebbins bu faaliyetleri *sıkı sıkıya bağlı olunan işler* olarak adlandırmaktadır[211].

Sıkı sıkıya bağlılık hissettikleri işlerde çalışanların, yaptıkları işlere duydukları bağlılık onları motive etmektedir. Bu kişiler yaptıkları işlerle ilgili görev ve sorumlulukları, serbest zaman faaliyeti olarak görmekte ve işleriyle ilgili olarak kendilerini sürekli geliştirmektedir. Başarı ve tatmin duygusu sonucunda, bu kişiler için, işleri ve serbest zamanları arasındaki çizgi neredeyse ortadan kalkmaktadır[212]. Bu kişiler işleriyle tamamen bütünleştiklerini hissetmektedirler. Hayatlarını idame ettirmek için bu işlerden para kazandıklarından dolayı amatör, hobiciler ve gönüllülerden ayrılmakla birlikte söz konusu bağlılık ve bütünleşme gibi kazanımlardan ötürü diğer çalışan insanlardan ayrılmaktadırlar[213]. Bu tür işler özellikle bürokrasinin çok az olduğu dört iktisadi alanda görülmektedir. Bu alanlar serbest meslekler, rehberlik ve danışmalıkla ilgili işler, el becerisi gerektiren işler ve bazı küçük işletmelerdir. Küçük işletmeler kişiye özel ürünler üreten işletmeler, sanatsal el işleri üreten işletmeler olarak örneklendirilirken; serbest meslekler sanat, spor, bilim ve eğlence, sağlık, muhasebe, mühendislik gibi alanlarda yer alan işler olarak örneklendirilebilir[214,215].

1.4. CİDDİ SERBEST ZAMAN FAALİYETLERİNİN FAYDALARI

Ciddi serbest zaman faaliyetleri katılımcılarına bireysel ve sosyal faydalar sağlamaktadır. Bu faydalar amatörler, hobiciler ve gönüllüler olmak üzere her üç katılımcı türünün de kazanabileceği faydalardır. *Bireysel Faydalar* ve *Sosyal Faydalar* olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmıştır.

[211] Robert A. Stebbins, **Between Work and Leisure The Common Ground of Two Separate Worlds,** Transaction Publishers, (Work), Londra, 2004, ss. 1-2.
[212] Stebbins, Work, s. 2.
[213] Stebbins, Central, ss. 47-48.
[214] Stebbins, Amateurs, s. 27.
[215] Cohen-Gewerg ve Stebbins, Individuality, s. 48.

1.4.1. Bireysel Faydalar

Bireysel faydalar *kişisel zenginleşme, kendini gerçekleştirme, kendini ifade etme, gelişmiş öz-imaj, kendini yenileme (rekreasyon), finansal geri dönüş* ve *kendinden tatmin olma (eğlence),* olarak belirtilmiştir[216,217]. *Kişisel zenginleşme* ciddi serbest zaman faaliyetinde katılımcının entelektüel ya da ruhsal kaynaklarını çoğaltma süreci olarak tanımlanmaktadır. Ciddi serbest zaman faaliyeti katılımcısı, faaliyet esnasında entelektüel ve ruhsal birikime değer katan deneyimler ile kendini zenginleştirebilmektedir[218,219]. *Kendini gerçekleştirme* bir kişinin ciddi serbest zaman faaliyetinde yeteneklerinin, kapasitesinin ve sahip olduğu potansiyelin farkına varması ve bunları tam anlamıyla kullanmasıdır[220].

Kendini ifade etme katılımcının katıldığı ciddi serbest zaman faaliyeti ile ilgili bilgi, beceri ve yeteneklerini kendi bireyselliği altında dışa vurmasıdır[221]. *Gelişmiş öz-imaj* ise bir kişinin kendisini veya katılım gösterdiği faaliyetteki rolünü algılama biçimiyle ilgilidir. Katılımcının öz-imajı, faaliyete katılan diğer kişilerin onu nasıl gördüğüne ilişkin öznel algısından büyük ölçüde etkilenmektedir[222]. Bir diğer bireysel fayda olan *kendini yenileme (rekreasyon)* kişinin kendini yeniden şekillendirmesi veya yaratması sürecidir. Ciddi serbest zaman katılımcısı, faaliyete katılımıyla yenilenme, yeniden doğma ve yeniden canlanma duygularını korumaktadır[223].

Finansal geri dönüş ciddi serbest zaman faaliyet katılımcısının, faaliyetteki uzmanlığından kaynaklanan veya faaliyet sonrası ortaya çıkan ürünlerden elde edilen, parasal ya da somut ürün şeklindeki kazancı belirtmektedir. Finansal geri dönüş, bireysel kazanımların en zayıf olanı olarak nitelendirilmektedir.[224] *Kendinden tatmin olma (eğlenme)* kazanımı hem gündelik serbest zaman faaliyetlerinde hem de ciddi serbest zaman faaliyetlerinde ortaya çıkabilmektedir. Ancak ciddi serbest

[216] Stebbins, Conceptual, s. 257.
[217] Akgül, s.2823.
[218] Stebbins, Amateurs, s. 95.
[219] Gould, s. 26,27.
[220] Stebbins, New, s.13-14.
[221] Stebbins, Amateurs, s.95.
[222] Ian Jones, "A Model for Serious Leisure Identification: The Case of Football Fandom", **Leisure Studies,** Cilt: 19, Sayı: 4, 2000, s. 284.
[223] Akgül ve diğerleri, s.2823.
[224] Gould, s. 28-29.

zaman faaliyetlerindeki *kendinden tatmin olma* halinin yalnızca saf eğlenceden çok daha fazla olduğu ve daha derin bir kazanım olduğunu belirtilmek gereklidir[225].

1.4.2. Sosyal Faydalar

Tüm sosyal gruplarda olduğu gibi ciddi serbest zaman faaliyeti gruplarında da grubu bir arada tutan grubun kendine özgü ayırt edici özellikleri vardır ve bu özellikler katılımcılara çeşitli sosyal faydalar sağlamaktadır[226]. Sosyal faydalar *sosyal etkileşim, grup başarıları, grubun sürdürülmesi* olarak tanımlanabilir[227,228]. Stebbins'e göre *sosyal etkileşim* gruptaki diğer katılımcılarla birlikte elde edilen başarılar sonucunda veya gönüllü faaliyetlerde organizasyon içerisindeki paydaşlarla birlik olma yoluyla elde edilmektedir[229]. *Grup başarıları* da ciddi bir serbest zaman faaliyetinde katılımcıların hep birlikte başardıkları ortak bir amaç veya amaçlarla ve faaliyet esnasında başka bir katılımcıya yardım etme, ihtiyaç duyma, fedakârlık yapma gibi çabalarla elde edilmektedir. *Grubun sürdürülmesi* ise ancak söz konusu koşulların sağlanması ile mümkün olmaktadır. Böylece grup faaliyete birlikte katılmaya devam edecektir[230].

Ciddi serbest zaman kariyerinde yukarıda sıralanan faydalara ulaşmak amatör, hobici ya da gönüllü ciddi serbest zaman katılımcılarının aylarını hatta yıllarını alabilmektedir[231]. Amatörler, hobiciler ve gönüllüler üzerine yapılan farklı çalışmalarda bu faydaların faaliyete bağlı olarak farklı yoğunlukta yaşandığı ya da önem derecesinin değişebildiği belirtilmektedir. Söz konusu faydalara ulaşabilmek için katılımcıların belirli bir deneyim, bilgi ve yetenek seviyesinde olmaları gerekmektedir [232].

Ciddi serbest zaman faaliyetlerine katılımda bir takım zararlardan da bahsetmek mümkündür. Bu zararlar *hayal kırıklıkları, hoşlanmama* ve *gerilim*

[225] Stebbins, Semiotic, s.241.
[226] Stebbins, Dabbler, s. 146.
[227] Stebbins, New, s. 13-14.
[228] Akgül ve diğerleri, s. 2823.
[229] Stebbins, New, s.13-14.
[230] Gould, s. 29-30.
[231] Stebbins, Volunteering, s. 217.
[232] Stebbins, Semiotic, s.238.

başlıkları altında değerlendirilmektedir[233,234]. Katılım gösterilen ciddi serbest zaman faaliyetinden beklenilen olumlu kazanımların ortaya çıkmaması olarak ifade edilen *hayal kırıklıkları* aslında katılımcıdan katılımcıya veya faaliyetten faaliyete değişebilen bir olgudur. Hayal kırıklıkları, katılım gösterilen faaliyette bir yarışmayı kaybetmek, sakatlanmak, zayıf performans göstermek veya serbest zaman kariyerinin yavaş ilerlemesi nedenleriyle ortaya çıkabilmektedir[235,236].

Hoşlanmama durumu da katılım gösterilen ciddi serbest zaman faaliyetine göre değişiklik gösteren bir olgudur. Stebbins amatör serbest zaman katılımcılarının özellikle profesyoneller tarafından küçümsenmeleri durumunda hoşlanmama durumunun ortaya çıktığını belirtmektedir[237]. Örneğin tiyatro gibi gruba dayalı olan ciddi serbest zaman faaliyetlerinde yeterince motive olmayan bir katılımcı angarya olarak görülen işleri yapmak istemeyebilir. Bu durum ideal grup performansını etkilerse, ciddi serbest zaman faaliyetinden hoşlanmama durumu ortaya çıkabilmektedir. Ukala kişiler, belirgin kayırmalar, yeterince motive olmamış takım üyeleri ile ilgilenme, yeteneksiz koçlar, gruba uygunsuz kişiler ve sürekli şikâyet eden kişiler de ciddi serbest zaman faaliyetlerinde hoşlanmama durumunun oluşmasına neden olabilmektedir[238].

Ciddi serbest zaman faaliyetine katılım sonucu oluşabilecek bir diğer zarar olan *gerilim* topluluk önünde olma korkusu ile ilişkilidir. Daha çok spor, eğlence ve sahne sanatlarıyla ilgili faaliyetlerde ortaya çıkmakla birlikte amatör olarak bilimle uğraşan bir bilim insanının yaptığı sunumda bile kendini gösterebilmektedir. Söz konusu gerilim ile başa çıkmada antrenmanlar, denemeler (provalar) yapma katılımcının ciddi serbest zaman kariyerinde ve gelişiminde etkili bir yöntem olarak görülmektedir. Gerilime neden olan diğer kaynakların da ekonomik güvensizlik, kesin olmayan amaçlar ve ilkeler ve kayırma olduğu belirtilmiştir[239,240].

[233] Stebbins, Amateurs, s. 100-107.
[234] Robert A. Stebbins, "Costs, Constraints and Perseverance", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 48, Sayı: 1, 2016, s. 2.
[235] Gould, s. 24,25.
[236] Stebbins, Amateurs, s. 100-101.
[237] Stebbins, Amateurs, s. 102.
[238] Gould, s. 25.
[239] Stebbins, Amateurs, s. 105-107.
[240] Gould, s. 25.

İKİNCİ BÖLÜM
ÇEVRE KİMLİĞİ VE YAŞAM DOYUMU KAVRAMLARI

2.1. TURİZM VE ÇEVRE

2.1.1. Turist Bakışı ve Çevre

Turist olma durumu ya da turist algısından türeyen bir *bakma*[241] biçimi olarak ifade edilen *turist bakışı* turistlerin deneyimlerinden türeyen ve turizmin nesnesi olan semboller, simgeler ve imajlardan oluşan tüm turistik ürünlere sistematik ve amaçlı bir bakma eylemidir[242]. Turist bakışı kavramı ilk kez turizm sosyoloğu John Urry tarafından "The Toursit Gaze (Turist Bakışı)" adlı eserde kullanılmıştır. Urry, insanların özellikle haz almak amacıyla serbest zamanlarında kendilerine farklı gelen yerlere, kültürlere ve mekânlara, ikamet ettikleri yere geri dönmek koşuluyla ve iş amacı taşımadan giderek oraları gündelik bakma deneyimlerinden farklı olarak uzun uzadıya izlediklerini hatta çektikleri fotoğraflar ve video görüntüleri ile bu bakışın durmaksızın yeniden üretimini sağladıklarını belirtmiştir. Bu bakış belirli göstergeler aracılığıyla oluşmaktadır örneğin Paris'te öpüşmekte olan iki insanı gören turistlerin bakışlarında "Romantik Paris" algısı; İngiltere'de küçük bir köyü görenlerin bakışlarında ise "İşte gerçek eski İngiltere" algısı bulunmaktadır[243]. Bu göstergelerin peşinde olan turistler ise dünyanın farklı yerlerinde Fransızlığın, tipik İtalyan davranışının, Oryantal manzaraların, tipik Amerikan otobanlarının veya geleneksel "*İngiliz Pub"*larının izini sürmek için seyahatler gerçekleştirmektedirler[244].

---

[241] İngilizcedeki "gaze" ve "look" ifadelerinin her ikisi de Türkçede bakmak anlamına gelmektedir. Ann Kaplan'a göre "look" ifadesinde karşılıklılık içeren bir süreç varken "gaze" ifadesi belirli bir nesneye yöneltilmiş olan tek taraflı bakışı anlatmaktadır. "Gaze" de bakılan şeyin otoriter ve denetleyici olan özne tarafından denetlenmesi, sindirilmesi ve tüketilmesi eylemleri bulunmaktadır. Kullanılan bakma ve bakış kavramları bu anlam üzerinden düşünülmelidir. Kaynak: E. Ann Kaplan, **Looking for the Other: Feminism, Film and the Imperial Gaze,** Routledge, Londra, 1997, ss. xvi-xviii.

[242] Ömer Aytaç, "Turist Bakışının Yapısökümü: Turist Deneyimleri ve Otantisite Sorunu", **Sosyologca,** Sayı: 4, 2012, s. 179.

[243] John Urry, **The Tourist Gaze,** (İkinci Baskı), SAGE Publications, Londra, 2002, (Gaze), ss. 2-3.

[244] Jonathan Culler, "Semiotics of Tourism" **The American Journal of Semiotics,** Cilt: 1, Sayı: 1-2 s.127'den aktaran Urry, Gaze, s.3.

19. yüzyıla kadar tatil amacıyla yapılan seyahatler toplum içerisinde seçkinler olarak nitelendirilebilecek dar bir kesim için mümkündür[245]. Ancak modern dönem olarak adlandırılan *fordist*[246] üretim biçimlerinin görülmeye başlandığı 19. yüzyıl ile birlikte kentin ekonomik, demografik ve mekânsal dönüşümünün bir sonucu, işçi sınıfından ayrılan, orta sınıf olarak değerlendirebileceğimiz, daha özerk olan topluluklar ortaya çıkmış ve bu topluluklar uzmanlaşmış ve kurumsallaşmış serbest zaman kullanma tarzlarının geliştirilmesinde önemli rol oynamıştır[247].

Düzenli tatil yapmanın çalışanların verimliliğini artırdığı düşüncesi ve demiryolu ulaşımındaki gelişmeler ile birlikte seyahat yalnızca soylu sınıfın tasarrufunda olmaktan çıkmış ve insanlar kitleler halinde seyahatler gerçekleştirmeye başlamışlardır[248,249]. Modern dönemde kitleler halinde gerçekleştirilen bu seyahatler "paket turlar" adı altında daha çok "deniz-kum-güneş" ürününü içeren şekilde pazarlanmaya başlamıştır ve bu turlar o dönemin seyahat acenteleri ve tur operatörlerinin egemenliğinde sunulmakta, insanların bireysel tüketim tercihlerinden çok üretici firmaların çıkarlarıyla şekillenmektedir[250,251].

1960'lardan itibaren ise giderek daha da endüstrileşen dünyada, ulaşım ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmelerle birlikte turizm faaliyetleri uluslararası bir boyuta taşınmış ve ulaşım, konaklama ve eğlenceden oluşan paketler daha geniş kitleler tarafından tüketilmeye başlanmıştır[252]. Urry'ye göre özellikle televizyon ve videonun yaygınlaşması ile birlikte her şey görülebilir olmuş ve turist bakışı artık evden çıkmaya ihtiyaç duymadan nesneleri olan turistik ürünleri tüketebilir hale

---

[245] Jonh Urry, **Consuming Places,** Routledge, Londra, 1995, (Places), s. 175.
[246] Fordizm: "*Kapitalizmin özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yöneldiği yeni bir sermaye birikim rejimi ve bu rejimden doğan ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel boyutları olan kapsamlı ve karmaşık bir yeniden yapılanma süreci"* olarak tanımlanmaktadır. Kaynak: Güven Selçuk, "Fordist Birikim Rejimi ve Kitle Kültürü", **Journal of Yasar University,** Cilt: 24, Sayı: 6, 2011, s. 4131.
[247] John Clark ve Chas Critcher, **The Devil Makes Work: Leisure in Capitalist Britain,** University of Illinois Press, Champaign, 1985 s. 41-42'den aktaran Urry, Gaze, s. 19.
[248] Urry, Gaze, ss. 19-21.
[249] Urry, Places, s. 130.
[250] Sevgin Akış Roney, "Fordizmden Post Fordizme Geçiş Sürecinin Turizme Yansımaları: Kitle Turizmi ve Alternatif Turizm", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,** Cilt: 13, Sayı: 1, 2002, (Fordist), s. 12.
[251] Meryem Akoğlan-Kozak, Savaş Eren ve Onur Çakır, "Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,** Cilt: 24, Sayı: 1, 2013, s. 16.
[252] Dimitri Ionnides ve Keith Debbage, "Post-fordism and Flexibility: The Travel Industry Polygot", **Tourism Management,** Cilt: 18, Sayı: 4, 1997,s. 235.

gelmiştir[253]. Yeni teknolojilerin yaygınlaşması ve seyahatlerin toplumsal olarak yeni örgütleniş biçimleri ve tüketim anlayışının doğasında meydana gelen değişikler klasik anlamdaki turizmin sonunu getirmiştir[254]. Post-fordist ya da post modern olarak adlandırılan bu dönemle birlikte tüketimde daha çok bireysel düşünce ve davranış tarzları görülmeye başlanmış ve turistler dünyanın hemen hemen her yerinde benzer hizmet ve ürünler sunan paket tatiller yerine kendilerine macera, kültür ve kırsal alanlarda farklı hizmet ve ürünler sunan alternatif turizm türlerine yönelmeye başlamışlardır[255]. Lash ve Urry, post modern tüketim anlayışının turizm tüketimindeki yansımalarını Tablo 3'teki gibi örneklendirmiştir[256].

Tablo 3: Post-modernist Tüketimin Turizmdeki Yansımaları

Post Modernist Tüketim	**Turizmdeki Yansıması**
Tüketiciler giderek daha baskın hale gelmekte ve üreticiler çok daha fazla tüketici merkezlidir	Kitle turizminin belli biçimlerinin reddedilmesi (tatil kampları ve ucuz paket tatiller gibi) ve tüketici tercihlerindeki artan çeşitlilik
Tüketici tercihlerinde giderek artan dalgalanma	Tekrar eden konaklamaların azalması ve alternatif turistik çekim merkezlerinin ortaya çıkması
Pazar bölümlenmesinin artması	Tatil türlerinin ve yaşam stilini temel alan turistik cazibe merkezlerinin çoğalması
Tüketici hareketliliğinin gelişmesi	Alternatif tatiller ve turistik cazibe merkezlerinin medya yoluyla daha çok tanıtılması
Kısa ömürlü yeni ürünlerin daha da fazla üretilmesi	Modanın hızla değişmesi sonucu turist deneyimlerinin ve turistik yerlerin hızla değişebilmesi
Kitlesel olmayan üretim ve tüketim biçimlerindeki artış	Bireyin tercihlerine uygun hale getirilmiş rahatlama ve konaklamadan (kır evi şeklinde düzenlenen oteller gibi) doğan "yeşil turizm" ve çeşitlerinin gelişmesi
Tüketimin gittikçe "işlevsellikten" estetik hale dönüşmesi	Turizmin giderek aynılaşan serbest zaman, kültür, alışveriş, eğitim, spor ve hobiler anlayışlarından farklı bir hale gelmesi

Kaynak: Lash ve Urry, s. 274.

[253] John Urry, "Cultural Change and Contemporary Holiday-making", **Theory Culture and Society,** Sayı: 5, 1988, s. 37.
[254] Urry, Places, s. 150.
[255] Sevgin Aşkın Roney, **Turizm Bir Sistemin Analizi,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2011, (Sistem), s. 20-21.
[256] Scott Lash ve John Urry, **Economies of Signs and Space,** SAGE Publications, Londra, 1994, s. 274.

Tablo 3'te de görüldüğü üzere fordizmden post-fordizme, başka bir ifadeyle modernizmden post modernizme, geçişle birlikte turistik tüketim daha doğal olana doğru kayma yaşamış ve alternatif turizm türleri olarak sınıflandırabileceğimiz turizm türleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Post modernizmle birlikte yeni orta sınıfın tüketim alışkanları ve ürün çeşitliliği sonucu tüketicinin egemenliğinin artması turist profilinin de değişmesine yol açmıştır. "Gezgin" olarak da adlandırabileceğimiz bu yeni turist profili bağımsız, keşifçi, araştırmacı, anlayışlı, barışçıl, maceracı, hassas, zeki, komplike, sürdürülebilir, meraklı, geniş fikirli, enerjik ve cesur gibi sıfatlarla nitelendirilmektedir. Gezgin olarak adlandırılan turistler genellikle kendilerine benzer düşüncelerdeki insanlarla 8-20 kişilik gruplarla seyahat etmektedirler[257]. Klasik anlamdaki kitle turizmine katılan büyük yığınların aksine bu turistler daha eğitimlidirler ve seyahat ettikleri bölgeye zarar vermek yerine o bölgenin yararına olacak tasarruflarda bulunmaya başlamışlardır. Urry'nin ifadesi ile "yeşil turizm" kırsal alanların ve oradaki yabanıl hayatın gelecek kuşaklara aktarılmasını da sağlamaktadır[258].

Günümüzün post-modern turistlerinin artık daha çok "gerçek" ya da "doğal" olanı tercih etme eğilimini, kırsal alanları ziyaret etme ve onları korumanın giderek cazip bir etkinlik haline gelmesinde de görmek mümkündür. Kır imgesi turist bakışının çok çekici bir nesnesi haline gelmiştir[259]. Ayrıca post modern üretim sürecinin etkisiyle fosil yakıt tüketiminin fazlalaşması sonucu sera gazı salınımlarında görülen artış küresel boyutta iklim değişikliklerine ve bir takım çevresel sonuçlara yol açmış ve bu değişimler turizmi de etkileyerek turizmdeki alternatif arayışların doğa-koruma ve sürdürülebilirlik yaklaşımları temellerinde şekillenmesine de yol açmıştır[260]. Post-modern üretimin insanların turizme katılımında kendini gerçekleştirme arzusunu tatmin edememesi ve çevreye karşı olan duyarlılığın artması sonucunda da kitle turizmi tamamen sona ermese de ona alternatif olan özel ilgiye dayalı ve bireyselleşmiş olan turizm türleri ön plana çıkmaya başlamıştır[261].

---

[257] Martin Mowforth ve Ian Munt, **Tourism and Sustainability: New Tourism in the Third World,** Routledge, London, 1998, s. 125, 143.
[258] Urry, Gaze, s. 90.
[259] Urry, Gaze, s. 86.
[260] Roney, Sistem, s. 102-103.
[261] Akoğlan Kozak, Eren ve Çakır, s. 19.

2.1.2. Turizm ve Çevre İlişkisi

Genel bir ifadeyle çevre *"bir organizmanın hayatını etkileyen fiziksel ve biyolojik unsurların bileşimi"* olarak tanımlanmaktadır. Çevre kavramı geniş bir alan içerisinde değerlendirildiği için farklı boyutlara sahiptir ve çeşitli disiplinler arası çalışmalara konu olabilmektedir. Bu çalışmalar fizik, kimya, biyoloji gibi fen bilimleri alanlarında görülmekte olduğu gibi çevre ile ilgili modern çalışmalarda insan unsuru baskın olduğu için mühendislik, ekonomi, sosyoloji, siyaset, hukuk gibi sosyal bilimlerin farklı alanlarında da çevre ile ilgili çalışmalar yapıldığı görülmektedir[262]. Turizmin de özellikle doğal çevre ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

Doğa, tarihin başlangıcından bu yana insanların farklı amaçlarla gerçekleştirdikleri seyahatler için nedenler oluşturmaktadır. Toplumların üretim özelliklerinin gelişme göstermediği zamanlarda dahi insanlar toplayıcı olarak doğada yiyecek aramışlar ve seyahatler gerçekleştirmişlerdir[263]. Modern öncesi toplumlarda organize olan seyahatler daha çok seçkinler tarafından çoğunlukla bireysel olarak ya da küçük gruplar halinde gerçekleştirilmekteyken[264], Büyük Tur'la birlikte seçkinler ve orta sınıftan profesyoneller kitlesel halde turizm faaliyetinin içinde bulunmaya ve kültürel ve doğal çevreden yararlanmaya başlamışlardır[265]. Endüstrileşme döneminde ve sonrasında ise şehirlerde nüfusun artması ve aşırı betonlaşma gibi sebeplerle doğal alanlardan uzak kalan insanlar kendilerini yenilemek ve özel ilgi alanlarıyla ilgili ihtiyaçlarını gidermek amacıyla doğaya yönelmişlerdir[266]. Günümüzde de dünya nüfusunun önemli bir kısmı doğal ve kültürel çevre içinde bulunmak amacıyla seyahatler yapmaktadır ve bu seyahatlerinde keşif, macera, dostluk, doğa bilinci ya da iç dünyasını geliştirme gibi amaçlar gütmektedir[267].

Geçmişten günümüze kadar uzanan bu süreçte de görüldüğü üzere turizm endüstrisinin çoğunlukla çekici unsurlarının pek çoğunu doğal kaynakların sağladığı

---

[262] David D. Kemp, **The Environment Dictionary,** Routledge, Londra, 1998, s. 127.
[263] Akoğlan Kozak ve Bahçe, s. 169.
[264] John Towner, "Approaches to Tourism History", **Annals of Tourism Research,** Cilt: 15, Sayı: 1, 1988, ss. 49-50.
[265] John Towner, "The Grand Tour: A Key Phase in the History of Tourism", **Annals of Tourism Research,** Cilt: 12, Sayı: 1, ss. 304-305.
[266] Akoğlan-Kozak ve Bahçe, ss. 170-171.
[267] Metin Kozak, **Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar Uygulamalar,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, (Sürdürülebilir), s. 3.

ve turizmin çevresel değerleri kullanmakta olduğu böylece doğal çevre ile hem olumlu hem de olumsuz etkileşimlere sahip olduğu söylenebilir. Turizm, doğal ve kültürel kaynaklara ağırlık vererek, onları koruyup ekonomik bir değere dönüştürmekle birlikte doğal ve kültürel hayata önemli ölçülerde zarar da verebilmektedir[268].

Her ne kadar *"bacasız endüstri"* olarak nitelendirilse de günümüzde, turizmin çevresel değerler üzerinde bir takım olumsuz etkilere sebep olduğu gözlemlenmektedir. Havayolu ulaşımının yoğun kullanılması sonucu özellikle uçaklar ve diğer transfer araçları tarafından havaya yayılan gazlar küresel çapta hava kirliliğine ve çıkardıkları hoşa gitmeyen seslerle de gürültü kirliliğine neden olmaktadır. Ayrıca turistik yerlerdeki eğlence mekânlarının çıkardıkları yüksek sesler de gürültü kirliğinin bir diğer kaynağıdır. Turistik bölgelerdeki konaklama tesislerinin atık sularını çevredeki nehir, deniz ve göl gibi doğal su kaynaklarına vermesi, gezi amaçlı kullanılan deniz araçlarının kullandıkları petrol ürünlerinin denizdeki oksijen miktarını azaltması ve doğal su alanlarına atılan pet şişe vb. katı atıklar su kirliliğine sebep olmaktadır[269]. Su kirliğinin yanı sıra turistlerin gittikleri bölgelerdeki orantısız su tüketimleri de su kaynaklarının hızlı tükenmesi sorununu ortaya çıkarmaktadır[270]. Turizmle birlikte oluşan arazi talebi sonucu tarım ve ormanlık alanlarının, doğal ve tarihi sitlerin turistik yatırımlar için kullanılması ve yine turistik bölgelerdeki tesislerin atık su ve katı atık yönetimindeki plansız davranışları sonucu toprak kirliği meydana gelmektedir[271]. Birçok turizm tesisinde enerjinin kontrolsüz kullanımı ve sürdürülebilir enerji kaynaklarının göz ardı edilmesi doğal kaynakları hızlıca tüketmektedir. Bir diğer olumsuz etki ise birkaç farklı nedenle oluşan görüntü kirliliğidir. Çevrenin yerel mimarisine uygun olmayan şekilde tasarlanan oteller ve diğer turistik tesisler; binaların dış yüzeylerinde kullanılan uygun olmayan malzemeler; tesislerin dış görüntülerinin kötü planlanması; yetersiz ve uygun olmayan peyzaj çalışmaları; büyük ve çirkin reklam tabelaları; yer altında olmayan elektrik, telefon kabloları ve direkleri ve binaların

[268] Şule Aydın-Tükeltürk ve İbrahim Alpay Yılmaz, "Ekoturizm", **Turizmde Güncel Konu ve Eğilimler,** (Ed. Şule Aydın-Tükeltürk ve Mustafa Boz), Detay Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 3.
[269] Kahraman ve Türkay, ss. 24-26.
[270] Atanaska Nikolova ve Luc Hens, "Sustainable Tourism", **Enviromental Management in Practice Volume 2: Compartments, Stressors, and Sectors**, (Ed. Bhaskar Nath vd.), Routledge, Londra, 1999, ss. 283-284.
[271] Kahraman ve Türkay, s. 26.

plansız yapılaşması sonucu manzaranın engellenmesi görüntü kirliğinin nedenleri arasındadır[272]. Turistik amaçlarla kullanılan sahil bölgelerindeki deniz yaşamının etkilenmesi ve özellikle hassas ekosistemlerdeki taşıma kapasitesinin aşılması da çevre dengenin bozulmasına neden olabilmektedir[273].

Turizm ve turizm bağlı faaliyetlerin fiziksel çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin dışında sosyoekonomik ve kültürel çevre üzerinde de birtakım olumsuz etkilerinden söz etmek mümkündür. Toplumsal yaşam üzerindeki olumsuz etkilerin bölgeye giden turistlerin sosyal yaşantısı ve kültürüyle bölgedeki yerli kültürün yaşantısı ve kültürü arasındaki fark arttıkça daha da büyüdüğü belirtilmektedir[274]. Kumar, fahişelik, alkol kullanımı gibi istenmeyen ve aşırı kabul edilen aktivitelerin başlaması; turistler tarafından kullanılan lüks ve ithal mallara -gösteriş etkisiyle- bölge halkı tarafından gösterilen talep; turistler ve yerel halk arasındaki ırksal farklılıkların özellikle belirgin olduğu bölgelerde yaşanan gerginlikler; turistlerin, turizmde çalışan insanları köle gibi gören bir tutum geliştirmeleri; bölgedeki yerel zanaat ve sanatların üreten yerlerin turistik tüketim için hediyelik eşyalar üreten atölyelere dönüşmesi; turistlerin beklediği hizmet sonucu turizm çalışanlarının dünyanın her yerinde aynı standartlara sahip olması beklentisiyle kültürel çeşitliliğin engellenmesi; turistler tarafından bölge kültürünün bir çeşit eğlence aracı olarak görülmesiyle bölge halkının kültürel değerlerinin dönüşmesi veya kaybolması; bölgeye çok fazla turist gelmesi sonucu yerel yaşam tarzlarında meydana gelen sürekli değişimler; otellerdeki ve restoranlardaki kol gücüne bağlı olan işlerde çok fazla sayıda düşük ücretli çalışanların bulunması sosyoekonomik ve kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkiler olarak sıralanmaktadır[275].

Turizm ve turizme bağlı faaliyetler sonucu oluşan fiziksel, sosyoekonomik ve kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkilerin iyi planlanmış ve denetlenmiş bir çevresel planlama ile aşılabileceği belirtilmektedir[276]. Günümüz turisti için doğal çevre, pek çok nedenden ötürü insanlar üzerinde çekim gücü yaratmaktadır. Yoğun

[272] Nikolova ve Hens, s. 284.
[273] Kahraman ve Türkay:, ss. 26-27.
[274] Nilgün Avcı, "Turizmde Taşıma Kapasitesinin Önemi", **Ege Akademik Bakış,** Cilt: 7, Sayı: 2, 2007, s. 489.
[275] Charles R. Goeldner ve J. R. Brent Ritchie, **Tourism: Principles, Practices, Philosophies,** (Dokuzuncu Baskı), John Wiley&Sons Inc, New Jersey ve Kanada, 2003, ss. 303-304.
[276] Leonard J. Lickorish ve Carson L. Jenkins, **An Introduction to Tourism,** Reed Educational and Professional Publishing Ltd., Oxford, 1997, ss. 87,89.

çalışma temposu, stres ve yaşam telaşı içinde yorgun düşen bireyler, huzuru çoğu zaman doğada aramaktadır. Doğal alanlardaki çeşitli serbest zaman faaliyeti olanakları, insanların bu tarz baskı ve sıkıntılardan kurtulması, fiziksel ve ruhsal yenilenmesi açısından önemli fırsatlar yaratmaktadır. Park ve bahçeler, ormanlık kamp alanları ve göl kıyıları, insanların enerji topladıkları yerlerden bazılarıdır. Kimi insanlar yürüyüş ve piknik yapmayı, bisiklete binmeyi ya da balık tutmayı tercih ederken, kimileri de tırmanış, dalış, paraşütle atlayış gibi daha aktif olabilecekleri, macera dolu faaliyetleri tercih etmektedir[277]. Söz konusu faaliyetleri gerçekleştiren bugünün turistlerinin de doğal çevre hakkında duyarlılık sahibi olan; özgün ve tahrip edilmemiş doğal, kültürel ve tarihi değerleri önemseyen ve bu değerler üzerindeki etkilerinin farkında olan kişiler olması, *sürdürülebilir turizm* uygulamalarının daha da önemli hale gelmesine neden olmuştur[278].

2.1.2.1. Sürdürülebilir Turizm

20. yüzyılda, endüstrileşme ve teknolojiyle birlikte doğal kaynakların bilinçsizce kullanımı aslında dünyanın var olması ile başlayan ve hâlâ devam eden bir sorun olan çevre kirliğinin boyutlarını artırmıştır ve böylece çevre kirliliğini önleyebilmek ve gelecek kuşaklara daha doğal bir fiziki ve sosyal çevre bırakılması amacıyla sürdürülebilir kalkınma anlayışı gelişmeye başlamıştır. Sürdürülebilirlik toplum, çevre sistemi gibi sürekliliği olan tüm doğal sistemlerin kesintisiz, bozulmadan ve aşırı kullanım sonucu tükenmeden veya sistemin yaşamsal temel kaynaklarına aşırı yüklenmeden devam edebilmesi olarak ele alınmaktadır[279]. Lui'ye göre sürdürülebilirlik kavramının temelleri 1970'lerden itibaren gelişmekte olan *çevrecilik* görüşüne dayanmaktadır[280] ve çevre koruma anlamda sürdürülebilirlik düşüncesi ilk olarak tarım, orman, balıkçılık gibi doğal kaynaklar konusunda tartışılmaya başlanmıştır[281]. Gelişen bu çevre hareketiyle ilgili atılan uluslararası ilk

[277] Manolya Aksatan, "Sürdürülebilir Turizm ve Doğal Miras", **Sürdürülebilir Turizm,** (Ed. Metin Kozak), Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 38-39.
[278] Akoğlan-Kozak, Evren ve Çakır, s. 18.
[279] Kozak, Sürdürülebilir, s. 2.
[280] Zhenhua Liu, "Sustainable Tourism Developmet: A Critique", **Journal of Sustainable Tourism,** Cilt: 11, Sayı: 6, 2003, s. 460.
[281] Sharad, M. Lele, "The Concept of Sustainability", **Natural Resource Modelling and Analysis: Proceeding of the First Interdiciplinary Conference on Natural Resource Modelling Analysis**

büyük adım ise 1972 yılında Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansıdır. *Stockholm Konferansı* olarak adlandırılan etkinliğe 113 ülke katılmıştır ve temiz su kıtlığı benzeri çevre kaynaklarına ilişkin endişeler dile getirilerek çözüm yolları tartışılmıştır[282]. Daha sonra Birleşmiş Milletler bünyesinde Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (BMDÇKK) kurulmuş ve bu komisyon tarafından 1987 yılında *"Ortak Geleceğimiz"* başlıklı bir rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan raporda dünyanın sosyoekonomik ve kültürel olarak kötüye gidişinin boyutlarına değinilmiş; çevre kirliliğinin küresel anlamda kalkınmanın önündeki büyük engellerden birisi olduğu kabul edilerek ekonomik kalkınmanın çevre koruma ile birlikte ele alınmasının gerekliliği vurgulanmış ve sürdürülebilir kalkınma düşüncesi enerji kullanımı, sağlık, kültürel mirasların korunması, yoksulluk gibi çeşitli konular açısından değerlendirilmiştir[283].

Sürdürülebilir Turizm kavramının köklerinin 1970'li yıllara kadar dayandığı belirtilmektedir. Kavram ilk olarak Avrupa'da ele alınmış ancak daha sonra Kuzey Amerika'da uluslararası çevrelerde tartışılmaya başlanmıştır. 1988 yılında Alman araştırmacılar Jost Krippendorf, Peter Zimmer ve Hans Glauber'in *"Feur einen andern Tourismus"* (Alternatif Turizme Doğru) kitabında kavramla ilgili genel hatlar ortaya çıkmaya başlamıştır. 1990 yılında Kanada'da düzenlenen *Globe 90* (Dünya 90) konferansı ve sonraki yıl basılan Edward Inskeep'in *"Tourism Planning: Integrated and Sustainable Approach"* (Turizmin Planlanması: Bütünleşik ve Sürdürülebilir Yaklaşım) isimli kitapla da İngilizce konuşan çevrelerde yaygınlaşmaya başlamıştır[284]. 1992 yılında ise Birleşmiş Milletler tarafından Rio'da düzenlenen ve uluslararası geniş katlımdan dolayı *"Earth Summit"* (Yeryüzü Zirvesi) olarak da anılan konferans sonucunda ortaya çıkan eylem planlarından birisi olan *Agenda 21*'de (Gündem 21) ekolojik sistemde görülen bozulmalar; insanlar arası eşitsizlik, yoksulluk, açlık, hastalık ve kadınların toplumdan dışlanması

Held at Saint Mary's University and the Bedford Institute of Oceanography, (Ed. Anthony T. Charles ve George N. White), Halifax, Kanada, 1988, ss. 46-48.

[282] Jennifer A. Elliott, **An Introduction to Sustainable Development,** (Üçüncü Baskı), Routledge, Oxon, 2006, ss. 32-33.

[283] World Commission on Environment and Development, **Report of World Commission on Environment and Development: Our Common Future,** 1987, s. 16-23.

[284] Bill Bramwell ve Bernard Lane, "Sustainable Tourism: An Evolving Global Approach", **Journal of Sustainable Tourism,** Cilt: 1, Sayı: 1, 1993, s. 2.

konusunda küresel anlamda bir ortaklık amaçlanmıştır[285] ve konferansa katılan kuruluşlardan birisi olan DTÖ sürdürülebilir turizmi aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

"İnsanın etkileşim içinde bulunduğu çevrenin bozulmadan korunarak kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların yöre halkının ve turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçları karşılayabileceği biçimde yönetildiği bir kalkınma şeklidir"[286].

Sürdürülebilir turizmle ilgili yazın incelendiğinde sürdürülebilir turizmin 1990'lı yıllarda sıklıkla araştırılıp, tartışılmaya başlandığını söylemek mümkündür. Bu dönemde sürdürülebilir turizmin sahip olduğu ilkelerin ve amaçların vurgulanmış olduğu çeşitli tanımların yapılmış olduğu görülmektedir. Bu nedenle ilgili tanımlara geçmeden önce sürdürülebilir turizmin ne gibi ilke, amaçları taşıdığına değinmek gerekmektedir. Shirley Eber, bir turizm faaliyetinin sürdürülebilir olması için sahip olması gereken on temel ilkeyi aşağıdaki gibi belirtilmiştir[287]:

- *Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı:* Doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir kullanılması son derece önemlidir ve uzun dönemli iş becerisi gerektirmektedir.
- *Aşırı Tüketimin ve Atıkların Azaltılması:* Turizmin kalitesini yükseltmek ve uzun dönemde çevresel bozulmanın maliyetlerinden kaçınmak aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması gerekmektedir.
- *Çeşitliliğin Sürdürülmesi:* Turizmin uzun dönemde sürdürülebilirliğini sağlamak açısından doğal kültürel ve sosyal çeşitliliğin korunması ve desteklenmesi önemlidir.
- *Turizmin Bütünleşik Planlama Kapsamında Değerlendirilmesi:* Turizmin planlamasının Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) göz önünde bulundurularak ulusal ve yerel stratejik plan çerçeveleri ile birlikte yapılması turizmin sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır.

[285] Kahraman ve Türkay, ss. 104-105.
[286] DTÖ, **Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry,** 1996, s. 30.
[287] Shirley Eber, **Beyond the Green Horizon: Principles of Sustainable Tourism,** Worl Wide Fund for Nature (WWF),Godalming, 1992'den aktaran David A. Fennell, **Ecotourism: An Introduction,** (İkinci Baskı), Routledge, Londra, 2003, s. 12.

- *Yerel Ekonomilerin Desteklenmesi:* Turizm çevresel yarar ve zararları göz önünde bulunduran çeşitli yerel ekonomik aktiviteleri korumalı ve çevreye verdikleri zararı engelleyerek onları desteklemelidir.
- *Yerel Halkı Turizmin İçinde Tutma:* Yerel halkın turizm sektörü içerisinde tamamen katılımı yalnızca onlara ve çevrelerine yarar sağlamayıp aynı zamanda turizm deneyiminin kalitesini de geliştirecektir.
- *Paydaşlara ve Halka Danışma:* Turizm endüstrisinin ve yerel halk, kurum ve derneklerle, çıkması muhtemel sorunları çözmek ve uzun dönemde birlikte çalışabilmek için karşılıklı birbirlerine danışmaları gerekmektedir.
- *Personel Eğitimi:* Her seviyedeki yerel personelin sürdürülebilir turizmle bütünleşmiş bir eğitim sürecinden geçerek işe alınması turizm hizmetinin kalitesi geliştirmektedir.
- *Sorumlu Bir Turizm Pazarlama Anlayışı:* Potansiyel turistlere sorumluluk ile ilgili bütün bilgileri vermek onların destinasyonda bulunan bölgelerin doğal, sosyal ve kültürel çevresine duydukları saygıyı ve müşteri tatminini artırmaktadır.
- *Araştırma Sorumluluğu:* Turizm endüstrisini gözlemleyerek toplanan verileri analiz ederek süregelen araştırmalar yapmak sorunların çözümüne yardımcı olması ve sektörü sektöre, tüketicilere ve destinasyonlara fayda sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Sürdürülebilir turizmin gelişmesindeki temel amaçlar ise Inskeep tarafından aşağıdaki şekilde sıralanmıştır[288]:

- Turizmin çevre ve ekonomiye önemli katkılar sağlayabileceğinin anlaşılması ve bu konuda daha bilgili olunmasını sağlamak
- Kalkınmada eşitlik sağlamak
- Yöre halkının yaşam düzeyini artırmak
- Yüksek derecede turist deneyimi yaratmak
- Bu amaçlara ulaşmak için kullanılan çevreyi korumak

[288] Edward Inskeep, **Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach,** Van Nostrand Reinhold, New York, 1991, s. 461'den aktaran Kınacı ve diğerleri, s. 89.

Yukarıdaki ilkeler ve amaçlar incelendiğinde uygun yapılandırılmış sürdürülebilir turizm ile doğal, tarihi ve kültürel çevre kaynaklarının korunarak yerel halk için fayda yaratılabileceğini ve aynı zamanda söz konusu kaynakların gelecek nesillere de korunarak ulaştırılabileceğini; turizm uygulanan bölgede çevresel ve sosyokültürel sorunlara neden olmayacak şekilde planlama yapılabileceğini; etkili ve planlı bir pazarlama süreci ile yüksek turist memnuniyetine ulaşılabileceğini ve turizmden elde edilen faydanın toplum içinde daha geniş kesimlere yayılarak gelir dengesizliğinin azaltılmaya çalışabileceğini söylemek mümkündür.

Daha önce de belirtildiği gibi sürdürülebilir turizm kavramı akademik turizm çevrelerinde popüler olmaya başladıktan sonra çeşitli yazarlar tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Garrod ve Fyall da sürdürülebilir turizmin tanımlanması üzerine yaptıkları bir araştırmada kavramla ilgili yapılmış olan tanımları Tablo 4'te sıralamışlardır[289,290]

[289] Brian Garrod ve Alan Fyall, "Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism?", **Tourism Management,** Cilt: 19, Sayı: 3, 1998, s. 201.
[290] Nil Sonuç, "Sürdürülebilir Turizm: Tanımı ve İçeriği", **Sürdürülebilir Turizm: Kavram ve Uygulamalar,** (Ed. Metin Kozak), Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 17.

Tablo 4: Sürdürülebilir Turizm Tanımları

Sıra	Tanımlar
1	*"Sürdürülebilir turizm, turizm sektörü ile turist, çevre ile yerel halk arasındaki karmaşık ilişkilerden dolayı ortaya çıkan gerginlik ve sürtüşmenin azaltılmasını amaçlayan olumlu bir yaklaşıma sahiptir… Hem doğal hem de insan kaynaklarının kalitesi ve daha uzun süre devamlılığını sağlamak için çalışan bir yaklaşımdır[291]."*
2	*"(Sürdürülebilir turizm) turist, ev sahibi toplum ve yer arasında daha üretici ve uyumlu bir ilişkinin kurulmasını sağlayan bir içeriğe sahiptir. Böylelikle kaynakların da tüketilmediği, turistin aldatılmadığı ve yerel halkın da kullanılmadığı olumlu durumu yaratmaktadır[292]."*
3	*"Sürdürülebilir turizm gelişimi şimdiki turist ve ev sahibi bölgelerin mevcut gereksinimini karşılarken gelecek için de koruma ve fırsatların yaratılmasını sağlamaktadır… tüm kaynakların yönetimini; ekonomik sosyal ve estetik gereksinimin de karşılandığı, kültürel bütünlüğün, önemli ekolojik sürecin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin de karşılanabileceği şekilde gerçekleştirilebilmektedir[293]."*
4	*"Sürdürülebilir olmak için, (turizm) kaynaklar ile ilişkili olarak ekonomik aktivitenin uzun dönem etkilerini de içeren bir sektörün kurulmasını gerektirir ve böylelikle şimdiki ve gelecek nesillerin de gereksinimini dikkate almaktadır[294]."*

[291] Bramwell ve Lane, s. 2.
[292] English Tourist Board – Employment Development Group Tourism and the Environment, "Maintaining the Balance", **English Tourist Board – Employment Development Group: Government Task Force Report,** Glasgow and Associates, 1991, s.15'ten aktaran Garrod ve Fyall, s. 201.
[293] Inskeep, 1991, s. 461'den aktaran Garrod ve Fyall, s. 201.
[294] S. Curry ve B. Morvaridi, "Sustainable Tourism: Illustrations from Kenya, Nepal and Jamaica", **Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management,** (Ed. Chris P. Cooper ve A. Lockwood), Belhaven, Londra, 1992, s. 131'den aktaran Garrod ve Fyall, s. 201.

5	*"Sürdürülebilir turizm şunlara bağlıdır: a) kısa ve uzun dönemde gelişmiş yaşam standardı bakımından ev sahibi halkın gereksiniminin karşılanması, b) sayısı artan turistlerin isteklerini memnun etme ve onları çekmeye devam edebilmesi, c) bu iki amacı gerçekleştirirken çevrenin korunması[295]."*
6	*"Turizm sektöründe sürdürülebilir gelişmenin özel bir anlamı bulunmaktadır. Sektörün çabası, turizm kapasitesini ve ürünlerinin kalitesini; fiziksel ve insani çevreye ters etki etmeden, devamını sağlayarak ve besleyerek geliştirmektir[296]."*
7	*"Sürdürülebilirlik kavramı toplumda turizmin rolünün yeniden değerlendirmesi için başta gelmektedir. Ekonomik gelişim için zorunludur ve ziyaret edilen destinasyonun taşıma kapasitesini aşmayarak turistik tüketimin devamlılığını sağlamalıdır[297]."*
8	*"Turizm… doğal, inşa edilmiş ve sosyokültürel bir takım simgelere bağlıdır… Bu kaynakların sürdürülebilir gelişmesi sağlanacak ise, sektörün ekonomik gereksinimi ile turistlerin deneyimsel gereksiniminin karşılanacağı şekilde yönetilmeli ve aynı zamanda kültürel bütünlülüğün devamlılığı sağlanmalı, biyolojik çeşitlilik korunmalı ve yaşam destek sistemleri de devam ettirilmelidir[298]."*

Kaynak: Garrod ve Fyall, s.21, Sonuç, s. 17.

[295] E. Cater ve Brian Goodall, "Must Tourism Destroy its Resource Base?" **Environmental Issues in 1990s.** (Ed. Antoinette M. Mannion ve S.R. Bowlby), John Wiley and Sons, Chichester, 1992, s. 318'den aktaran, Garrod ve Fyall, s. 201.
[296] Linda Cronin, "A Strategy for Tourism and Sustainable Developments", **World Leisure and Recraation,** Cilt: 32, Sayı: 3, 2012, s. 13.
[297] Brian Archer, Chris Cooper ve Lisa Ruhanen, "The positive and Negative Impacts of Tourism", **Global Tourism,** (3. Baskı), (Ed. William F. Theobald), Butterworth Heineman, Oxford, 2005, s.95.
[298] Rob Harris ve Neil Leiper, **Sustainable Tourism: An Australian Perspective,** Butterwoth Heineman, Chatswood, 1995, s. xx'den aktaran Garrod ve Fyall, s. 201.

Tablo 4'te yer alan tanımlar incelendiğinde tanımların hepsinin sürdürülebilir turizmin temel ilke ve amaçlarını içerdiği görülmektedir. Sürdürülebilir turizm kavramı tanımlanırken birçok araştırmacı ve tur operatörleri, oteller gibi uygulayıcılar tarafından sürdürülebilir turizm ideal bir turizm türü olarak ele alınmış ve eko-turizm ve alternatif turizm kavramları başta gelmek üzere, sorumlu turizm, yumuşak turizm, düşük etkili turizm gibi birçok alt turizm türü ile desteklenmiştir[299]. Sürdürülebilir turizmin genellikle alternatif turizmin alt türleri ile karıştırılabildiği belirtilmektedir[300]. Alternatif turizm kavramı ve türleri birinci bölümde kısım 1.1.5.'te açıklanmıştır. Eko-turizm ise yaygın kullanılan tanımlarından birisiyle:

"Bir yerdeki geçmiş ve şimdi var olan kültürel göstergelerin yanı sıra; doğayı, yaban hayatını ve doğal bitki örtüsünü inceleme ve bunlardan keyif alma, doğal manzaraların görünüşünden zevk alma gibi belirli amaçlarla kısmen bozulmamış veya kirletilmemiş doğal alanlara yapılan seyahatler"

olarak tanımlanmıştır[301]. Eko-turizmin tanımında da görüldüğü üzere her ne kadar doğa ile ilişkili bir kavaram olsa da sürdürülebilirlikle ilgili herhangi bir ifade içermediği için turizmin alt bir türü olarak değerlendirilebileceği söylemenin yanlış olmayacağı düşünülmektedir.

Sürdürülebilir turizm ile diğer turizm türleri arasından ilişki Swarbrooke tarafından Şekil 5'teki gibi gösterilmiştir[302].

[299] Liu, s. 461.
[300] Richard E. Butler, "Sustainable Tourism: A State-of-the-art Review", **Tourism Geographies,** Cilt: 1, Sayı: 1, 1999, s. 12.
[301] H. Ceballos Lascurain, "The Future of Ecotourism", **Mexico Journal,** Sayı: 1, 1987, s. 14'ten aktaran Russell K. Blamey, "Principles of Ecotourism", **The Encyclopedia of Ecotourism,** (Ed. David B. Weaver), CABI Publishing, New York, 2001, s. 6.
[302] John Swarbrooke, **Sustainable Tourism Management,** CABI Publishing, New York, 1999, s. 14.

Şekil 5: Sürdürülebilir Turizm ve Diğer Turizm Türleri Arasındaki İlişki

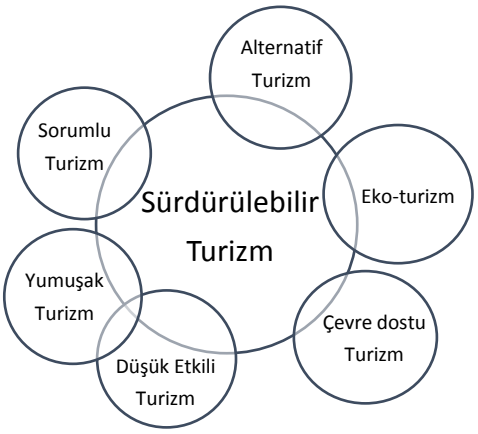

Kaynak: Swarbrooke, s. 14.

Şekil 5'te de görüldüğü üzere birçok turizm türü sürdürülebilir turizm ile ilişkili olsa da söz konusu turizm türlerinin her koşulda tamamen sürdürülebilir olabileceğini veya sürdürülebilir turizmin bahsedilen turizm türlerini tamamen kapsayabileceğini söylemek mümkün değildir. Örneğin alternatif turizm türleri içerisinde değerlendirilebilecek bir faaliyet olan raftingin, gerçekleştirildiği nehre ve yakın çevresine zarar verip vermediği tartışılabilir.

Kavramın çıktığı ilk zamanlarda kitle turizmine tamamen karşı olarak algılanan sürdürülebilir turizm zaman içerisinde daha iyi algılanarak bir değişim geçirmiştir. Sürdürülebilir turizmin aslında tüm turizm çeşitlerinin planlanması geliştirilmesi ve uygulanmasında yapısal bir gereklilik olarak kabul edilmesi gerekmektedir[303]. Fennell da kitle turizmi, alternatif turizm ve sürdürülebilir turizm arasındaki ilişkiyi Şekil 6'daki gibi göstermiştir[304].

[303] David L. Edgell ve diğerleri, **Tourism Policy and Planning: Yesterday, Today and Tomorrow,** Butterworth Heinemann, Oxford, 2008, s. 194.
[304] David Fennell, **Ecotourism,** (Üçüncü Baskı), Routledge, New York, 2008, s. 15.

Şekil 6: Kitle Turizmi, Alternatif Turizm ve Sürdürülebilir Turizm Arasındaki İlişki

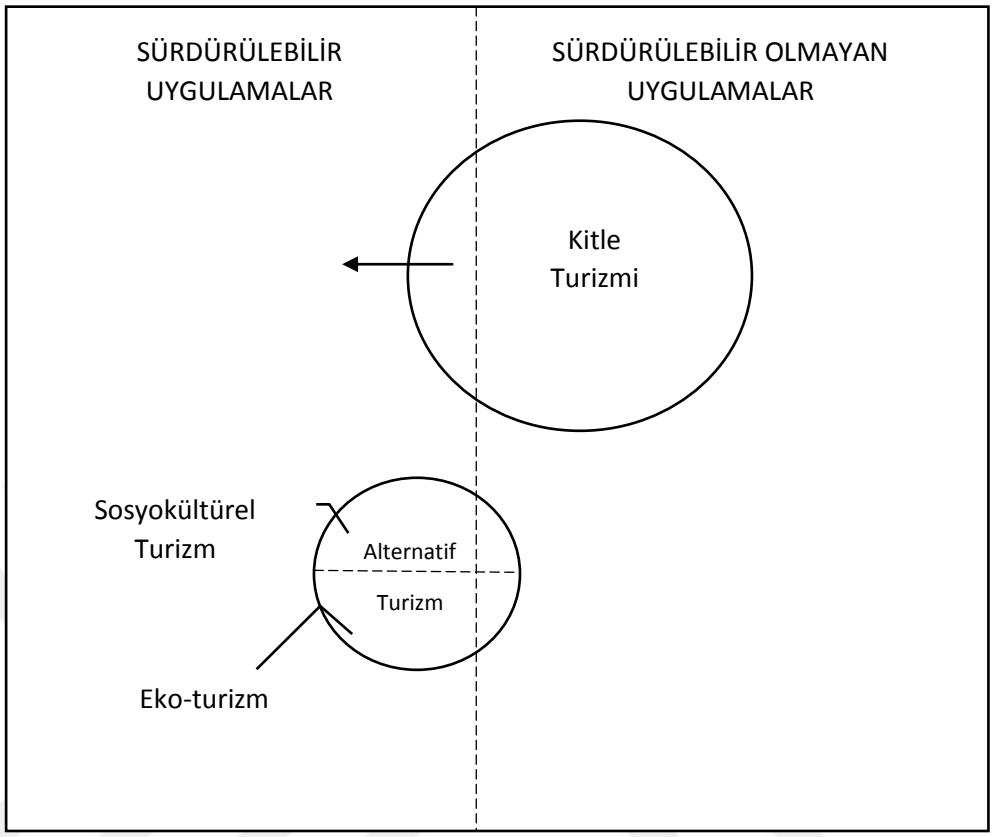

Kaynak: Fennell, s. 15.

Şekil 6'da da gösterildiği gibi kitle turizmi çoğunlukla sürdürülebilir olmayan bir yapıya sahip olduğundan sürdürülebilir turizm düşüncesinden farklı olarak algılanmaktadır ancak günümüzde kitle turizminde de sürdürülebilir uygulamaların mikro (otel işletmeleri[305], havalimanları[306], tur operatörleri[307] vb.) ve makro (destinasyon yönetimi[308], uluslararası örgütler[309] vb.) boyutlarda turizm sektörü tarafından gerçekleştirilmekte olduğu ve alan yazında bu konularla ilgili çalışmalar yapıldığı görülebilmektedir. Şekil 6'da alternatif turizm türleri sosyokültürel

[305] Silvia Ayuso, "Adoption of Voluntary Environmental Tools for Sustainable Tourism: Analysing the Experience of Spanish Hotels", **Corporate Social Responsibility and Environmental Management,** Cilt: 13, Sayı: 4, 2006, ss. 207-220.
[306] İlkay Taş, "Sürdürülebilir Turizm ve Havalimanları", **Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar-Uygulamalar,** (Ed. Metin Kozak), Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, ss. 223-240.
[307] Sandra Cray, Y. Gountas ve D. Gilbert, "Tour Operators and Destination Sustainability", **Tourism Management,** Cilt: 18, Sayı: 7, 1997, ss. 425-431.
[308] Tanja Mihalic, "Environmental of a Tourist Destination: A factor of Tourism Competitiveness", **Tourism Management,** Cilt: 21, Sayı: 1, 2000, ss. 65-78.
[309] Stuart P. Cottrell ve Nicoleta Cutumisu, "Sustainable Tourism Development Strategy in WWF Pan Parks: Case of a Swedish and Romanian National Park", **Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism,** Cilt: 6, Sayı: 2, 2006, ss. 150-167.

(sorumlu turizm gibi) ve eko-turizm olarak iki başlık altında değerlendirilmiştir ve ilk olarak kitle turizmine alternatif türler olarak ortaya çıkmıştır. Ancak daha önce de belirtildiği gibi her alternatif turizm türünün sürdürülebilir olup olmadığının tartışılması gerekmektedir.

Sonuç olarak sürdürülebilir turizmin, herhangi bir turizm türünde turizmin temel unsuru olan çevresel değerlerin korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını; destinasyonlarda gerçekleştirilen turizm faaliyetleri ve bunlarla ilgili organizasyonların ve kuruluşların çevre sorumluluğu düşüncesiyle işletilmesini ve böylece turizmin sağladığı ekonomik gelişme ile kültürel ve çevresel değerlerin korunmasının eşgüdüm içerisinde yürütülmesi gerekliliğini içermekte olduğu söylenebilir.

2.1.3. Çevre Kimliği

Kimlik kavramı farklı disiplinler tarafından çalışılmakta olan ve karmaşık bir yapıya sahip olan bir kavramdır. Her disiplin, kendi alanına göre kimlik ile ilgili farklı tanımlar belirlemiş ve kavramı, ilgili disiplinden gelen geleneklerle çeşitli şekillerde yorumlamıştır. Kimlik en genel anlamıyla *"bireyin sahip olduğu eşsiz ve kendine özgü olan, onu diğerlerinden ayıran özellikleridir"* şeklinde tanımlanmaktadır[310]. İnsanların sahip oldukları kimlik/ler belirli bir önem sırasına göre oluşmaktadır. İnsanların doğuştan sahip oldukları ve zaman içerisinde edindikleri temel özellikler olan cinsiyet, milliyet, ırk, cilt rengi, yaş gibi özellikler insanların en merkezdeki kimliğini oluşturmaktadır ve sahip olunan bu kimlik alt kimlikler üzerinde baskındır ve alt kimliklerin oluşma sürecini de organize etmektedir. Başka bir ifadeyle kimlik, *insan tarafından dolaylı veya doğrudan yollarla tecrübe edilen, birbirini etkileyen alt kimliklerin ve insanın bir bütün olarak sahip olduğu benliğin toplamıdır*[311]. Kimlik; etnik kimlik, ulusal kimlik, öz kimlik, ego kimliği, kişisel kimlik, grup kimliği, cinsel kimlik gibi farklı bağlamlar içerisinde kullanılan bir kavramdır. Sıralanan kavramların hepsi temelde insanın

[310] Ashild Lappegard-Hauge, "Indentity and Place: A Critical Comparison of Three Identity Theories", **Architectural Science Review,** Cilt: 50, Sayı: 1, ss. 44-46.
[311] Sheldon Stryker, "Identity Salience and Role Performance: The Relevance of Symbolic Interaction Theory for Family Research", **Journal of Marriage and Family,** Cilt: 30, Sayı: 4, ss. 559-561.

kimlik duygusunun çeşitli taraflarını oluşturmaktadır. İlgili alan yazın incelendiğinde kimlik konusu ile ilgili birçok kuram ve modelin geliştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu kuram ve modellere genel olarak bakıldığında hepsinin temelinde insanın *"ben kimim"* sorusunu nasıl cevapladığını, cevaplama sürecini ve insanın bu soruyu cevaplarken kullandığı yapıları açıkladıklarını söylemek mümkündür.[312] Dolayısıyla kimliği en genel anlamıyla insanın bir bütün olarak kim olduğu sorusuna yaşam süreci içerisinde verdiği cevaplar bütünü olarak değerlendirmek mümkündür.

Bireylerin sahip oldukları kimlikleri ve alt kimlikleri edinmelerinde, bireylerin özgür iradelerine bağlı kişisel seçimlerin, genetik unsurların yanı sıra içinde bulundukları toplumsal ve kültürel yapı da rol oynamaktadır. Bireyin yaşadığı toplumdaki diğer bireyler; sosyal normlar ve sosyal çevre; edebiyat, yazılı ve görsel basın; modern iletişim teknolojileri gerek sosyal gerekse psikolojik olarak belli şekillerdeki tipleri bireylere dayatarak onların çeşitli kimliklerinin belirlenmesinde etkili olabilmektedir[313]. İnsanların sahip oldukları çeşitli kimlikler hem insanların içsel düşünceleriyle hem de bedenlerinin dış dünyayla etkileşimde bulunmasıyla oluşmaktadır. Dolayısıyla insanların yaşadıkları yerler ya da dış dünyaları olan çevreleri de insanların çeşitli kimliklerinin oluşmasına neden olabilmektedir[314]. İnsanların çevreleri ve kimlikleri arasında bu ilişki sonucunda da özellikle çevre psikolojisi alanında tartışılan bir kavram olan *çevre kimliği* kavramı ortaya çıkmıştır.

Çevre kimliği; insanların, insan haricindeki doğal çevre ile tarihsel, duygusal bağlılıklarından ve/veya benzerliklerinden kaynaklanan ilişkileri sonucunda doğaya karşı algı ve tutumlarını değiştirmesiyle birlikte doğal çevreyi kendileri için önemli görmeleri ve kendilerinden bir parça olarak görmeleriyle ilgili bireysel algılama biçimleri olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin doğal çevreye bağlılıkların bir ölçüsü ve doğayla alakalı benlik algıları olarak değerlendirilen[315] çevre kimliği kavramının oluşmasında temel olan kavram yer kimliği *(place identity)* kavramıdır. Yer kimliği

---

[312] Hasan Atak, "Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,** Cilt: 3, Sayı: 1, 2011, ss. 205-206, 208.

[313] Mehmet Cüneyt Birkök, **Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, s. 75.

[314] Edward S. Casey, "Body, Self and Landscape: A Geophilosophical Inquiry into the Place-World", **Textures of Place: Exploring Humanist Geographies** (Ed. Paul C. Adams, Steven Hoelscher ve Karen E. Till), University of Minnesota Press, Minnesota, 2001, s.418.

[315] Susan Clayton, "Environmental Identity: A Conceptual and an Operational Definition", **Identity and the Natural Environment,** (Ed. Susan Clayton ve Susan Opotow), The MIT Press, Massachusetts, 2003, ss. 45-46.

genel anlamıyla insanların sosyal ve fiziksel çevreyle bağlantılı olarak tanımladıkları kişisel kimlikleridir[316]. Yer kimliği insanların cinsel, sosyal kimlikleri gibi sahip oldukları bir alt kimlik olarak değerlendirilmekte ve onların çevre ile ilgili anlayış ve algılarından oluşmaktadır[317]. Çevre kimliğinde ise insanların doğa ile ilişkisine odaklanılmış ve bireyin çevre ile ilgili ilişkisinin *"ben çevrenin bir parçasıyım"* veya *"ben çevreden ayrıyım"* gibi iki farklı şekilde olabileceği belirtilmiştir[318]. İnsanların içinde bulundukları doğal çevre onların yalnızca davranışlarını ve görüşlerini değil onların kişisel kimliklerini de etkilemektedir. Doğal çevre, insanlara kim oldukları ile ilgili çeşitli bilgiler vermektedir. İnsanlar, doğa ile aralarındaki benzerlikleri ve zıtlıkları görerek kendilerini doğaya göre tanımlayıp anlamlandırmaktadırlar. Doğadaki hayvanlar ve diğer canlılarla olan benzerlikleri konusundaki algıları sonucu kendini doğanın bir parçası olarak gören kişiler ve görmeyen kişiler arasında bir takım farklılıklar görülebilmektedir. Bu farklılıklar sonucunda da doğal çevreyi korumak isteyen bireyler *"biz"* ifadesi ile doğa ile özdeşim kurarken, diğerleri *"onlar"* ifadesi ile söz konusu özdeşimi kurmamaktadır[319].

Çevre kimliği bireyin kendini doğada nasıl anlamlandırdığına bağlı olarak değişim göstermektedir ve sosyal unsurlardan, bireysel ve grup deneyimlerinden etkilenmektedir. Doğa içerisinde insanın kendini nasıl anlamlandırdığı, doğanın ne olduğuna dair sosyokültürel algısıyla oluşmaktadır. Bu açıdan sosyal değişkenler insanların doğal çevreye ne kadar ve nasıl odaklandıklarını ve doğal çevreyi nasıl yorumladıklarını etkileyebilmektedir. Fakat söz konusu sosyal etkinin bireylerin çevre kimliklerine yansıma derecesi değişiklik gösterebilmektedir[320]. Söz konusu değişiklikler Tablo 5'te gösterilmiştir.

[316] Dave D. White, Randy J. Virden ve Carena J. Van Riper, "Effects of Place Indetity, Place Dependence, and Experience-Use History on Perceptions of Recreation Impacts in a Natural Settings", **Environmental Management,** Cilt: 42, Sayı: 4, 2008, ss. 647-648.
[317] Lappegard-Hauge, s. 46.
[318] P. Wesley Schultz ve Jennifer Tabanico, "Self, Identity, and the Natural Environment: Exploring Implict Connection with Nature", **Journal of Applied Social Psychology,** Cilt: 37, Sayı: 6, 2007, s. 1219.
[319] Susan Clayton ve Susan Opotow, "Introduction: Identity and the Natural Environment", **Identity and the Natural Environment,** (Ed. Susan Clayton ve Susan Opotow), The MIT Press, Massachusetts, 2003, s. 9.
[320] Clayton ve Opotow, ss. 10.

Tablo 5: Sosyal Kimliğin Çevre Kimliğine Etkisi

Sosyal Kimliğin Etkisi	
Yüksek	**Düşük**
Toplumsal grup kimliği önemlidir.	Bireysel deneyim önemlidir.
Kişi kendini sosyal dünyada konumlandırmaktadır.	Kişi kendini doğayla etkileşim içinde konumlandırmaktadır.
Politik gerçeklik etkilidir.	Doğa insan eyleminden uzak olarak görülmektedir.
Grup odaklanması vardır.	Bireysel odaklanma vardır.
Sosyal çatışma önemlidir.	Sosyal çatışma daha az önemlidir.

Kaynak: Clayton ve Opotow, s. 10.

Tablo 5'te görüldüğü üzere sosyal kimliklerinden düşük derecede etkilenen çevre kimliğine sahip olan bireyler veya gruplar herhangi bir sosyal araç olmadan, direkt olarak doğayı yaşamak ve anlamak istemektedir. Bu insanlar tarafından doğa sosyal yaşantıdan uzak ve ayrı bir parça olarak görülmektedir ve doğa ile ilgili herhangi bir sosyal çatışma veya herhangi bir grup üyeliği daha az önemlidir. Sosyal kimliklerinden yüksek derecede etkilenen çevre kimliğine sahip bireyler veya gruplar ise doğa ile ilgili sosyal çatışmaları, siyasi gerçekleri ve eylemleri önemli olarak görmektedirler. Bu insanlar doğa ile ilgili eylemler için kendilerini sosyal unsurlar içerisinde konumlandırmışlardır[321]. Kempten ve Holland da insanların çevre kimlikleri ile çevre ile ilgili eylemleri arasında bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir[322].

Turizm ve kimlik arasındaki ilişkiye bakıldığında ise kimliğin turizmde daha çok etnik kimlik, kültürel kimlik boyutlarıyla ele alındığı görülmektedir. Greenwood[323] turizmin kapitalist bir biçimde gelişmesi sonucunda metalaşmayla yerel kimliğin ve kültürel değerlerin yok olacağını belirtmişlerdir. Benzer şekilde

[321] Clayton ve Opotow, s. 10.
[322] Willett Kempton ve Dorothy C. Holland, "Indentity and Sustained Environmental Practice", **Identity and the Natural Environment,** (Ed. Susan Clayton ve Susan Opotow), The MIT Press, Massachusetts, 2003, s. 339-340.
[323] Davydd J. Greenwood, "Culture by the Pound: An Anthropological Perspective on Tourism as Cultural Commonditization", **Host and Guest: The Anthropology of Tourism,** (İkinci Baskı), (Ed. Valene L. Smith), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1989, ss. 171-185.

Oakes[324] de kitlesel turizm faaliyetlerinin kültürel ve etnik kimlik üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Mellinger[325], Hitchcock[326], Doorne ve diğerleri[327] de turistlerin gittikleri bölgeleri seçerlerken kültürel ve etnik kimlik özelliklerinin bozulmamış yerleri daha çok tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Turizm ve kimlik ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok gidilen bölgelerdeki etnik ve kültürel kimliğin korunması üzerine olduğu görülmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere insanların tüketim biçimlerinin değişmesi sonucunda turistlerin de tüketim kalıplarında değişiklikler görülmüş ve gittikleri bölgenin doğal çevresini koruma odaklı olan, o bölgelerdeki doğal çevreyi korumaya yönelik tasarruflarda bulunan yeni bir turist tipi ortaya çıkmıştır[328]. Çevre kimliği gelişmiş olan bireyler de kendilerini doğal çevre ile özdeşleştirmeleri sonucu doğal çevreyi koruyan davranışlarda bulunmaktadırlar[329]. Ortaya çıkan bu turist tipinin de çevre kimliği gelişmiş olan bireylerden oluştuğunu söylemek mümkün görünmektedir.

[324] Timothy Steven Oakes, "The Cultural Space of Modernity: Ethnic Tourism and Place Identity in China", **Environment and Planning D: Society and Space,** Cilt: 11, Sayı: 1, 1993, ss. 47-66.
[325] Wayne Martin Mellinger, "Toward a Critical Analysis of Tourism Representations", **Annals of Tourism Research,** Cilt: 21, Sayı: 4, 1994, ss. 756-779.
[326] Michael Hitchcock, "Tourism and Ethnicity: Situational Perspectives", **International Journal of Tourism Research,** Cilt: 1, Sayı: 1, 1999, ss. 17-32.
[327] Stephen Doorne, Irena Ateljevic ve Zhihong Bai, "Representing Identities through Tourism: Encounters of Ethnic Minorities in Dali, Yunnan Province, People's Republic of China", **International Journal of Tourism Research,** Cilt: 5, Sayı: 1, 2003, ss. 1-11.
[328] Urry, Gaze, s. 90.
[329] Clayton ve Opotow, s. 13-14.

2.2. TURİZM VE YAŞAM DOYUMU

2.2.1. İyi Oluş ve Yaşam Doyumu

Alan yazın çalışmaları incelendiğinde *mutluluk (happiness)*[330], öznel *iyi-oluş (well-being)*[331], *psikolojik iyi-oluş (psychological well-being)*[332] gibi kavramlarının *yaşam doyumu* kavramı ile birlikte ele alınan ve çoğu zaman birbirlerinin yerine de kullanılan esnek kavramlar olduğu görülmüştür. Bu kavramlar içine yaşam doyumu kavramı diğerlerine göre daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Yaşam doyumu bir kimsenin genel olarak tüm yaşantısını ve bu yaşantının çeşitli boyutlarını içermektedir. Yaşam doyumunda bir kişinin belirli bir duruma ilişkin doyumu değil, iş, serbest zaman ve diğer zamanlarındaki yaşamına gösterdiği duygusal tepki ve tutum yani genel olarak tüm yaşantısından hissettiği doyumdur[333].

Yaşam doyumu, 1961 yılında ilk kez Amerikalı psikolog Neugarter tarafından ortaya atılan bir kavramdır. Neugarten kişilerin yaşam doyumunu belirlemek amacıyla beş ölçüt ortaya koymuştur[334]. Bu ölçütlere göre yaşam doyumu yüksek olan kişilerden:

1. Genelde yaşama karşı iyimser bir tutum sergilemesi,
2. Olumlu *"ben"* imgesine sahip olarak tüm zayıflıklarına karşı kendisini değerli bir varlık olarak görmesi,
3. Kendisi için yaşamının anlam taşıdığına inanması ve yaşamıyla ilgili belirli amaçlara sahip olması, geçmişteki yaşamının sorumluluklarını kabul etmesi,
4. Günlük yaşamındaki etkinlikleri zevk alarak gerçekleştirmesi,

---

[330] Joop J. Ehrhardt, Willem E. Saris ve Ruut Veenhoven, "Stability of Life-Satisfaction over Time: Analysis of Change in Ranks in a National Population", **Journal of Happiness Studies,** Cilt: 1, Sayı: 2, 2000, 177-205.

[331] Ruut Veenhoven, "The Study of Life-satisfaction", **A Comparative Study of Satisfaction With Life in Europe,** (Ed. Williem E. Saris ve diğerleri), Eötvös University Press, Budapeşte, 1996, (The Study) ss. 11-48.

[332] Joar Vitterso, "Flow versus Life Satisfaction: A Projective Use of Cartoons to Illusturate the Differences between the Evaluation Approach and the Instrict Motivation Approach to Subjective Quality of Life", **Journal of Hapiness Studies,** Cilt: 4, Sayı: 2, 2003, ss. 141-167.

[333] Arzu Şener, "Yaşlılık, Yaşam Doyumu ve Boş Zaman Faaliyetleri", **Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi,** 17 Mart 2009, http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/yasamdoyumu.pdf (Erişim tarihi: 20.08.2016).

[334] Bernice L. Neugarten, Robert J. Havighurst ve Sheldon S. Tobin, "The Measurement of Life Satisfaction", **Journal of Gerontology,** Cilt: 16, Sayı: 2, 1961, s. 137.

5. Yaşamı boyunca hedeflediği amaçlara ulaştığı inancının olması beklenmektedir.

Bradley ve Corwyn'e göre yaşam doyumu, temel ihtiyaçların fazlalığı ve bir insanının gerçekleştirmesi mümkün olan herhangi diğer amaçlarının çeşitliliği ile ilgilidir[335]. Veenhoven yaşam doyumunu *"tek bir bütün olarak değerlendirilen yaşam kalitesinin olumlu anlamda gelişme derecesi"* olarak tanımlanmaktadır[336]. İyi oluş ise genel bir ifade ile *yaşantı ve psikolojik işlevsellik açısından en uygun düzeyde olabilmek* şeklinde tanımlanmaktadır[337] ve yaşam doyumunun öznel iyi oluşun üst düzey bir yapısı olduğu, yani kişinin yaşam doyumuna öznel iyi oluşunu gerçekleştirdikten sonra daha yakın olabileceği belirtilmektedir[338].

Öznel iyi oluş, *duyuşsal* ve *bilişsel* olmak üzere iki farklı bileşene sahiptir. Öznel iyi oluşun *bilişsel* yönü, yaşam doyumu tarafından temsil edilmektedir. *Duyuşsal* yönünü ise insanın yaşadığı olumsuz, olumlu duygulanımlar oluşturmaktadır. Kişinin yaşamını duyuşsal ve bilişsel olarak değerlendirmesi olarak kabul edilen öznel iyi oluş bireyin genel olarak yaşamından memnun olması anlamını içermektedir. Genel olarak yaşamından memnun olan birey iş yaşamı, aile yaşamı, serbest zamanları gibi belirli yaşam alanlarından memnundur ve olumlu duygularını sıklıkla yaşarken, olumsuz duygularını olumlu duygularına göre daha az yaşamaktadır[339]. Bireyin kendi yaşamını olumlu bir şekilde değerlendirmesi öznel iyi oluşun gereklerindendir ve kişinin yaşadığı olumlu duygulanımlar kendini adayabilmeyi, doyumu, bağlanmayı ve yaşamın anlamını beraberinde getirmektedir[340].

Öznel iyi oluş, ruh sağlığı ve iyi bir hayat gibi dış kaynaklardan gelen etkenlere de bağlı olmasına karşın daha çok kişinin kendi yaşamını değerlendirmesi

---

[335] Robert H. Bradley ve Robert F. Corwyn, "Life Satisfaction among European American, African American, Chinese American, Mexican American, and Dominican American Adolescents" **International Journal of Behavioral Development,** Cilt: 28, Sayı: 5, 2004, s. 385

[336] Veenhoven, The Study, s. 13.

[337] Richard M. Ryan ve Edward L. Deci, "A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being", **Annual Review of Psychology,** Cilt: 52, Sayı: 1, 2001, s. 142.

[338] Livy M. Fogle, E. Scott Huebner ve James E. Laughlin, "The Relationship between Temperament and Life Satisfaction in Early Adolescence: Cognitive and Behavioral Mediation Models", **Journal of Happiness Studies,** Cilt: 3, Sayı: 4, 2002, s. 373.

[339] Ed Diener, "Subjective Well-Being", **Psychological Bulletin,** Cilt: 95, Sayı: 3, 1984, (Subjective) s. 543.

[340] Ed Diener ve Martin E. Seligman, "Beyond Money: Toward an Economy of Well-Being", **Pyschological Science in the Public Interest,** Cilt: 5, Sayı: 1, 2004, s. 31.

üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yaşam doyumu ise, kişinin kendi belirlediği ölçütlere göre yaşamının niteliği ile ilgili kişisel olarak yaptığı genel değerlendirme olarak görülmektedir. Çoğu insan için, öznel iyi oluş ve yaşam doyumu yaşamın önemli bir hedefi olarak görülmektedir. Mutluluğa ulaşmada ise, bireyin kendi belirlemiş olduğu hedefleri ne ölçüde gerçekleştirebildiği ile ilgili kendi değerlendirmesi arasındaki uyumun ya da uyumsuzluğun ölçüsünün belirleyici faktör olduğu kabul edilmektedir[341].

Sahip olunan kişilik özellikleri de kişilerin öznel iyi oluşlarını dolsayısıyla yaşam doyumlarını etkileyen bir etken olarak görülmektedir. Öznel iyi oluş ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik çalışmalar çoğunlukla beş faktör kişilik modelini olarak bilinen, alan yazında ve disiplinler arası çalışmalarda sıklıkla kullanılan modeli temel almaktadır. Söz konusu model Robert Mccrea ve Paul Costa'nın çalışmaları sonucunda toplam 240 ifadenin 30 alt boyutta toplanması ve bu 30 alt boyutun her bir faktörünün de altı alt boyutta değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur. Yaptıkları çalışmalar sonucunda ise kişilik özelliklerini belirleyen beş faktörü *yumuşak başlılık (agreeableness), dışadönüklük (extroversion), duygusal dengelilik (emotional stability), deneyime açıklık (culture)* ve *sorumluluk (conscientiousness)* olarak belirlemişlerdir[342]. Yapılan çalışmalara göre, öznel iyi oluş ile kişilik özellikleri arasında en yüksek ilişki dışa dönüklük ve duygusal dengesizlik özelliklerinde görülmüştür. Söz konusu ilişkinin öznel iyi oluş ile dışadönüklük arasında olumlu yönde, iyi oluş ile duygusal dengesizlik arasında ise olumsuz yönde olduğu saptanmıştır. Özel iyi oluş ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin, yumuşak başlılık, sorumluluk, deneyime açıklık faktörlerinde ise olumlu yönde ancak düşük düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır[343,344,345,346,347].

---

[341] Ed Diener, "Subjective Well-Being: The Science of Happiness and a Proposal for a National Index", **American Psychologist,** Cilt: 55, Sayı: 1, 2000, (Happiness), ss. 34-35.

[342] Agnes Kovacs, **The Leisure Personality: Relationship Between Personality, Lesiure Satisfaction and Life Satisfaction,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Indiana University School of Health, Psysical Education and Recreation, Indiana, 2007, s. 59.

[343] Kristina M. Deneve ve Harris Cooper, "The Happy Personality: A Meta-Analysis of 137 Personality Traits and Subjective Well-Being", **Psychological Bulletin,** Cilt: 124, Sayı: 2, 1998, ss. 197-229.

[344] Robert R. McCrae ve Paul T. Costa, "Adding Liebe und Arbeit: The Full Five-Factor Model and Well-Being", **Personality and Social Psychology Bulletin,** Cilt: 17, Sayı: 2, 1991, ss. 227-232.

[345] Adrian Furnham ve K. V. Petrides, "Trait Emotional Intelligence and Happiness", **Social Behavior and Personality: An International Journal,** Cilt: 31, Sayı: 8, 2003, ss. 815-823.

[346] Luo Lu ve Chia-Hsin Hu, "Personality, Leisure Experiences and Happiness" **Journal of Happiness Studies,** Cilt: 6, Sayı: 3, 2005, ss. 325-342.

İnsanlar, yaşamlarından memnun oldukları, ilgi çekici aktivitelerde bulundukları, fazla sevinç ve az acı duydukları zaman yüksek bir öznel iyi oluş yaşamaktadırlar[348]. Yaşam doyumlarının yüksek düzeyde olmasında ise kendileri ile barışık olmaları oldukça önemlidir. İnsanların benliklerini ve kişiliklerini tanıdığı; duyguları ile düşüncelerinin farkında olduğu sürece yaşam doyumunun artmakta olduğu belirtilmektedir[349]. Diener ve Seligman da toplumsal olarak sağlık, eğitim ve çevre alanlarında verilen hizmetlerin asıl amacının öznel iyi oluşu artırmak olması ve çeşitli sosyal politikaların öznel iyi oluşun üzerindeki etkilerinin yakından izlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir[350].

2.2.2. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler

Yapılan alan yazın taramasında yaşam doyumu etkileyen faktörlerin çeşitli araştırmalarda farklı gruplar altında incelendiği ve değişebildiği görülmüştür. Flanagan[351] yaşam doyumunu etkileyen faktörleri *fiziksel ve finansal iyi oluş, diğer insanlarla olan ilişkiler, sosyal, toplumsal ve yönetimsel faaliyetler, kişisel gelişim ve tatmin, serbest zaman* başlıkları altında ele almış ve şu şekilde belirlemiştir:

- Sağlık, kişisel güvenlik ve ekonomik koşullar,
- Yakın çevre, eş ve sevgililerle olan ilişkilerde olan samimiyet,
- Çocuk sahibi olma ve yetiştirme,
- İnsanlara yardım etme ve faydalı olma,
- Devlet kurumları ile ilgili işlerde hissedilen özgürlük,
- Entelektüel gelişim,
- Kendini anlama ve tanıma
- İstenilen ve yeteneklerine uygun olan bir işe sahip olma,
- Yaratıcılık ve kendini ifade edebilme

---

[347] Chris Tkach ve Sonja Lyubomirsky, "How do People Pursue Happiness?: Relating Persoanality, Happiness-Increasing Strategies and Well-Being", **Journal of Happiness Studies,** Cilt: 7, Sayı: 2, 2006, ss. 325-342.
[348] Diener, Happiness, ss. 34-35.
[349] Songül Tümkaya ve diğerleri, "Duygusal Zeka Mizah Tarzı ve Yaşam Doyumu: Üniversite Öğretim Elemanları Üzerine Bir Araştırma", **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,** Cilt: 3, Sayı: 30, 2008, s. 3.
[350] Diener ve Saligman, ss. 1-2.
[351] John C. Flanagan, "A Research Approach to Improving Our Quality of Life", **Amarican Psychologist,** Cilt: 33, Sayı: 2, 1978, ss. 138-140.

- Sosyalleşme
- Pasif-gözlemci veya aktif-katılımcı olarak serbest zaman etkinliklere katılma.

Yaşam doyumunu etkileyen faktörleri Heady ve diğerleri[352] yaşam standartları, sağlık, arkadaşlık, evlilik, iş ve serbest zaman olarak; Brown ve Duan[353] kişilerin hayat deneyimler ile demografik ve psikolojik özellikleri olarak; Schmitter[354] ise sosyal ilişkiler, ekonomi, güvenlik, amaçlara ulaşma konusunda bireyin hissettiği uyum, günlük yaşamda hissedilen mutluluk, hayatın kişi tarafından anlamlı bulunması, pozitif bireysel kimliğe sahip olma ve fiziksel iyi oluş olarak belirlemiştir.

Yaşam doyumunu etkileyen faktörleri en genel biçimde *demografik faktörler* ve *sosyal faktörler* olmak üzere iki ayrı grupta toplamanın mümkün olduğu görülmektedir. Demografik faktörler *cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, medeni hal* olarak sıralanabilecekken; çevresel faktörler ise *sağlık, din, meslek, genel yaşam olayları, serbest zaman faaliyetleri, yetkinlikler* olarak sıralanabilir.

Yaşam doyumunu etkileyen faktörler üzerine yapılan çalışmaların çok geniş bir yelpazede farklı disiplinlerde çalışmaları içerdiği görülmektedir. Melin, Fugl-Meyer ve Fugy-Meyer[355] yaptıkları çalışmada yaşam doyumu ile ekonomik düzey arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir ve çalışma sonucunda, toplumda diğerleriyle eşit düzeyde ya da yüksek düzeyde ekonomik koşullara sahip olmanın yaşam doyumuyla olumlu ve yüksek oranda ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Yaş ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalara bakıldığında, Hong ve Giannakopoulos[356] tarafından yapılan bir araştırmada yaşla birlikte yaşam

[352] Bruce Headey ve diğerleri, "Top-down Versus Bottom-up Theories of Subjective Well-being", **Social Indicators Research,** Vol. 24, No. 1, 1991, p. 83.
[353] Chris Brown ve Changming Duan, "Counselling Psychologist in Academia: Life Satisfaction and Work and Family Role Commitments", **Counselling Psychology Quarterly,** Vol. 30, No. 3, 2007, p. 270.
[354] Cuttilo Schmitter ve diğerleri, "Life Satisfaction in Centenarians Residing in Long-term Care", **Annals of Long Term Care,** Vol. 7, No. 2, 2003, p. 439.
[355] Rolan Melin, Alex R. Fugl-Meyer ve Kerstin S. Fugl-Meyer, "Life Satisfaction in 18 to 64-Year-Old Swedes: In Relation to Education, Employment Situation, Healty and Psysical Activity", **Journal of Rehabilitation Medical,** Cilt: 34, Sayı: 5, 2003, ss. 84-90.
[356] Sung-Mook Hong ve Effy Giannakopoulos, "The Relationship of Satisfaction with Life to Personality Characteristics", **The Journal of Psychology,** Cilt: 128, Sayı: 5, 1994, ss. 547-558.

doyumunun arttığı belirtilmektedir. Stewart'ın[357] yaptığı çalışmada ise çok yaşlı kişilerle çok genç olanların yaşam doyumunda çok farklılık olmadığı, en yüksek yaşam doyumuna orta yaşlı kişilerin sahip olduğu ortaya koyulmaktadır.

Yaşam doyumu ile fiziksel aktiviteler arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar, fiziksel aktivitelerde bulunmayan ya da çok az bulunan kişilerin yaşam doyumlarının fisiksel aktivitelerde bulunan kişilere kıyasla çok daha düşük olduğunu göstermektedir[358,359]. Yaşam doyumu ile dindarlık arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalarda, dindarlık eğilimleri yüksek olan kişilerin yaşam doyumlarının daha yüksek seviyede olduğu saptanmıştır[360,361,362]. Dini inançlara adanmışlıkları güçlü olan kişilerin ise daha yüksek seviyede yaşam doyumu olduğu bulunmuştur. Ayrıca bu kişilerde olumsuz yaşam koşullarına karşı daha düşük düzeyde olumsuz ruhsal tepki gösterme eğilimi olduğu belirlenmiştir[363]. Yaşam doyumu kişilik özellikleri etkisinde incelendiğinde, yaşam doyumu yüksek olan kişiler yaşadıkları olaylarla ilgili yorumları daha olumlu bakış açısıyla değerlendirmektedirler. Bu ise yüksek yaşam doyumuna sahip kişilerin daha iyimser bir kişiliğe sahip olduklarını göstermektedir[364].

2.2.3. Turizm ve Yaşam Doyumu İlişkisi

Yaşam doyumu ile ilgili yapılan bir tanımda yaşam doyumu kişinin kendi yaşamından duyduğu memnuniyeti ifadesi etmesi ile birlikte; kişinin iş, iş dışındaki zorunluklar ve serbest zamana gösterdiği duygusal tepkiler olarak da

---

[357] Robert A. C. Stewart, "Satisfaction in The Stages of Life Cycle, Levels of General Happiness and Frequency of Peak Experience", **Social Behaviour and Personality: An International Journal,** Cilt: 4, Sayı: 1, 1976, ss. 105-108.
[358] Melin, Fugl-Meyer ve Fugl-Meyer, ss. 84-90.
[359] Robert F. Valois ve diğerleri, "Psysical Activiy Behaviours and Perceived Life Satisfaction Among Public High School Adolescents", **Journal of School Healht,** Cilt: 74, Sayı: 2, 2004, ss. 59-65.
[360] Melvin Pollner, "Divine Relations, Social Relations, and Well-Being", **Journal of Health and Social Behaviour,** Cilt: 30, Sayı: 1, ss. 92-104.
[361] Christopher G. Ellison, David A. Gay ve Thomas A. Glass, "Does Religious Commitment Contribute to Individual Life Satisfaction?", **Social Forces,** Cilt: 68, Sayı: 1, 1989, ss. 100-123.
[362] David G. Myers ve Ed Diener, "Who is Happy?", **Psychological Science,** Cilt: 6, Sayı: 1, 1995, ss. 10-19.
[363] Christopher G. Ellison, "Religious Involvement and Subjective Well-Being" , **Journal of Health and Social Behaviour,** Cilt: 32, Sayı: 1, 1991, ss. 80-99.
[364] Richard M. Ryan ve Edward L. Deci, "On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Weel-Being", **Annual Review of Psychology,** Cilt: 52, Sayı: 1, 2001, ss. 141-166.

değerlendirilmiştir[365]. Turizm alan yazınında yapılmış olan çeşitli çalışmalar serbest zaman ve turizm deneyimlerinin insanların yaşam doyumunu artırmada önemli rol oynayabileceğini ortaya çıkarmıştır[366,367]. Mannel, Zuzanek ve Larson[368] bir kişinin serbest zamanı ile ilgili hissettiği doyumun, o kişinin yaşam doyumu algısı üzerinde olumlu etki yapacağını belirtmişlerdir. Riddick[369] ise insanların yaşam doyumu algısı üzerinde sağlık, iş ve ekonomi ile ilgili faktörlerden çok serbest zaman doyumu algılarının temel alınması gerektiğini ifade etmiştir. Neal ve diğerleri de yapmış oldukları bir çalışmada turizmdeki hizmetlerin ve turizmden elde edilen deneyimlerin kişilerin genel yaşam doyumlarını olumlu etkilediğini ortaya çıkarmışlardır[370].

Gilbert ve Abdullah ise yapmış oldukları bir çalışmada turistik bir faaliyet olarak tatil yapan kişilerle tatil yapmayan kişileri kıyaslamışlardır. İlk grubun yaşam doyumu algılarının diğerine göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Tatil yapmanın sağladığı doyumun insanların olumlu duygularını artırarak yaşam doyumlarının artmasına neden olduğu belirtilmiştir[371]. Turizm ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin başka bir boyutu da turizmin gerçekleştirildiği bölgelerde yaşamakta olan yerel halkın turistik gelişme ile birlikte yaşam kalitelerinin dolayısıyla yaşamdan aldıkları doyumun artmasıdır[372]. Ancak tez çalışmasında turizmde ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerine katılan bireyler ele alınacağından yaşam doyumunun turizmdeki bu boyutuna değinilmemiştir.

---

[365] Sung-Mook Hong ve Effy Giannakopoulos, "The Relationship of Satisfaction with Life to Personality Characteristics", **The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied,** Vol. 128, No. 5, 1994. p. 547.

[366] Janet D. Neal, M. Joseph Sirgy ve Muzaffer Uysal, "The Role of Satisfaction With Leisure Travel/Tourism Services and Experiences in Satisfaction with Lesiure Life and Overall Life", **Journal of Business Research,** Cilt: 44, Sayı: 3, 1999, s. 153.

[367] Robertico Croes, "Tourism, Poverity Relief, and the Qality-of-Life in Developing Countries", **Handbook of Tourism and Quality-of-Life Research: Enhancing the Lives of Tourists and Residents of Host Communities,** (Ed. Muzaffer Uysal, Richard Perdue ve M. Joseph Sirgy), Springer, Londra, 2012, s. 92.

[368] Roger C. Mannell, Jiri Zuzanek ve Reed Larson, "Leisure States and 'Flow' Experiences: Testing Perceived Freedoom and Instrict Motivation Hypotheses", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 20, Sayı: 4,1988, ss. 289-304'ten aktaran, Wang ve diğerleri, "The Relationship Between Lesiure Satisfaction and Life Satisfaction of Adolescents Concerning Online Games", **Adolescence,** Cilt: 43, Sayı: 169, 2008, s. 179.

[369] Carol Cutler Riddick, "Leisure Satisfaction Precursors", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 18, Sayı: 4, 1986, ss. 259-265'ten aktaran Wang ve diğerleri, s. 179.

[370] Neal, Sirgy ve Uysal, ss. 159.

[371] David Gilbert ve Junaida Abdullah, "Holidaytaking and the Sense of Well-Being", **Annals of Tourism Researhs,** Cilt: 31, Sayı: 1, 2004, s. 117.

[372] Muzaffer Uysal, Richard Perdue ve M. Joseph Sirgy, "Prologue: Tourism and Quality-of-Life (QOL), Research: The Missing Links", Uysal, Perdue ve Sergie, s. 3.

Şehirleşme, nüfusun artması, yoğun iş hayatı ve doğal ortamların azalması insanların sosyal alan ve çevre ile ilgili bağlarını azaltmış ve bunun sonucunda da insanların psikolojik iyi oluşlarında azalmalar meydana gelmiştir[373,374]. Yapılmış olan çalışmalarda insanların yeniden doğa ile bir arada olup bağlantı kurmalarının yalnızca fiziksel çevreyi korumakla kalmayacağı aynı zamanda insanların yaşam doyumu ve mutlulukları üzerinde de olumlu etkileri olabileceği belirtilmiştir[375]. Kim ve diğerleri[376] tarafından doğa yürüyüşlerine katılan kişilerin, kişisel değerleri, öznel iyi oluşları ve tekrar ziyaret etme niyetleri üzerine yapılan bir çalışmada ise doğa yürüyüşlerine katılan kişilerin güdülenme davranışları incelenmiştir. Araştıramaya göre doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin güdülenme davranışlarının *"doğanın tadını çıkarmak ve günlük yaşamdan kaçış", "yeni seyahat şekilleri arayışı", "sağlıklı yaşam arayışı"* ve *"yakın arkadaşlık arayışı"* olduğunu belirlenmiş ve yürüyüş yapılan yeri tekrar ziyaret etme niyetini turistlerin motivasyonunun ve öznel iyi oluşun etkilediğini ortaya çıkarılmıştır.

[373] Marc Pilisuk ve Melanie Joy, "Humanistic Psychology and Ecology", **The Handbook of Humanistic Psychology: Leading Edges in Theory, Research and Practise,** (Ed. Kirk J. Schneider, James F. T. Bugental ve J. Fraser Pierson), SAGE Publications, Kaliforniya, 2001, ss. 107-110.
[374] James L. Kuhn, "Toward an Ecological Humanistic Psychology", **Journal of Humanistic Psychology,** Cilt: 41, Sayı: 2, 2001, s. 22.
[375] Almut Beringer ve Peter Martin, "On Adventure Theraphy and the Natural Worlds: Respecting Nature's Healing", **Journal of Adventure Education and Outdoor Learning,** Cilt: 3, Sayı: 1, 2007, ss. 29-39.
[376] Hyelin Kim ve diğerleri, "Nature-Based Tourism: Maotivation and Subjective Well-Being", **Journal of Travel and Tourism Marketing,** Cilt: 32, Sayı: 1, 2015 ss. 76-96.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu bölüm uygulanan anket çalışmasından elde edilen bulguların analiz ve değerlendirilmesini içermektedir. Bu bölümde araştırmanın amacı ve önemi, kapsamı, yöntemi, sınırlıkları ve varsayımları hakkında bilgi verilmektedir. Araştırma, turizmde ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşleri ile çevre kimliği ve yaşam doyumu arasındaki ilişki üzerine yapılmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Doğal yaşamın ve çevresel değerlerin gerek turizm arzı gerekse talebindeki önemi giderek artmaktadır. Turizm destinasyonlarında deniz, kum, güneş gibi kitle turizminin ön plana çıkardığı çekicilikler dışında yeni özellikler ilgi çekmeye başlamaktadır. Kitle turizmi dışında kalan bu alanda özellikle doğal ve sosyo-kültürel unsurlar daha çekici hale gelmektedir. Turistler artık ziyaret ettikleri doğal ve sosyo-kültürel çevre ile daha fazla etkileşim içinde olmak istemektedir[377]. Birbirine benzer, standart ürünlerin aynı anda çok sayıda kişiye sunulduğu kitle turizmi yerini giderek özel ilgi alanlarına göre kişiselleştirilmiş turistik ürünlerin sunulduğu özel ilgi turizmine bırakmaktadır. Bu bağlamda çalışma, özel ilgi turizminin bir parçası olan doğa yürüyüşlerine odaklanmaktadır. Çalışmanın amacı, turizmde ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşleri ile çevre kimliği ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin ortaya konulmasıdır. Ciddi serbest zaman faaliyeti katılımcısı olan kitleye ulaşarak, doğa yürüyüşlerine süreklilik ve kararlılıkla ilgi duyan özel bir tüketici grubunun davranışı anlaşılmak istenmiştir.

Özel ilgi turistlerinin destinasyon seçiminde, tatilin içeriğinin kendi kişisel özelliklerine uyum sağlaması ve kişisel gelişimlerine katkı vermesi önem taşımaktadır[378]. Bu nedenle, özel ilgi gruplarının beklentilerini karşılayabilmek için standart turistik ürün ve hizmet sunumunun ötesine geçilmesi gerekmektedir. Ayrıca turizm ve serbest zaman ilişkisinde, çevre boyutu özel bir yer tutmaktadır[379]. Çevre,

[377] Küçükaslan, 2007, ss.144-145
[378] Küçükaslan, 2007, ss.144, 156.
[379] Karaküçük, 2008, ss.214, 223.

destinasyon için önemli bir çekicilik kaynağıdır. Dünyada çevrenin korunmasına yönelik gelişmekte olan bilinç, turizm alanına, sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin teşvik edilmesi şeklinde yansımaktadır. Çevrenin, serbest zaman faaliyeti amacıyla kullanılması, kent içi ve kent dışı yeni düzenlemelere gidilmesi ihtiyacını doğurmaktadır[380].

Özel ilgi turistlerinin destinasyon seçiminde, tatilin içeriğinin kendi kişisel özelliklerine uyum sağlaması ve kişisel gelişimlerine katkı vermesi önem taşımaktadır[381]. Bu nedenle, özel ilgi gruplarının beklentilerini karşılayabilmek için standart turistik ürün ve hizmet sunumunun ötesine geçilmesi gerekmektedir. Ayrıca turizm ve serbest zaman ilişkisinde, çevre boyutu özel bir yer tutmaktadır[382]. Çevre, destinasyon için önemli bir çekicilik kaynağıdır. Dünyada çevrenin korunmasına yönelik gelişmekte olan bilinç, turizm alanına, sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin teşvik edilmesi şeklinde yansımaktadır. Çevrenin, serbest zaman faaliyeti amacıyla kullanılması, kent içi ve kent dışı yeni düzenlemelere gidilmesi ihtiyacını doğurmaktadır[383].

3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırmada "evren", "ana kütle", "yığın", "ana kitle" gibi farklı isimler altında tanımlanmaktadır. Sipahi, Yurtkoru ve Çinko'ya[386] göre, ana kütle, "araştırmada incelemeyi planladığımız birimlerin tümünün oluşturduğu topluluktur". Bu araştırmanın evrenini Türkiye'de yaşayan, İzmir ili ve çevresinde ikamet etmekte olan, dağcılık ve doğa kulüplerinin yaptığı organizasyonlarla bir yıl içerisinde en az iki kez doğa yürüyüşüne katılan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmada evrenin bütününe ulaşmak zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle mümkün olmadığından örnekleme yapılmıştır. Yazıcıoğlu ve Erdoğan'a[387] göre örneklem; *"belli bir evrenden, o evreni teslim yeterliği olduğu kabul edilen, belli kurallara göre seçilmiş küçük bir örnek, bir küçük kütledir"*.

[380] Karaküçük, 2008, s. 223.
[381] Küçükaslan, 2007, s.144, 156.
[382] Karaküçük, 2008, ss.214,223.
[383] Karaküçük, 2008, s. 223.
[386] Beril Sipahi ve diğerleri, **Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi,** Beta Yayıncılık, İstanbul, s. 4.
[387] Yahşi Yazıcıoğlu ve Samiye Erdoğan, **Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 70.

Türkiye Dağcılık Federasyonu verilerine göre İzmir ilinde 2016 yılı itibarı ile tescilli olan ve aktif faaliyet gösteren 17 adet dağcılık ve doğa kulübü bulunmaktadır[388]. Araştırma öncesinde 17 dağcılık ve doğa kulübünden ulaşılabilen ikisi ile iletişime geçilmiş ve bu iki kulübün yöneticileri ile birebir görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerden dağcılık ve doğa kulübüne üye olanların doğa yürüyüşlerine çok sık katıldıkları, üye olmayanların ise çok sık katılmadıkları ve kulüplerin çok sık katılan kişileri kayıt altına almaya çalışsalar da söz konusu kayıtların düzenli ve net olarak tutulamadığı bilgisi edinilmiştir. Ayrıca yapılan görüşmelerde kulübe üye olan bazı kişilerin aktif olarak faaliyetlerde bulunmadıkları bilgisi de edinilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda 17 dağcılık ve doğa kulübü başkanına elektronik posta ve telefon ile ulaşılmaya çalışılmış, ulaşılabilen kulüp başkanlarının paylaştıkları verilerden bir yıl içerisinde birden fazla doğa yürüyüşüne katılan kişi sayısı net olarak belirlenmemiştir.

Çalışmada örnekleme yöntemi olarak amaçlı örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Amaçlı örnekleme yönteminde örneklem evren içerisinden bilgi edinilmek istenen özelliği temsil edebilecek birimler tespit edilerek seçilir[389]. Araştırma kapsamında İzmir ili ve çevresinde ikamet eden, dağcılık ve doğa sporları kulüpleri ile bir yıl içerisinde birden fazla doğa yürüyüşüne katılan 310 kişiye anket uygulanmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma sürecinde öncelikle alan yazın taraması yapılarak, kitap, makale, internet kaynakları gibi ikincil veriler incelenmiştir. Araştırma alanı ile ilgili temel kaynaklardan elde edilen ikincil verilerle araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuş ve bu çerçeveye dayanarak alan araştırması yapılmıştır. Araştırma yöntemi olarak nicel araştırma yöntemlerinden yapılandırılmış soru formu (anket) tekniği kullanılmıştır. Yapılandırılmış soru formu, önceden hazırlanmış format

[388] Türkiye Dağcılık Federasyonu, **Tescilli Dağcılık Kulüpleri,** http://www.tdf.gov.tr/aktif-dagcilik.pdf, (17.03.2016), ss. 10-11.
[389] Yazıcıoğlu ve Erdoğan, s. 82.

yardımıyla yapılandırılmış sorular aracılığı ile hedef kitle veya katılımcılar hakkında bilgi almak amacıyla hazırlanmış veri toplama tekniğidir[390].

Hazırlanan anket aracılığı ile turizmde ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin ciddi serbest zaman algıları, çevre kimlikleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Anketler, yerli ziyaretçilere uygulanmıştır. Anketlerin bir kısmı araştırmacının da katıldığı doğa yürüyüşlerinde katılımcılara elden doldurtulmuş, bir kısmı ise Google Docs programında oluşturularak internet üzerinden gönderilmiştir. İnternet üzerinde oluşturulan anketler, herhangi bir coğrafi sınırlamaya bağlı olmadan kısa sürede çok daha fazla kişiden, düşük bir maliyetle veri toplamayı mümkün kılmaktadır[391]. Dünya nüfusunun büyük oranda bilgi teknolojilerinden yararlandığı, internet kullanımının ve mobil verinin gittikçe yaygınlaştığı günümüzde internet teknolojisi veri toplama aşamasında araştırmacılara büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Aynı zamanda yanıtların doğrudan veri setine işlenmesi ve verilerin kolayca depolanması çevrimiçi anketlerin araştırmacıya sağladığı diğer kolaylıklardır[392].

Araştırma anketlerinin toplanması 2016 yılının Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında Türkiye Dağcılık Federasyonunda tescilli olan İzmir'de faaliyet gösteren aktif dağcılık ve doğa kulüplerinin İzmir ili ve çevresinde düzenlemiş olduğu günübirlik doğa yürüyüşleri esnasında; aynı tarihler içerisinde ilgili doğa kulüplerinin ofislerinde, elektronik posta gruplarında ve sosyal medya hesaplarında yapılan paylaşımlarla gerçekleştirilmiştir. E-posta gruplarında ve sosyal medya hesaplarında paylaşılan anketler için İzmir ili ve çevresinde ikamet etme ve dağcılık ve doğa kulüplerinin yaptığı organizasyonlarla bir yıl içerisinde en az iki adet doğa yürüyüşüne katılma ön şartları aranmıştır ve yapılan paylaşımlarda bu ön şartlar anket katılımcılarına belirtilmiştir. Ayrıca elektronik soru formuna başlamadan önce ön şartlarla ilgili ifadeler katılımcılar soru formuna ulaşmadan önce belirtilmiş ve çalışmanın bilimsel niteliği açısından ön şartları taşımayan katılımcıların anketi doldurmamaları belirtilmiştir. Sonuç olarak oluşturulan anket soruları araştırmaya katılan toplam 310 kişi tarafından cevaplanmıştır. Elde edilen 310 anketten 28 tanesi

[390] Metin Kozak, **Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, (Bilimsel), s. 65.
[391] Louis A. Ritter ve Valerie M. Sue, **Conducting Online Surveys,** Sage Publications, California, 2007, s. 16.
[392] Kozak, Bilimsel, s. 125.

analize uygun olmadığından, veri analizi toplam 282 anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLIKLIKLARI

Araştırmanın kapsamına coğrafi olarak ve bireylerin doğa yürüyüşlerine katılım sıklıkları temel alınarak sınırlamalar getirilmiştir. Araştırmanın örneklemi belirlenirken İzmir ve çevresinde ikamet etmekte olan ve doğa yürüyüşlerine bir yıl içerisinde birden fazla katılım gösteren kişiler hedeflenmiştir. İzmir'de faaliyet gösteren doğa ve dağcılık kulüplerinin gerçekleştirmiş olduğu organizasyonlarla doğa yürüyüşlerine katılan kişiler örneklem grubuna dâhil edilmiş; bireysel olarak ya da dağcılık ve doğa sporları kulüpleri haricindeki organizasyonlarla doğa yürüyüşlerine katılan katılımcılar örnekleme dâhil edilmemiştir.

Bu araştırma, araştırma evreni olan İzmir ilinde ikamet eden doğa ve dağcılık kulüplerinin yaptıkları organizasyonlarla bir yıl içerisinde birden fazla doğa yürüyüşlerine katılan bireylerle; araştırma örnekleminden elde edilen verilerle, araştırmada elde edilen bulgular ve anketler yoluyla elde edilen verilerle ve verilerin toplanmış olduğu 17 Nisan 2016 ve 23 Haziran 2016 tarih aralığı ile sınırlandırılmıştır.

3.5. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırma kullanılan veri toplama aracının oluşturulmasında alan yazında yer alan geçerlilik ve güvenirliliği doğrulanmış üç ayrı ölçekten yararlanılmıştır. Ciddi serbest zaman katılımı ve çevre kimliğini ölçmek için alan yazında yer alan iki ayrı ölçek Türkçeye çevrilmiş ve uyarlanmış, yaşam doyumunu ölçmek için ise doğrudan Türkçeye uyarlanan bir ölçek kullanılmıştır.

Alan yazın incelendiğinde, Gould'un[395] ile Gould ve diğerlerinin[396] geliştirmiş olduğu *"Ciddi Serbest Zaman Envanteri ve Ölçümü (Serious Leisure*

[395] Gould, ss. 117-123.
[396] James, Gould ve diğerleri, "Measuring Serious Leisure in Chess: Model Confirmation and Method Bias, **Leisure Sciences,** Cilt: 33, Sayı: 4, 2011, (Chess), ss. 332-340.

Inventory and Measure=SLIM)" ve Tsaur ve Liang'ın[397] *"Ciddi Serbest Zaman ve Rekreatif Uzmanlaşma"* ölçeğinin bu alanda kullanılan ölçme araçları olduğu görülmüştür. Tsaur ve Liang'ın "Ciddi Serbest Zaman ve Rekreatif Uzmanlaşma*"* ölçeği, ciddi serbest zamana katılımı 6 boyut altında toplam 21 madde ile ölçmeyi amaçlamıştır. Bu boyutlar: azim, ciddi serbest zaman kariyeri, önemli derecede kişisel çaba, kalıcı bireysel kazanımlar, eşsiz değerler, faaliyetle özdeşim kurma, Rekreatif uzmanlaşma ise geçmiş deneyimler, yaşam tarzının merkezinde yer alma, ekonomik taahhüt olmak üzere 3 boyut içermektedir. İlk Ciddi Serbest Zaman Envanteri ve Ölçümü, 18 faktör ve her birini açıklayan 4'er madde ile 72 maddeden oluşmaktadır. 18 faktör şöyledir: Azim, çaba, kariyer gelişimi, kariyer olasılıkları, kişisel zenginleşme, kendini gerçekleştirme, kendi yeteneklerini ifade edebilme, kendini ifade edebilme, benlik imajı, kendini tatmin etme ve ödüllendirme, kendini ödüllendirme ve eğlenme, rekreasyon, mali kazanç, grup çekiciliği, grup başarıları, grup devamlılığı, kendine özgü değerler, kimlik.

Gould ve diğerleri[398], 18 faktör altından 1'er madde çıkartarak, 3'er madde ile bu ölçeğin 54 maddelik kısa formunu geliştirmişlerdir. Sonrasında, Gould ve arkadaşları ölçek için en iyi performans gösteren 18 ifadeyi belirlemiştir[399] . Bu çalışmada, Gould ve arkadaşları tarafından belirlenen 18 ifade Türkçe'ye çevrilerek kullanılmıştır. Türkçe alanyazında Akyıldız[400] ciddi ve gündelik serbest zamanı değerlendirebilecek bir ölçek geliştirme çalışması sonucunda *"Ciddi ve Gündelik Serbest Zaman Ölçeği"*ni ölçeğini geliştirmiştir. Akgül ve diğerleri[401] Gould ve diğerleri tarafından geliştirilmiş olan ölçeği Türkçe'ye uyarlayarak geçerlilik ve güvenirlilik çalışmaları yapmıştır.

Çalışmada ciddi serbest zaman faaliyeti olarak, doğa yürüyüşleri incelendiği için, soru formunda bireyin doğa ile kurduğu ilişkiyi anlamaya yönelik bir ölçüm aracı da kullanılmak istenilmiştir. Ciddi serbest zaman faaliyetleri, bireyin faaliyeti ile özdeşim kurmasını gerektirmektedir. Bu nedenle doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin doğa ile özdeşim kurması önem kazanmaktadır. Başka bir açıdan bireyin doğa ile kurduğu özdeşim, doğa yürüyüşlerine bağlılığı açısından önem taşımaktadır.

[397] Tsaur ve Liang, s. 333.
[398] Gould ve diğerleri, Development, ss. 47, 58, 59, 68.
[399] Gould ve diğerleri, Chess, ss. 338.
[400] Akyıldız, Kişilik, ss. 43-55.
[401] Akgül ve diğerleri, ss. 2820-2838.

Bu nedenle çalışmada, katılımcıların çevre kimliği üzerinde durulmuştur. Çevre kimliği, *"çevreci"* olmaktan öte bir kimliktir. Bireyin çevresi ile kurduğu duygusal ilişkiye yöneliktir. Kişinin kimliği, grup üyeliğini ve kişilerarası ilişkileri içeren bir sosyal ortamda oluşmaktadır[402]**.** Ciddi serbest zaman faaliyetleri grup çekiciliği, grup başarıları, grup devamlılığının olduğu sosyal ortamlardır. Ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşleri, bireyin çevre kimliği açısından bu araştırma için uygun bir ortam sağlamaktadır. Çalışmada, Clayton[403] tarafından geliştirilen *"Çevre Kimliği Ölçeği"* kullanılmıştır. İlk hali 24 ifade içeren ölçek, sonrasında Clayton tarafından kısaltılarak 11 ifadeye indirilmiştir. Çalışmada kullanmak üzere Clayton ile e-posta yoluyla iletişim kurulmuş, çevre kimliği ölçeğinin kısaltılmış şekli istenilmiştir. Clayton'ın gönderdiği ölçek Türkçeye çevrilerek, soru formuna eklenmiştir. Yapılan pilot araştırmada çevre kimliği ölçeğindeki doğayla özdeşim ve doğa koruma ile ilgili ifadelerin net olarak anlaşılmadığı belirlenmiş ve söz konusu ifadelerin boyutlarının daha iyi anlaşılması açısından ifadeler ilgili boyutlar altında iki ayrı ifadeye çevrilerek 13 ifadelik ölçeğe ulaşılmıştır.

Alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde yaşam doyumunun ölçümü ve değerlendirilmesi amacıyla birçok ölçme aracı geliştirildiği görülmüştür. Yaşam doyumunun değerlendirilmesi için geliştirilmiş olan ölçme araçlarının çoğu tek maddeden oluşmaktadır. Diener ve diğerlerine göre tek maddelik ölçeklerin yaşam kalitesini etkin bir şekilde değerlendirmediği düşünülmüş ve çok maddeli yaşam tatmini ölçüm aracı geliştirilmesinin gerekli olduğunu öne sürerek 5 maddeden oluşan *"Yaşam Tatmini Ölçeği (Satisfaction with Life Scale-SWLS)"* geliştirilmiştir[404]. Birçok araştırmacı tarafından farklı kültürlerle yapılan araştırmalarda söz konusu ölçeğin 5 maddeden oluşan tek faktörlü bir yapı gösterdiği ortaya konmuştur. Sadece 5 ifadeyle yaşam tatminine ilişkin yeterli bilgi sağladığından, bu ölçme aracının diğerlerine göre daha üstün nitelikte olduğu ifade edilmiştir[405]**.** Durak ve diğerleri yapmış oldukları bir araştırmada, SWLS ölçeğini Türkiye'de üç farklı grup (üniversite öğrencileri, ıslah memurları ve yaşlı bireyler)

[402] Clayton, ss. 45-46.
[403] Clayton, ss. 61-62.
[404] Diener ve diğerleri, "The Satisfaction With Life Scale", **Journal of Personality Assessment,** Cilt: 49, Sayı: 1, 1985, ss. 71-75.
[405] Mithat Durak, Emre Şenol Durak ve Tülin Gençöz, "Psychometric Properties of the Satisfaction with Life Scale among Turkish University Students, Correctional Officers, and Elderly Adults", **Social Indıcators Research,** Cilt: 99, Sayı: 3, 2010, ss. 413-429.

üzerinde incelemişlerdir ve Diener ve diğerleri tarafından geliştirilen SWLS'nin Türkiye'de de seçilen tüm gruplar için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya çıkarmışlardır[406]. Araştırmada yaşam tatminine ilişkin verilerin toplanması amacıyla, Diener ve diğerleri[407] tarafından geliştirilen ve Durak ve diğerleri[408] tarafından Türkçeye uyarlanan "Yaşam Tatmini Ölçeği (Satisfaction with Life ScaleSWLS)" kullanılmıştır.

Soru formu oluşturulduktan sonra bir akademiysen, iki dağ ve doğa sporları kulübü yöneticisine anket uygulanmış ve anlaşılmadığı düşünülen ifadelerle ilgili gelen öneriler sonrası bazı kelimeler düzeltilmiştir. Üç ayrı konudaki ölçeğin bir araya getirilmesiyle oluşturulan ölçme aracının geçerli ve güvenilir olup olmadığına bakmak için 62 kişiye pilot çalışma uygulanmıştır. Pilot çalışma sonrasında anketlerden elde edilen veriler sonucunda anket formunun anlaşılırlığı ölçülmüş ve anlaşılmadığı düşünülen sorular için öneriler doğrultusunda bazı ifadeler değiştirilerek ankete son hali verilmiştir.

Alan araştırmasında kullanılan anket toplam 39 ifade ve soru ile dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ciddi serbest zaman katılımını ölçemeye yönelik 17 ifade, ikinci bölümde çevre kimliğini ölçmeye yönelik 12 ifade, üçüncü bölümde hayat doyumunu sorgulamakta olan 5 ifade ve dördüncü bölümde demografik bilgileri içeren 6 soru yer almaktadır. Ölçeğin ilk üç bölümünde katılımcılardan kendilerine yöneltilen 5'li likert tipindeki ifadelere "1: Kesinlikle katılmıyorum", "2: Katılmıyorum", "3: Ne katılıyorum ne katılmıyorum", "4: Katılıyorum", "5: Kesinlikle katılıyorum" seçeneklerinden düşüncelerine en uygun olanını işaretleyerek cevap vermeleri istenmiştir.

3.6. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Turizmde ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerine katılan Türk bireylerin ciddi serbest zaman algıları, çevre kimlikleri ve yaşam doyumları

[406] Durak ve diğerleri, ss. 413-429.
[407] Diener ve diğerleri, s. 73.
[408] Mithat Durak ve diğerleri, "Psychometric Properties of the Satisfaction with Life Scale among Turkish University Students, Correctional Officers, and Elderly Adults", **Social Indicator Research,** Cilt: 99, Sayı: 3, 2010, ss. 418-419.

arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın ana hipotezi ve ana hipoteze bağlı alt hipotezler aşağıda sıralanmaktadır:

H_a: Ciddi serbest zaman, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı, doğada zaman geçirme ve korumanın yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H_{a1}: Ciddi serbest zamanın yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H_{a2}: Doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacının yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H_{a3}: Doğada zaman geçirme ve korumanın yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

3.7. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma kapsamında İzmir ile ve çevresinde ikamet eden, dağcılık ve doğa sporları kulüpleri ile bir yıl içerisinde birden fazla yürüyüşüne katılan 282 kişiden toplanan veriler incelenmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen veriler, SPSS 23.0 istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Örneklemi oluşturan katılımcıların demografik özelliklerini özetlemek açısından frekans analizleri ve yüzde dağılımlarına yer verilmiştir. Araştırma kapsamında doğa yürüyüşleri, çevre kimliği ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi ölçmek için geliştirilen ölçeğin, yapısal geçerliliğini sınamak üzere faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçeğin ifadeleri dört boyut altında toplanmıştır. Faktör analizi sonucunda elde edilen boyutlar; ciddi serbest zaman, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı, doğada zaman geçirme ve koruma, yaşam doyumudur. Ciddi serbest zaman boyutundaki 15. ifade olan "doğa yürüyüşlerindeki çabalarım maddi sonuçlar doğurabilir" ifadesi katılımcılar tarafından net onlarak anlaşılmadığı için çıkarılmıştır. Doğada zaman geçirme ve koruma boyutundaki 29. ifade olan "doğa hakkında bilgi sahibi olmak, her çocuğun yetişme sürecinin önemli bir parçasıdır" ifadesinin de katılımcılar tarafından anlaşılmadığı görülerek ilgili ifade ölçekten çıkarılmıştır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların serbest zaman aktivitesi olarak doğa yürüyüşlerine katılım düzeyi, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı düzeyi, doğada zaman geçirme ve koruma düzeyi, yaşam doyumu düzeylerinin aritmetik ortalamaları ile standart sapmaları belirlenmiştir.

Katılımcıların serbest zaman aktivitesi olarak doğa yürüyüşlerine katılımı, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı, doğada zaman geçirme ve korumanın, yaşam doyumlarını ne derece açıkladığını belirlemek amacıyla Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerine katılım, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı, doğada zaman geçirme ve koruma ile yaşam doyumu ilişkisini belirlemek üzere ise "Pearson Korelasyon Katsayısı" yorumlanmıştır. Çalışma kapsamında yer alan tüm analizler, α=,05 önem düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

3.7.1. Demografik Özelliklere İlişkin Analizler

Tablo 6: Araştırmaya Katılan Bireylerin Sayısal ve Yüzdesel Dağılımı

Değişkenler	**Frekans (n)**	**Yüzde (%)**
Cinsiyet		
Kadın	150	53,2
Erkek	132	46,8
Toplam	282	100
Yaş		
31 ve altı	49	17,4
32-38	46	16,3
39-44	43	15,2
45-51	57	20,2
52 ve üstü	83	29,4
Toplam	278	98,6
Medeni Durum		
Evli	134	47,5
Bekâr	148	52,5
Toplam	282	100
Eğitim Durumu		
Lise ve altı	244	86,5
Ön lisans - Lisans üstü	38	13,5
Toplam	282	100
Gelir Düzeyi		
2500 TL ve altı	100	35,5
2501-3500 TL	87	30,9
3501 TL ve üstü	87	30,9
Toplam	274	97,2
Doğa Yürüyüşlerine Katılım Süresi		
5 yıl ve altı	148	52,5
6 yıl ve üstü	134	47,5
Toplam	282	100

Tablo 6'da da görüldüğü üzere araştırmada ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşü yapanların yaklaşık %50'sini, 45 yaş ve üstü katılımcılar oluşturmaktadır. 51 yaş üstü katılımcılar, en büyük grubu (katılımcıların %29,4) oluştururken, 39-44 yaş aralığındaki katılımcılar en küçük grubu oluşturmaktadır (katılımcıların %15,2'si). Araştırmaya katılanların cinsiyet açısından dağılımları bir birine yakındır (%53,2'si kadın, %46,8 erkek). Bekâr katılımcıların oranı (%52,5), evli katılımcılara (%47,5) göre daha yüksektir. Araştırmaya katılanların öğrenim durumlarına bakıldığında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun lise ve altı okullardan mezun olduğu görülmektedir (%86,5). Katılımcıların küçük bir kısmı ise önlisans veya lisans ve üstü düzeydeki okullardan mezundur (%13,5). Gelir düzeyi açısından incelendiğinde her üç gelir düzeyinde de birbirine yakın bir dağılım olduğu görülmektedir. 2500 TL ve altı gelire sahip olanlar 100 kişi (%35,5), 2501 TL – 3500 TL arasında gelire sahip olanlar 87 kişi (%30,9) ve 3501 TL ve üstü gelire sahip olanlar ise 87 kişidir (%30,9). Bu araştırmada doğa yürüyüşlerine katılım süresine bakıldığında 148 katılımcının 5 yıl ve altı (%52,5) ve 134 katılımcının ise 6 yıl ve üstü (%47,5) doğa yürüyüşlerine katıldığı görülmektedir.

3.7.2. Faktör Analizi

Ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerine katılım, çevre kimliği ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi ölçemeye yönelik geliştirilen ölçeğin yapısal geçerliliğini sınamak üzere faktör analizi uygunlanmıştır. Faktör analizi sonuçları Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 7: Ciddi Serbest Zaman Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yükü	Öz değerler	Açıklanan Varyans %	Ortalama
Ciddi Serbest Zaman		8,618	50,693	4,325
Doğa yürüyüşleri, bende doğa yürüyüşlerine bağlılık yaratmaktadır.	,80			
Doğa yürüyüşlerinden sonra kendimi canlanmış hissederim.	,77			
Doğa yürüyüşleri bana güçlü bir tatmin duygusu sağlamaktadır.	,76			
Doğa yürüyüşü grubumu birleştiren görevleri yerine getirmem önemlidir.	,75			
Doğa yürüyüşleri kendim hakkındaki düşüncelerimi geliştirmiştir.	,75			
Doğa yürüyüşlerinde ilerleme gösterdiğimi hissediyorum.	,73			
Doğa yürüyüşüne gelenlerle birçok ortak amaca sahibim.	,72			
Beni tanıyanlar doğa yürüyüşlerinin beni ben yapan şeylerden biri olduğunu bilir.	,71			
Doğa yürüyüşleri kendimi ifade etmemim bir yoludur.	,70			
Doğa yürüyüşlerinde sahip olduğum beceri ve yetenekleri gösteririm.	,70			
Doğa yürüyüşü grubunun başarılarının parçası olmak, kendimi önemli hissettirir.	,70			
Doğa yürüyüşünün zorluklarıyla ısrarla başa çıkarım.	,69			
Doğa yürüyüşleri benim için eğlencelidir.	,68			
Doğa yürüyüşünde daha yetenekli olmak için sıkı çalışırım.	,67			
Doğa yürüyüşlerine bağlı diğer kişilerle etkileşimde olmaktan zevk alırım.	,67			
Doğa yürüyüşündeyken yetkinliklerimi tümüyle kullanırım.	,66			
Doğa yürüyüşleri hayatımı zenginleştirmiştir.	,62			

Tablo 7'de görüldüğü üzere çalışmada ciddi serbest zaman ölçeği tek bir boyut altında toplanmıştır ve faktörün tanımladığı fark yüzdesi 50,69'dur ve 17 değişkenle ifade edilmektedir. Ciddi serbest zaman ölçeğinin kullanıldığı daha

önceki çalışmalar incelendiğinde[422,423] söz konusu ölçeğe ait en iyi performans gösteren ifadelerin yer aldığı herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırmada bu 17 ifade tek bir faktör altında toplanmıştır. Bu faktörün altında bulunan ifadeler, katılımcıların doğa yürüyüşlerini ciddi serbest zaman faaliyeti olarak algılamaları ile ilgilidir. Bu değişkenler "Ciddi Serbest Zaman" başlığı altında toplanmıştır.

Tablo 8: Çevre Kimliği Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yükü	**Öz değerler**	**Açıklanan Varyans**	**Ortalama**
1. Faktör: Doğada Zaman Geçirme ve Doğayı Koruma		5,663	47,190	4,607
Doğada zaman geçiremeseydim, hayatımın önemli bir kısmı kayboluyor gibi hissederdim.	,89			
Yeterince param olsaydı bir kısmını doğayı korumak için harcardım.	,86			
Doğadaki diğer canlı türleri ile pek çok ortak yanım olduğunu hissediyorum.	,82			
Yeterince zamanım olsaydı bir kısmını doğayı korumak için harcardım.	,80			
Dünya için sorumlu davranmak ve sürdürülebilir yaşam benim ahlaki değerlerimin parçasıdır.	,78			
Güzel manzaralı küçük bir evde/odada yaşamayı, başka binaları gören büyük bir evde/odada yaşamaya tercih ederim.	,75			
Mutsuz ya da stresli iken doğada zaman geçirmek kendimi daha iyi hissettirir.	,66			
2. Faktör: Doğaya Ait Olma ve Doğadan Destek Alma İhtiyacı		2,594	21,615	3,672
Doğadaki deneyimlerimden ruhsal destek aldığımı hissederim.	,89			
Doğa kadar güzel bir sanat eseri görmedim	,88			
Kendimi doğanın bir parçası gibi düşünürüm.	,87			
Kendimi doğadan ayrı düşünmem.	,84			
Doğal ortamlarda (orman, deniz kenarı vb.) çok zaman geçiririm.	,77			

[422] Gould, s. 117-123
[423] Goudl ve diğerleri, Chess, 332-340.

Tablo 8'de görüldüğü üzere çevre kimliği ölçeği ile ilgili yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin iki ayrı faktör altında toplandığı görülmüştür. Birinci faktörün tanımladığı fark yüzdesi 47,19'dur ve 7 değişkenle ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan ifadeler incelendiğinde doğayı koruma ve doğal olan ortamlarda zaman geçirmeye yönelik ifadeler oldukları anlaşılmaktadır ve ilgili değişkenler "doğada zaman geçirme ve doğayı koruma" başlığı altında toplanmıştır. İkinci faktörün tanımladığı fark yüzdesi 21,62'dir ve 5 değişkenle ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan ifadeler incelendiğinde insanların doğayla özdeşim kurması ve kendilerini doğaya benzetmeleri ile ilgili ifadeler oldukları anlaşılmaktadır ve ilgili değişkenler "doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı" başlığı altında toplanmıştır.

Tablo 9: Yaşam Doyumu Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yükü	**Öz değerler**	**Açıklanan Varyans %**	**Ortalama**
Yaşam Doyumu		3,457	69,144	4,478
Hayat şartlarım mükemmeldir.	,88			
Hayatımdan memnunum.	,84			
Hayattan şimdiye kadar istediğim önemli şeyleri elde ettim.	,84			
Eğer hayata yeniden başlasaydım hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	,81			
Hayatım birçok yönden idealimdekine yakındır.	,80			

Tablo 9'da görüldüğü üzerere çalışmada yaşam doyumu ölçeğinin tek bir faktör altında toplandığı görülmüştür ve faktörün tanımladığı fark yüzdesi 69,14'tür ve yine 5 değişkenle ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan ifadeler incelendiğinde ise insanların yaşamdan duydukları memnuniyeti ve hayattan istediklerini elde edip etmedikleri ile ilgili ifadeler oldukları anlaşılmaktadır ve "yaşam doyumu" başlığı altında toplanmıştır.

Yapılan faktör analizi sürecinde Kaiser-Meyer Olkin örneklem ölçümü 0,89 olarak tespit edilmiştir. Bu değer örneklemin doğru seçildiğinin bir göstergesi olarak

karşımıza çıkmakta ve ölçeğin faktör analizine uygunluğunu vurgulamaktadır[424]. Buna bağlı olarak Barlett's Test of Sphericity değerinin anlamlı bulunmuştur (sig. p < ,001). Test sonucuna göre ifadeler arasında faktör analizi yapmaya yeterli düzeyde ilişki vardır.

3.7.3. Güvenirlik Analizi

Ankette yer alan ifadelere yönelik yapılan genel güvenirlik analizi sonucunda Cronbach's α değeri ,90 olarak bulunmuştur. Analiz sonucu Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Genel Güvenirlik Analizi

Soru Sayısı	Cronbach's α Katsayısı
34	0,90

İç uyum güvenilirliğinin sınanması için en sık kullanılan yöntem, "Cronbach'ın Alfa Katsayısı"dır. Cronbach'ın Alfa Katsayısı, istatistik temelleri tutarlı ve tüm sorular dikkate alınarak hesaplandığından genel güvenilirlik yapısını diğer katsayılara göre en iyi yansıtan katsayı özelliğini taşımaktadır. Nunnaly'e[425] göre Cronbach Alfa Katsayısının 0,90 olması çalışmanın güvenilirlik düzeyinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada da kullanılan ifadelerin biribiri ile tutarlı olduğunu ve geliştirilen ölçeğin güvenilir olduğu görülmektedir.

3.7.4. Araştırma Hipotezlerinin Testi

Bu başlık altında araştırma kapsamında dağcılık ve doğa sporları kulüpleri ile bir yılda birden fazla doğa yürüyüşü faaliyetlerinde bulunan katılımcıların ciddi serbest zaman, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı, doğada zaman geçirme ve koruma ve yaşam doyumu ölçekleri ile ilgili oluşturulan hipotezler test edilecektir. Araştırma örneklemi 282 kişiden oluşmaktadır. Ölçekler arasındaki korelasyonu belirmek amacıyla da Pearson korelasyon testinden yararlanılmıştır. Son

[424] Joseph F. Hair ve diğerleri, **Multivariate Data Analysis,** (7. Baskı), Prentice Hall, New Jersey, 2010, s. 112.
[425] Jum C. Nunnally, **Psychometric Theory (İkinci Baskı),** McGraw-Hill, New York, 1978, s. 245.

olarak da katılımcıların serbest zaman aktivitesi olarak doğa yürüyüşlerine katılımlarının, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacının, doğada zaman geçirme ve korumanın, yaşam doyumu düzeylerini ne derece açıkladığını belirlemek amacıyla Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarının anlamlılığı α=,05 önem düzeyine göre değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen tüm bulgular tablolar ile gösterilmiştir. İlgili hipotezlere ilişkin testlere sırasıyla yer verilecektir.

3.7.4.1. Korelasyon Analizi

Serbest zaman aktivitesi olarak doğa yürüyüşlerine katılım düzeyi, çevre kimliği ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkilerin belirlenebilmesi için korelasyon analizi yapılmış ve ilgili sonuçlar Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11: Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	**2**	**3**	**4**
1- Ciddi Serbest Zaman	1			
2- Doğaya Ait Olma ve Doğadan Destek Alma İhtiyacı	,358*	1		
3- Doğada Zaman Geçirme ve Koruma	,639*	,358*	1	
4- Yaşam Doyumu	,453*	-,015**	,513*	1
Standart Sapma	,51942	,87095	,44943	,63358
Ortalama	4,32	3,67	4,60	4,46
Cronbach's α Katsayısı	,90	,80	,89	,80

*Koreleasyon *p*< ,05 düzeyinde anlamlıdır.

**Korelasyon *p*< ,05 düzeyinde anlamlı değildir.

Tablo 11 incelendiğinde;

- Ciddi serbest zaman boyutu ile doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı boyutu arasındaki korelasyon katsayısı r=,358 olarak anlamlı bulunmuştur (*p*<,05). Ciddi serbest zaman ile doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı arasında pozitif yönlü orta düzeyin altında zayıfa yakın anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.
- Ciddi serbest zaman boyutu ile doğada zaman geçirme ve koruma boyutu arasındaki korelasyon katsayısı r=,639 olarak anlamlı bulunmuştur (*p*<,05). Ciddi serbest zaman ile doğada zaman geçirme ve koruma arasında pozitif yönlü orta düzeyin biraz üzerinde anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.
- Ciddi serbest zaman boyutu ile yaşam doyumu boyutu arasındaki korelasyon katsayısı r=,453 olarak anlamlı bulunmuştur (*p*<,05). Ciddi serbest zaman ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü orta düzeyin biraz altında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.
- Doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı boyutu ile doğada zaman geçirme ve koruma boyutu arasındaki korelasyon katsayısı r=,358 olarak anlamlı bulunmuştur (*p*<,05). Doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı ile doğada zaman geçirme ve koruma arasında pozitif yönlü orta düzeyin biraz altında zayıfa yakın anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.
- Doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı boyutu ile yaşam doyumu boyutu arasındaki korelasyon katsayısı r= -,015 olarak anlamlı bulunmamıştır (*p*<,05). Doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı ile yaşam doyumu arasında bir ilişki olduğu söylenemez.
- Doğada zaman geçirme ve koruma boyutu ile yaşam doyumu boyutu arasındaki korelasyon katsayısı r=,513 olarak anlamlı bulunmuştur (*p*<,05). Doğada zaman geçirme ve koruma ile yaşam doyumu arasında ortaya düzey anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Korelasyon analizi sonucunda ciddi serbest zaman, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı, doğada zaman geçirme ve koruma, yaşam doyumu boyutları arasında anlamlı ilişkilerin olduğu ortaya çıkmıştır.

3.7.4.2. Regresyon Analizi

"Doğada Zaman Geçirme ve Koruma", "Doğaya Ait Olma ve Doğadan Destek Alma İhtiyacı" ve "Ciddi Serbest Zaman" bağımsız değişkenlerinin, yaşam doyumu düzeylerini ne derece açıkladığını belirlemek amacıyla Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Regresyon analizi sonuçlarına Tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12: Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	**β**	***t***	***p***
Model Sabiti	,917	2,837	,005
Doğada Zaman Geçirme ve Koruma	,615	6,827	,001
Doğaya Ait Olma ve Doğadan Destek Alma İhtiyacı	-,195	-5,094	,001
Ciddi Serbest Zaman	,331	4,244	,001
Bağımlı Değişken: Yaşam Doyumu *F=50,020, p=,001* *R=,592; R^2=,351*			

Tablo 12'ye göre Doğada Zaman Geçirme ve Koruma, Doğaya Ait Olma ve Doğadan Destek Alma İhtiyacı ve Ciddi Serbest Zaman bağımsız değişkenleri ile yaşam doyumu arasında kurulan regresyon modelinin (F=50,020, p<.005) anlamlı olduğu görülmektedir. Modelde bağımsız değişkenler olarak yer alan Doğada Zaman Geçirme ve Koruma, Doğaya Ait Olma ve Doğadan Destek Alma İhtiyacı ve Ciddi Serbest Zaman ile bağımlı değişken olan yaşam doyumu arasında pozitif yönlü orta düzey bir ilişki bulunduğu söylenebilir (r=,592).

R^2=,351 olduğundan, modelde yer alan bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişken olan yaşam doyumu değişkenin 35,1'ini açıkladığı söylenebilir.

Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde, model sabiti, doğada zaman geçirme ve koruma, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı ve ciddi serbest zaman değişkenlerinin katsayılarının anlamlı

bulunduğu görülmektedir (*p*=,005<0,05; *p*=,001<0,05; *p*=,001<0,05; *p*=,001<0,05). O halde oluşturulacak regresyon modeli;

$$\mathbf{Y} = [(\boldsymbol{\beta_0}) + (\boldsymbol{\beta_1} \cdot \mathbf{X}_{\textbf{doğada zaman geçirme ve koruma}}) +$$

$(\boldsymbol{\beta_2} \cdot \mathbf{X}_{\textbf{doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı}}) + (\boldsymbol{\beta_3} \cdot \mathbf{X}_{\textbf{ciddi serbest zaman}})]$ şeklinde formülize edilecektir. Katsayılar modele yerleştirildikten sonra regresyon modeli;

$$\mathbf{Y} = [(,\mathbf{917}) + (,\mathbf{615} \cdot \mathbf{X}_{\textbf{doğada zaman geçirme ve koruma}}) +$$
$$(-\mathbf{195} \cdot \mathbf{X}_{\textbf{doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı}}) + (,\mathbf{331} \cdot \mathbf{X}_{\textbf{ciddi serbest zaman}})]$$

olur.

Doğada zaman geçirme ve koruma (β=,615), doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı (β=-,195) ve ciddi serbest zamanın (β=,331), yaşam doyumu üzerinde katsayıları ile orantılı şekilde açıklayıcı oldukları görülmektedir. Doğada zaman geçirme ve koruma düzeyindeki bir birimlik artış, yaşam doyumunu; ,615 birim artıracakken; doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı düzeyindeki bir birimlik artış ise, yaşam doyumunda ,195 birim azalmaya işaret etmektedir. Doğaya duygusal olarak ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacının azalması ise yaşam doyumunun yükselmesini getirecektir. Hinds ve Spark[427] tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da doğada zaman geçiren kişiler ile kırsal bölgelerde büyüyen kişilerin yaşam doyumlarının şehirde büyüyen kişilere göre yaşam doyumlarının daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Duygusal yakınlık kurma ve ait olma, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki temel insan gereksinimlerinden birisidir. Kişiler hem duygusal olarak bir sosyal gruba ait olmak hem de bağımsız birey olmak isterler. Bu iki gereksinim ne kadar dengeli ise, kişi o kadar mutlu ve yaşamından tatmindir[428]. Çalışmada doğaya ait olma ve doğadan destek alma duygusu ele alınmıştır. Doğaya ait olma ve doğadan manevi destek alma ihtiyacı, doğanın iyileştirici *(restoratif)* ortamında bulunma isteğini göstermektedir. Kentsel ortamda, dikkati sürekli uyaran faktörlerin olması, zihinsel yorgunluğa yol açmaktadır. Doğal ortamlar ise kişilerin dikkatini normal

[427] Joe Hinds ve Paul Spark, "Investigating Environmental Identity, Well-Being, and Meaning", **Ecopsycohology,** Cilt: 1, Sayı: 4, 2009, ss. 183-185.
[428] Doğan Cüceloğlu, **İletişim Donanımları,** (34. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002, s.84.

seyrinde çekmekte ve eş zamanlı olarak kişide tatmin duygusu uyandırmaktadır. Bu yönüyle doğal çevre, duygusal iyileşmeyi desteklemektedir. Ayrıca doğal çevre, iyileştirici çevrelerin diğer özelliklerini taşımaktadır. Kişiler *"uzakta olma"*, günlük yaşamın stresli taleplerinden kaçış duygusu *(özgürlük)* ile hem *"enginlik, büyüklük"* duygusunu hem de ait olma duygusunu, doğa ortamında bulabilmektedirler[429]. Çalışma bulgularında çıkan, doğaya ait olma ve doğadan duygusal destek alma ihtiyacı ile yaşam doyumu arasındaki negatif yöndeki ilişki bunu doğrular niteliktedir.

Bir başka değişken olan ciddi serbest zaman düzeyindeki bir birimlik artışın ise yaşam doyumunu; ,331 birim arttıracağı görülmektedir. Heo ve Lee[430], Kim ve diğerleri[431], Heo ve diğerleri[432] tarafından yapılan araştırmalarda da çeşitli ciddi serbest zaman faaliyetlerine katılımın kişilerinin yaşam doyumlarını artıracağı bulgusuna ulaşılmıştır. Yaşam doyumu üzerindeki etkileri bakımından ele alındıklarında; doğada zaman geçirme ve koruma değişkeninin ciddi serbest zamana göre daha fazla etkisi olduğunu söylemek doğru olacaktır. Doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı değişkeni ile yaşam doyumu arasında ise negatif düzeyde bir etkileşim olduğu görülmektedir.

Regresyon analizi sonucunda ciddi serbest zaman, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı, doğada zaman geçirme ve korumanın yaşam doyumu üzerinde anlamlı etkileri olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu durumda H_{a1}, H_{a2} ve H_{a3} kabul edilmiştir.

---

[429] David G. Pearson ve Tony Craig, "The great outdoors? Exploring the mental health benefits of natural environments", Cilt: 5, 2014, http://journal.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2014.01178/full (Erişim Tarihi: 08.09.2016)

[430] Jinmoo Heo ve Youngkhill Lee, "Serious Leisure, Health Perception, Dispositional Optimism, and Life Satisfaction among Senior Games Participants" **Educational Gerontology,** Cilt: 36, Sayı: 2, 2010, ss. 120-122.

[431] Juhnyoung Kim, Jinmoo Heo, In Heo Lee ve Jun Kim "Predicting Personal Growth and Happiness by Using Serious Leisure Model" **Social Indicators Research,** Cilt: 122, Sayı: 1, 2015, ss. 153-155.

[432] Jinmoo Heo ve diğerleri, "Serious Leisure, Life Satisfaction, and Health of Older Alduts" **Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal,** Cilt: 35, Sayı: 1, 2013, ss. 27-29.

SONUÇ

Günümüz toplumsal koşullarında serbest zamanın etkili şekilde kullanılması ve serbest zamanı değerlendirme etkinliklerinin merkezde olduğu güzel ve sağlıklı bir yaşam konusu gittikçe önem kazanmaktadır[433]. İnsanların çalışma ve çalışmayla ilgili etkinliklere ayrılan zamanı ile mutlak zorunlu ve kısmen zorunlu zamanları dışında kalan serbest zamanlarını dinlenme, sosyal ilişkilerde bulunma, spor yapma, eğlenme, kendini geliştirme ve tatile çıkma gibi serbest zaman faaliyetleri ile değerlendirmeleri işlerine yeniden başlamaları, verimli ve etkin çalışabilmeleri için bir gereklilik haline gelmiştir.

Çalışma saatlerinin yeniden düzenlenmesi ve ücretli izinler sonucu insanların serbest zamanlarındaki artış ve bu zamanı etkin kullanma isteği de seyahat etme ve turizm olgusunu desteklemektedir. Turizmin tatmin etmeye çalıştığı ihtiyaçlar açısından serbest zaman etkinliklerinin önemi de gün geçtikçe artmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte değişen sosyal, teknolojik ve ekonomik koşullar insanların tüketim kalıplarını önemli ölçüde değişikliğe uğratmıştır. İnsanların tüketim biçimlerindeki değişiklikler sonucu da turizm arzında ve talebinde her geçen gün farklı arayışlar görülebilmektedir. Doğal yaşamın ve çevresel değerlerin gerek turizm arzı gerekse talebindeki önemi giderek artmaktadır. Geçmişe göre farklı bir tüketim anlayışına sahip olan günümüz turisti için turistik destinasyonlarda deniz-kum-güneş gibi kitle turizminin ön plana çıkardığı çekicilikler dışında yeni özellikler ilgi çekmeye başlamıştır.

Doğal çevre, çeşitli nedenlerle insanlar üzerinde çekim gücü yaratmaktadır. Günümüzde, dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu doğal ve kültürel çevre içinde bulunmak amacıyla çeşitli seyahatler gerçekleştirmektedir. Gerçekleştirilen bu seyahatlerde keşif, macera, dostluk, doğa bilinci ya da kişinin iç dünyasını geliştirme gibi amaçlar güdülmektedir[434]. Endüstrileşme ve şehirleşme sonucu oluşan aşırı ve yoğun çalışma temposu, bir yerlere/şeylere yetişme çabası ve yaşam telaşı, stres gibi nedenler insanların yorgun düşmelerine ve huzursuz hissetmelerine neden olabilmektedir. Kitle turizmi dışında kalan özel ilgi turizmine yönelik ürünlerde de özellikle doğal ve sosyokültürel unsurlar daha çekici hale gelmekte ve stres ve

[433] Karaküçük, s. 43.
[434] Kozak, Sürdürülebilir, s.3.

yorgunlukla başa çıkmak için insanlar, huzuru çoğu zaman doğada aramaktadır. Doğal alanlardaki çeşitli serbest zaman faaliyeti olanakları, insanların bu tarz baskı ve sıkıntılardan kurtulması, fiziksel ve ruhsal yenilenmesi açısından önemli fırsatlar yaratmaktadır.

Günümüz turistleri artık ziyaret ettikleri doğal ve sosyo-kültürel çevre ile daha fazla etkileşim içinde olmak istemektedir[435]. Birbirine benzer, standart ürünlerin aynı anda çok sayıda kişiye sunulduğu kitle turizmi yerini giderek özel ilgi alanlarına göre kişiselleştirilmiş turistik ürünlerin sunulduğu özel ilgi turizmine bırakmaktadır. Düzenli tatil yapmanın çalışanların verimliliğini artırdığı düşüncesi ve turizm alan yazınında yapılmış olan çeşitli çalışmalar serbest zaman ve turizm deneyimlerinin insanların yaşam doyumunu artırmada önemli rol oynayabileceğini ortaya çıkarmıştır[436,437].

Turizm tüketiminin giderek bireyselleşmesi sonucu, kitle turizmine alternatif bir seçenek olarak ortaya çıkan özel ilgi turizmi kırsal turizm, macera ve doğa temelli turizm, kültür ve kültürel miras turizmi, festival ve etkinlik turizmi gibi turizm türleri ile günümüz turistine yeni turistik faaliyet olanakları sunmaktadır[438]. Doğaya dayalı özel ilgi turizmi son yıllarda turizm sektöründe yükselmekte olan eğilimlerden biri olarak görülmektedir. DTÖ tarafından hazırlanan macera turizmi küresel raporu da bu düşünceyi desteklemektedir. Rapora göre doğa yürüyüşlerinin Amerikalı macera turistleri için en popüler aktivite olduğu; 2012 ve 2013 yılları içerisinde Amerikalıların %18,1'inin, Kanadalıların ise % 25,4'ünün günü birlik doğa yürüyüşlerine katılarak bu pazara olan talebi yükselttiğini belirtilmiştir[439]. İtalya ve Fransa'da üç milyonun üzerinde, İsveç nüfusunun yüzde otuzundan fazlası doğal alanlarda yürüyüşler gerçekleştirmekte ve İngiltere nüfusunun yarısından fazlası düzenli olarak doğa yürüyüşlerine katılmaktadır[440].

Türkiye de barındırdığı doğal, tarihi ve sosyokültürel özellikleri ile doğa yürüyüşleri için önemli bir çekim merkezidir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde bulunan içerisinde kültürel ve tarihi özellikler de barındıran Likya yolu, Karia yolu,

[435] Küçükaslan, s.144.
[436] Neal, Sirgy ve Uysal, s. 153.
[437] Croes, s. 92.
[438] Akoğlan-Kozak ve Bahçe, s. 123.
[439] DTÖ, s. 24.
[440]Kastenholz ve Rodrigues, s. 6.

Aziz Paul yolu, Frig yolu, Evliya Çelebi yolu, İdyma yolu gibi popüler doğa yürüyüşleri rotolarının[441] yanı sıra İzmir ili de doğal güzellikleri ve kültürel mirası ile doğa yürüyüşleri için elverişli bir destinasyondur[442]. İzmir ilinin sahip olduğu coğrafi, mevsimsel, sosyokültürel ve tarihi özellikler göz önünde bulundurulduğunda doğa yürüyüşleri gerçekleştirmek için uygun olan birçok parkura sahip olduğu söylenebilir. Doğa yürüyüşlerinin, İzmir destinasyonunda turistik ürün çeşitlendirmesi için daha etkin kullanılabileceği düşünülmektedir. Şehirleşme, nüfusun artması, yoğun iş hayatı ve doğal ortamların azalması insanların sosyal alan ve çevre ile ilgili bağlarını azaltmış ve bunun sonucunda da insanların psikolojik iyi oluşlarında dolayısıyla yaşam doyumlarında azalmalar meydana gelmiştir[443,444]. İnsanların yeniden doğa ile bir arada olup bağlantı kurmalarının yalnızca fiziksel çevreyi korumakla kalmayacağı aynı zamanda insanların yaşam doyumu ve mutlulukları üzerinde de olumlu etkileri olabileceği belirtilmektedir[445].

Genel olarak ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşleri ve yaşam doyumunun turizmle olan ilişkisi verildikten sonra turizmde ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşleri ile çevre kimliği ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin ortaya konulması için bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma, doğaya ilgi duyan kişilerin özelliklerine göre turistik ürün geliştirilmesine ve destinasyonda doğal unsurların kullanılarak turistik ürün çeşitlendirmesine yön gösterebilecektir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar bu doğrultuda ele alınmaktadır.

Araştırmaya 310 doğa yürüyüşçüsü katılmış ve geçerli olan 282 anket analize tabi tutulmuştur. Araştırmada katılımcıların 150'sinin kadın, 132'sinin erkek, katılımcıların %42,5'inin evli, %52,5'inin ise bekâr olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Doğa yürüyüşleriyle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında cinsiyet ve medeni durum ile ilgili dağılımlarda çok az bir farklılık olduğu ve genellikle eşit dağılım olduğu görülmektedir[446,447]. Yapılan araştırmanın bulguları da bu durumu desteklemektedir.

[441] Çetinkaya, s. 31.
[442] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, http://www.izmirkulturturizm.gov.tr/TR,77216/yuruyus-parkurlari-trekking.html (Erişim Tarihi: 10.08.2016)
[443] Pilisuk ve Joy, ss. 107-110.
[444] Kuhn, s. 22.
[445] Beringer ve Martin, ss. 29-39.
[446] Kastenholz ve Rodrigez, s. 11.
[447] Ekinci, s.68.

Serbest zaman faaliyetlerin seçilmesinde gençler daha çok güce dayalı olan ve oldukça aktif olunan faaliyetleri seçseler de ileri yaşta olanlar pasif katılımlı veya çok daha az güce dayanan faaliyetleri seçmektedirler[448]. Doğa yürüyüşleri de çok yoğun güç gerektirmeyen faaliyetlerdir. Araştırmada da ankete katılan 49 kişinin 31 yaş ve altı, 46 kişinin 32-38 yaş, 43 kişinin 39-44 yaş, 57 kişinin 45-51 yaş, 83 kişinin ise 52 ve üstü yaş aralığında olduğu başka bir ifadeyle doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin genellikle orta yaş üstünde bireyler olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılanlar aylık gelir durumlarına göre değerlendirildiğinde ise % 35,5'nin 2500 TL ve altı, %30,9'unun 2501-3500 TL ve yine %30,9'unun 3501 TL ve üzeri aralığında bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Bu verilere göre doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin çoğunluğu orta ve yüksek gelir grubunda bireylerdir. 2015 açık alan faaliyetleri raporuna göre açık alan serbest zaman faaliyetleri içerisinde doğa yürüyüşleri en çok katılım gösterilen dördüncü faaliyet olarak yer almaktadır ve açık alan faaliyetlerine katılan kişilerin gelir dağılımlarına bakıldığında orta ve yüksek gelir grubundaki kişilerin oranının diğer gelir gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir[449].

Araştırmaya katılanların doğa yürüyüşlerine katılma sürelerine göre yapılan analizlerde 148 kişinin 5 yıl ve altı, 134 kişinin ise 6 yıl ve üzeri süre ile doğa yürüyüşlerine katıldığı görülmektedir. Kalkan[450] tarafından 2012 yılında ve Çetinkaya[451] tarafından 2014 yılında yapılan araştırmalarda katılımcıların daha kısa süredir doğa yürüyüşlerine katılım gösterdikleri ortaya çıkarılmış ve bu durum doğa yürüyüşlerinin yeni bir etkinlik olması ve fazla yaygınlaşmamış olmasıyla yorumlanmıştır. Araştırmanın bu iki araştırma ile farklılık göstermesinin nedeninin doğa yürüyüşlerinin son birkaç yıl içerisinde oldukça popüler bir etkinlik haline gelmesi veya araştırma katılımcılarının ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerine duydukları bağlılıktan dolayı daha uzun süredir faaliyetlere katılmaları

---

[448] Faik Ardahan ve Tennur Yerlisu-Lapa, "Açık Alan Rekreasyonu: Bisiklet Kullanıcıları ve Yürüyüşçülerin Doğa Sporu Yapma Nedenleri ve Elde Ettikleri Faydalar", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,** Cilt: 8, Sayı: 1, 2011, s. 1336.

[449] Outdoor Foundation, "Outdoor Participation Report 2015", http://www.outdoorfoundation.org/pdf/ResearchParticipation2015.pdf (Erişim Tarihi: 20.08.2016), s. 10,13.

[450] Ayşe Kalkan, **Açık Alan Resreasyonu, Doğa Sporları Yapan Bireylerin Bu Sporları Yapma Nedenleri: Antalya Örneği,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 90.

[451] Çetinkaya, s. 155.

olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerine katılımları, katıldıkları aktiviteyi ciddi serbest zaman faaliyeti olarak algılayıp algılamadıklarını ortaya koymaktadır. Cheng ve Tsaur[452] ve Tsaur ve Liand[453] tarafından yapılan araştırmalar da serbest zaman faaliyetine katılımın o aktivitenin ciddi serbest zaman faaliyeti olarak algılandığında daha fazla olduğu ortaya çıkarılmıştır. Doğa yürüyüşü organizasyonları yapan kulüplerin ve seyahat acentelerinin ana hedef kitlelerini doğa yürüyüşlerini ciddi serbest zaman faaliyeti olarak algılayan kişileri belirleyerek oluşturup, bu kitleye yönelik pazarlama faaliyetleri yapmaları önerilebilir.

Doğa yürüyüşleri ile ilgili yapılan çeşitli araştırmalarda doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin eğitim durumlarının yüksek olduğu görülmektedir[454,455,456]. Araştırmaya katılanların eğitim durumları incelendiğinde, 244 kişinin lise ve altı, 38 kişinin ise önlisans veya lisans ve üstü eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Araştırma sonuçları daha önce yapılmış olan araştırmalarla eğitim durumları değişkeninde farklılık göstermektedir. Bu farklılığın sebebinin doğa yürüyüşlerinin giderek yaygınlaşan bir etkinlik haline gelmesiyle doğa yürüyüşlerine katılım gösteren kitlenin genişlemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerine katılım, doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı, doğada zaman geçirme ve koruma ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, ciddi serbest zaman ile doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı arasında pozitif yönlü orta düzeyin biraz altında zayıfa yakın bir ilişki; ciddi serbest zaman ile doğada zaman geçirme ve koruma arasında pozitif yönlü orta düzeyin biraz üzerinde bir ilişki; ciddi serbest zaman ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü orta düzeyin biraz altında bir ilişki; doğaya ait olma ve doğadan destek alma ihtiyacı ile doğada zaman geçirme ve koruma arasında pozitif yönlü orta düzeyin biraz altında zayıfa yakın bir ilişki; doğada zaman geçirme

[452] Tien-Ming, Cheng ve Sheng-Hshiung Tsaur, "The Relationship Between Serious Leisure Charasteristics and Recreation Involvement: A Case Study of Taiwan's Surfing Activities", **Leisure Studies,** Cilt: 31, Sayı: 1, 2012, s. 65.
[453] Tsaur ve Liang, s. 338.
[454] Sandra Wall-Reinius ve Lennart Back, "Changes in Visitor Demand: Inter-Year Comparisions of Swedish Hikers' Chrasteristics, Preferences and Experiences", **Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism,** Cilt: 11, Sayı: 1, 2011, s. 42.
[455] Kalkan, s. 83
[456] Vincent Bolduc, "Backpacking: A Pilot Study of Hikers", **Storrs Agricultural Experiment Station Araştırma Raporu,** Rapor No: 42, s. 11.

ve koruma ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü orta düzey bir ilişkinin ortaya çıktığı görülmüştür.

Ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerinin bireylerin doğada zaman geçirmelerine ve doğayı korumalarına katkısı olduğu veya doğada zaman geçiren ve doğayı koruyan bireylerin ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşlerine katılma eğilimlerinin daha fazla olduğu söylenebilir. Doğa yürüyüşlerinin doğrudan doğanın içinde gerçekleştirilen bir aktivite olması ve doğa ile ilgili duyarlılıkları ve benzerlikleri yüksek olan kişilerin bu tür aktivitelere katılmasını beklemek doğal bir sonuç olarak görülmektedir. Stebbins tarafından yapılan bir araştırmada da doğa temelli ciddi serbest zaman aktivitelerine katılım sonucunda katılımcıların doğa ile içiçe olarak bireysel yeteneklerini gösterirken doğa içerisinde bulunmaktan keyif aldıkları belirtilmiştir[457].

Doğada zaman geçiren ve doğayı koruyan bireylerin yaşam doyumlarının arttığını söylemek mümkün görünmektedir. Kim ve diğerinin yapmış oldukları bir araştırmada da doğa yürüyüşlerine katılım göstererek doğada zaman geçiren bireylerin yaşam doyumlarını olumlu yönde arttığını ortaya çıkarmıştır[458].

Özel ilgi turizminin altında değerlendirilebilecek olan doğa yürüyüşlerinin Türkiye'de yeni ve gelişmekte olan turistik ve rekreasyonel bir ürün olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Çalışmada doğa yürüyüşlerinin özellikle ciddi serbest zaman faaliyeti olarak katılım gösterildiğinde bireylerin yaşam doyumlarını ve doğaya ait olma duygularını artırdığı ve geliştirdiği sonuçlarına ulaşılmıştır. İzmir ve çevresinde doğa yürüyüşleri temelli geliştirilecek olan turistik bir ürünle hem bölgede yaşayan insanların hem de bölgeyi turist olarak ziyaret eden kişilerin yaşam doyumlarına ve doğaya ait alma duygularına katkıda bulunulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca sürdürülebilirlik çatısı altında geliştirilecek olan böyle bir turistik ürünle dünya turizm talebindeki değişikliklere ayak uydurulabileceği, kitle turizmin olumsuz etkilerinin önüne kısmen de olsa geçilebileceği ve doğa yürüyüşleri hemen hemen her mevsimde katılım gösteribilen bir aktivite olduğu için turizmi 12 aya yayma düşüncesine katkı yapılabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle amaçlı örnekleme yapılmış ve bir yıl içerisinden birden fazla olmak koşuluyla doğa yürüyüşlerine katılan 282

[457] Stebbins, Mountain, ss. 93-95.
[458] Kim ve diğerleri, s. 90.

katılımcıya ulaşılmıştır. Gelecek araştırmalarda farklı şehir ve ülkelerdeki katılımcılar ile çalışmalar yapılarak bölgeler bazında kıyaslamalar yapılabilir. Doğa yürüyşlerine doğa ve dağcılık kulüplerinin yaptığı organizasyonlar dışında bireysel veya başka organizasyonlarla katılım gösteren kişilerin oluştuduğu bir gruğla araştırmalar yapılabilir. Ayrıca katılımcıların demografik özellikleri dikkate alınarak daha özel grupları içeren araştırmalar yapılabilir ve sonuçların belirli meslek gruplarındaki katılımcılar açısından farklılık gösterip göstermediği incelenebilir.

Araştırmada turizmde ciddi serbest zaman faaliyeti olarak doğa yürüyüşleri seçilmiştir. Sonraki çalışmalarda özel ilgi turizmi içerisinde yer alan farklı ciddi serbest faaliyetlerinin yaşam doyumu ile ilişkisine bakılabilir. Ayrıca araştırma sonuçlarının güvenirliği ve geçerliliğini artırmak amacı ile bulgular ayrıca nitel bir araştırma metodu ile araştırılarak konu hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olunabilir.

KAYNAKÇA

Akgül, Beyza Merve, Ali Selman Özdemir, Esin Esra Erturan-Öğüt ve Suat Karaküçük. "Ciddi Boş Zaman Envanteri ve Ölçümü: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", **Journal of Human Science,** Cilt: 13, Sayı:2, 2016, ss.2820-2838.

Akoğlan Kozak, Meryem ve A. Sadık Bahçe, **Özel İlgi Turizmi** (Gözden geçirilmiş 2. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara, 2012.

Akoğlan Kozak, Meryem, Savaş Eren ve Onur Çakır. "Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,** Cilt: 24, Sayı: 1, 2013, s. 7-22.

Aksatan, Manolya. "Sürdürülebilir Turizm ve Doğal Miras", **Sürdürülebilir Turizm,** Ed. Metin Kozak, Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, ss. 29-44.

Akyıldız, Müge. "Boş Zamana 'Ciddi' Bir Bakış: Boş Zaman Araştırmalarında Ciddi Boş Zaman Teorisi", **Pamukkale Journal of Sport Sciences,** Cilt: 4, Sayı: 2, 2012, ss. 46-59.

Akyıldız, Müge. **Ciddi ve Kayıtsız Katılımcıların Kişilik Özellikleri ile Boş Zaman Tatmini ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişki,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Spor Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2013.

Archer, Brian, Chris Cooper ve Lisa Ruhanen. "The positive and Negative Impacts of Tourism", **Global Tourism,** (3. Baskı), (Ed. William F. Theobald), Butterworth Heineman, Oxford, 2005.

Ardahan, Faik ve Tennur Yerlisu-Lapa, "Açık Alan Rekreasyonu: Bisiklet Kullanıcıları ve Yürüyüşçülerin Doğa Sporu Yapma Nedenleri ve Elde Ettikleri Faydalar", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,** Cilt: 8, Sayı: 1, 2011, s. 1327-1341.

Argan, Metin. **Eğlence Pazarlaması,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2007.

Aristoteles, **Politika,** (İkinci Baskı), Çev. Mete Tunçay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.

Avcı, Nilgün. "Turizmde Taşıma Kapasitesinin Önemi", **Ege Akademik Bakış,** Cilt: 7, Sayı: 2, 2007, ss. 485-501.

Aydın-Tükeltürk, Şule ve İbrahim Alpay Yılmaz. "Ekoturizm", **Turizmde Güncel Konu ve Eğilimler,** Ed. Şule Aydın-Tükeltürk ve Mustafa Boz, Detay Yayıncılık, Ankara, 2013, ss. 3-29.

Aytaç, Ömer. "Turist Bakışının Yapısökümü: Turist Deneyimleri ve Otantisite Sorunu", **Sosyologca**, Sayı: 4, 2012, ss. 179 – 207.

Ayuso, Silvia. "Adoption of Voluntary Environmental Tools for Sustainable Tourism: Analysing the Experience of Spanish Hotels", **Corporate Social Responsibility and Environmental Management,** Cilt: 13, Sayı: 4, 2006, ss. 207-220.

Bailey Andrew W. ve Irene K Fernando. "Routine and Project-Based Leisure, Happiness, and Meaning in Life", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 44, Sayı: 2, 2012, ss. 139-154.

Bartram, Sherry A. "Serious Leisure Careers Among Whitewater Kayakers: A Feminist Perspective", **World Leisure Journal,** Cilt: 43, Sayı: 2, 2001, ss. 4-11.

Beringer, Almut ve Peter Martin, "On Adventure Theraphy and the Natural Worlds: Respecting Nature's Healing", **Journal of Adventure Education and Outdoor Learning,** Cilt: 3, Sayı: 1, 2007, ss. 29-39.

Blamey, Russell K. “Principles of Ecotourism”, **The Encyclopedia of Ecotourism,** Ed. David B. Weaver, CABI Publishing, New York, 2001, 5-22.

Bodur, Feyyaz. **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimleri,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 1988.

Bolduc, Vincent. “Backpacking: A Pilot Study of Hikers”, **Storrs Agricultural Experiment Station Araştırma Raporu,** Rapor No: 42, 1973.

Bradley, Robert H. ve Robert F. Corwyn. "Life Satisfaction among European American, African American, Chinese American, Mexican American, and Dominican American Adolescents." **International Journal of Behavioral Development,** Cilt: 28, Sayı: 5, 2004, ss. 385-400.

Bramwell, Bill ve Bernard Lane, “Sustainable Tourism: An Evolving Global Approach”, **Journal of Sustainable Tourism,** Cilt: 1, Sayı: 1, 1993, s. 1-5.

Breejen, Lysiane den. “The Experiences of Long Distance Walking: A Case Study of the West Highland Way in Scotland”, **Tourism Management,** Cilt: 28, Sayı: 6, 2007, ss. 1417-1427.

Brotherton, Bob. “Konaklama, Turizm ve Eğlence Tanımları: Görüş Açıları, Problemler ve Çıkan Sonuçlar”, **Turizmde Seçme Makaleler: 11**, Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayını Sayı: 18, 1991.

Brown, Chris ve Changming Duan, “Counselling Psychologist in Academia: Life Satisfaction and Work and Family Role Commitments”, **Counselling Psychology Quarterly,** Cilt: 30, Sayı: 3, 2007, ss. 267-285.

Bull, Chriss, Jayne Hoose ve Mike Weed. **An Introduction to Leisure Studies,** Pearson Education, Harlow, 2003.

Butler, Richard E. "Sustainable Tourism: A State-of-the-art Review", **Tourism Geographies,** Cilt: 1, Sayı: 1, 1999, s. 7-25.

Cheng, Tien-Ming ve Sheng-Hshiung Tsaur, "The Relationship Between Serious Leisure Charasteristics and Recreation Involvement: A Case Study of Taiwan's Surfing Activities", **Leisure Studies,** Cilt: 31, Sayı: 1, 2012, ss. 53-68.

Clayton, Susan ve Susan Opotow, "Introduction: Identity and the Natural Environment", **Identity and the Natural Environment,** Ed. Susan Clayton ve Susan Opotow, The MIT Press, Massachusetts, 2003, ss. 1-24.

Clayton, Susan. "Environmental Identity: A Conceptual and an Operational Definition", **Identity and the Natural Environment,** Ed. Susan Clayton ve Susan Opotow, The MIT Press, Massachusetts, 2003, ss. 45-65.

Cohen-Gewerg, Elie ve Robert A. Stebbins. **Serious Leisure and Individuality,** McGill-Queen's University Press, London, 2013.

Cottrell, Stuart P. ve Nicoleta Cutumisu. "Sustainable Tourism Development Strategy in WWF Pan Parks: Case of a Swedish and Romanian National Park", **Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism,** Cilt: 6, Sayı: 2, 2006, ss. 150-167.

Cox, Andrew M. ve Megan K. Blake. "Information and Food Blogging as Serious Leisure", **Aslib Proceedings,** Cilt: 63, Sayı: 2-3, 2011, ss. 204-220.

Cray, Sandra, Yani Gountas ve D. Gilbert, "Tour Operators and Destination Sustainability", **Tourism Management,** Cilt: 18, Sayı: 7, 1997, ss. 425-431.

Croes, Robertico. "Tourism, Poverity Relief, and the Qality-of-Life in Developing Countries", **Handbook of Tourism and Quality-of-Life Research: Enhancing the**

Lives of Tourists and Residents of Host Communities, Ed. Muzaffer Uysal, Richard Perdue ve M. Joseph Sirgy, Springer, Londra, 2012, ss. 85-103.

Cronin, Linda. "A Strategy for Tourism and Sustainable Developments", **World Leisure and Recraation,** Cilt: 32, Sayı: 3, 2012, ss. 12-18.

Cüceloğlu, Doğan. **İletişim Donanımları,** (34. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.

Çetinkaya, Güney. **Doğa Yürüyüşü Parkurlarının Turizm Amaçlı Değerlendirilmesi: Antalya Beydağları Örneği,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.

Demirtaş, H. Andaç. "Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar", **İletişim Araştırmaları,** Cilt: 1, Sayı: 1, 2003, ss. 123-144.

Deneve, Kristina M. ve Harris Cooper. "The Happy Personality: A Meta-Analysis of 137 Personality Traits and Subjective Well-Being", **Psychological Bulletin,** Cilt: 124, Sayı: 2, 1998, ss. 197-229.

Diener, Ed ve Martin E. Seligman, "Beyond Money: Toward an Economy of Well-Being", **Pyschological Science in the Public Interest,** Cilt: 5, Sayı: 1, 2004, ss. 1-31.

Diener, Ed, Robert A. Emmons, Randy J. Larsen ve Sharon Griffin. "The Satisfaction with Life Scale", **Journal of Personality Assessment,** Cilt: 49, Sayı: 1, 1985, ss. 71-75.

Diener, Ed. "Subjective Well-Being: The Science of Happiness and a Proposal for a National Index", **American Psychologist,** Cilt: 55, Sayı: 1, 2000, ss. 34-43.

Diener, Ed. "Subjective Well-Being", **Psychological Bulletin,** Cilt: 95, Sayı: 3, 1984, ss. 542-575.

Doorne, Stephen, Irena Ateljevic ve Zhihong Bai, "Representing Identities through Tourism: Encounters of Ethnic Minorities in Dali, Yunnan Province, People's Republic of China", **International Journal of Tourism Research,** Cilt: 5, Sayı: 1, 2003, ss. 1-11.

Douglas, Norman, Ngaire Douglas ve Ros Derrett. **Special Interest Tourism,** Wiley Group, Milton, 2001.

Dumazedier, Joffre. **Vers une Civilisation du Loisir,** Editions du Seuil, Paris, 1962.

Durak, Mithat, Emre Şenol-Durak ve Tülin Gençöz "Psychometric Properties of the Satisfaction with Life Scale among Turkish University Students, Correctional Officers, and Elderly Adults", **Social Indicator Research,** Cilt: 99, Sayı: 3, 2010, ss. 413-429.

Edgell Sr, David L., Maria DelMastro Allen, Ginger Smith ve Jason R. Swanson. **Tourism Policy and Planning: Yesterday, Today and Tomorrow,** Butterworth Heinemann, Oxford, 2008.

Ege Turizm Derneği, **İzmir Ekoturizm Güzergahları,** Ed. Alp Timur, Füsun Baykal ve Gözde Emekli, Ege Turizm Derneği Yayınları, İzmir, 2009.

Ehrhardt, Joop J., Willem E. Saris ve Ruut Veenhoven, "Stability of Life-Satisfaction over Time: Analysis of Change in Ranks in a National Population", **Journal of Happiness Studies,** Cilt: 1, Sayı: 2, 2000, 177-205.

Ekinci, Erdoğan. **Bireyleri Doğa Yürüyüşlerine Katılıma Motive Eden Nedenlerin Belirlenmesi: Ankara Örneği,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2012.

Elliott, Jennifer A. **An Introduction to Sustainable Development,** (Üçüncü Baskı), Routledge, Oxon, 2006.

Ellis, Gary D. ve Craig, Rademacher. "Development of a Typology of Common Adolescent Free Time Activities: A Validation and Extension of Kleiber, Larson, and Csikszentmihalyi", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 19, Sayı: 4, 1987, ss. 284-292.

Ellison, Christopher G. "Religious Involvement and Subjective Well-Being", **Journal of Health and Social Behaviour,** Cilt: 32, Sayı: 1, 1991, ss. 80-99.

Ellison, Christopher G., David A. Gay ve Thomas A. Glass, "Does Religious Commitment Contribute to Individual Life Satisfaction?", **Social Forces,** Cilt: 68, Sayı: 1, 1989, ss. 100-123.

Erdoğan, Nazmiye. **Çevre ve Ekoturizm,** Erk Yayıncılık, Ankara, 2003.

Fennell, David A. **Ecotourism,** (Üçüncü Baskı), Routledge, New York, 2008.

Fennell, David A. **Ecotourism: An Introduction,** (İkinci Baskı), Routledge, Londra, 2003.

Flanagan, John C. "A Research Approach to Improving Our Quality of Life", **Amarican Psychologist,** Cilt: 33, Sayı: 2, 1978, ss. 138-147.

Fogle, Livy M., E. Scott Huebner ve James E. Laughlin. "The Relationship between Temperament and Life Satisfaction in Early Adolescence: Cognitive and Behavioral Mediation Models", **Journal of Happiness Studies,** Cilt: 3, Sayı: 4, 2002, ss. 373-392.

Furnham, Adrian ve K. V. Petrides, "Trait Emotional Intelligence and Happiness", **Social Behavior and Personality: An International Journal,** Cilt: 31, Sayı: 8, 2003, ss. 815-823.

Garrod, Brian ve Alan Fyall, "Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism?", **Tourism Management,** Cilt: 19, Sayı: 3, 1998, ss. 199-212.

Gilbert, David ve Junaida Abdullah. "Holidaytaking and the Sense of Well-Being", **Annals of Tourism Researhs,** Cilt: 31, Sayı: 1, 2004, s. 103-121.

Glass, Thomas A, Carlos Mendes de Leon, Richard A Marottoli, Lisa F Berkman. "Population Based Study of Social and Productive Activities as Predictors of Survival Among Elderly Americans", **British Medical Journal,** Cilt: 319, Sayı: 1, 1999, ss. 478-483.

Goeldner, Charles R. ve J.R. Brent Ritchie. **Tourism Pirinciples Practices, Philosophies,** (Dokuzuncu Baskı), John Wiley&Sons Inc, New Jersey ve Kanada, 2003.

Gould, James, DeWayne Moore, Francis McGuire, Robert Stebbins. "Development of the Serious Leisure Inventory and Measure", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 40, Sayı: 1, 2008, ss. 47-68.

Gould, James, DeWayne Moore, Nancy J., Karlin, Diane, B., Gaede, Joseph, Walker, Andy R., Dotterweich, "Measuring Serious Leisure in Chess: Model Confirmation and Method Bias", **Leisure Sciences,** Cilt: 33, Sayı: 4, 2011, ss. 332-340.

Gould, James. **The Development of a Serious Leisure Inventory and Measure,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Graduate School of Clemson University, Clemsom, 2005.

Green, B. Christine ve Ian Jones. "Serious Leisure, Social Identitiy and Sport Tourism" **Sport in Society,** Cilt: 8, Sayı: 2, 2005, ss. 164-181.

Greenwood, Davydd J. "Culture by the Pound: An Anthropological Perspective on Tourism as Cultural Commonditization", **Host and Guest: The Anthropology of**

Tourism, (İkinci Baskı), Ed. Valene L. Smith, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1989, ss. 171-185.

Gül, Tolga. "Rekreasyon Olgusuna Genel Yaklaşım", **Rekreasyona Giriş,** Ed. Ali Yaylı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2014.

Gülbahçe, Öner. **Boş Zamanları Değerlendirme Alışkanlıkları (Türkiye Örneği),** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1996.

Güler, Şevki. **Turizm Sosyolojisi,** Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayını, Ankara, 1978.

Hacıoğlu, Necdet, Ayhan Gökdeniz ve Yakup Dinç. **Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi,** (3. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara, 2011.

Haggard, Lois M. ve Daniel R. Williams. "Identity Affirmation through Leisure Activities: Leisure Symbols of the Self", **Journal of Lesiure Research,** Cilt: 24, Sayı: 1, 1992, ss. 1-18.

Hair, Joseph F., William C. Black, Barry J. Babin ve Rolph E. Anderson, **Multivariate Data Analysis, (7. Baskı),** Prentice Hall, New Jersey, 2010,

Hartel, Jenna. "Serious Leisure", **Theories of Information Behaviour,** Ed. Karen E. Fisher, Sanda Erdelez ve Lynne E. F. McKechnie, Information Today Inc., New Jersey, 2005, 313-317.

Hawes, Douglass K. "Leisure and Consumer Behaviour", **Journal of the Academey of Marketing Science,** Cilt: 7, Sayı: 4, 1979, ss. 391-403.

Hazar, Atila. **Rekreasyon ve Animasyon,** Genişletilmiş 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2003.

Headey, Bruce, Ruut Veenhoven ve Alex Wearing. "Top-down Versus Bottom-up Theories of Subjective Well-being", **Social Indicators Research,** Cilt: 24, Sayı: 1, 1991, ss. 81-100.

Heo, Jinmoo, Robert A. Stebbins, Junhyoung Kim ve Inheok Lee, "Serious Leisure, Life Satisfaction, and Health of Older Alduts" **Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal,** Cilt: 35, Sayı: 1, 2013, ss. 16-32.

Heo, Jinmoo ve Youngkhill Lee, "Serious Leisure, Health Perception, Dispositional Optimism, and Life Satisfaction among Senior Games Participants" **Educational Gerontology,** Cilt: 36, Sayı: 2, 2010, ss. 112-126.

Hinds, Joe ve Paul Spark, "Investigating Environmental Identity, Well-Being, and Meaning", **Ecopsycohology,** Cilt: 1, Sayı: 4, 2009, ss. 181-186.

Hitchcock, Michael. "Tourism and Ethnicity: Situational Perspectives", **International Journal of Tourism Research,** Cilt: 1, Sayı: 1, 1999, ss. 17-32.

Hong, Sung-Mook ve Effy Giannakopoulos. "The Relationship of Satisfaction with Life to Personality Characteristics", **The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied,** Cilt: 128, Sayı: 5, 1994. ss. 547-558.

Hunnicutt, Benjamin K. "The History of Western Leisure", , **A Handbook of Leisure Studies, Palgrave Macmillan,** Hampshire, 2006, ss. 55-74.

Hyslop, Craigh Murray. **Sustainable Tourism: Understanding Development Goals for Rock Climbing Business in Krabi Province, Thailand,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Royal Roads Üniversitesi, Victoria, 2008.

Ionnides, Dimitri ve Keith Debbage. "Post-fordism and Flexibility: The Travel Industry Polygot", **Tourism Management,** Cilt: 18, Sayı: 4, 1997, ss. 229-241.

Işık, Utku. **Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Okuyan Ciddi Boş Zaman Katılımcılarının Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi,** (Yayımlanmamaış Yükseklisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya, 2014.

Jones, Ian. "A Model for Serious Leisure Identification: The Case of Football Fandom", **Lesiure Studies,** Cilt: 19, Sayı: 4, 2000, ss. 283-298.

Kahraman, Nüzhet ve Oğuz Türkay. **Turizm ve Çevre** (6. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara, 2014.

Kalkan, Ayşe. **Açık Alan Resreasyonu, Doğa Sporları Yapan Bireylerin Bu Sporları Yapma Nedenleri: Antalya Örneği,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Kaplan, E. Ann. **Looking for the Other: Feminism, Film and the Imperial Gaze,** Routledge, Londra, 1997.

Karaküçük, Suat. **Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme,** 6. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008.

Kastenholz, Elisabeth ve Aurea Rodrigues, "Discussing the Potential Benefits of Hiking Tourism in Portugal", **Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research,** Cilt: 18, Sayı: 1, 2007, s. 5-21.

Kemp, David D. **The Environment Dictionary,** Routledge, Londra, 1998.

Kempton, Willett ve Dorothy C. Holland, "Indentity and Sustained Environmental Practice", **Identity and the Natural Environment,** Ed. Susan Clayton ve Susan Opotow, The MIT Press, Massachusetts, 2003, ss. 317-341.

Kınacı, Bahar, Nalan Albuz Pehlivan ve Güneş Seyhan, **Turizm ve Çevre (Çevre Koruma),** Pegem Akademi, 2011.

Kim, Hyelin, Seungwoo Lee, Muzaffer Uysal, Juyeon Kim ve Kyungmo Ahn. "Nature-Based Tourism: Maotivation and Subjective Well-Being", Journal of Travel and Tourism Marketing, Cilt: 32, Sayı: 1, 2015, ss. 76-96.

Kim, Juhnyoung, Jinmoo Heo, In Heo Lee ve Jun Kim "Predicting Personal Growth and Happiness by Using Serious Leisure Model" **Social Indicators Research,** Cilt: 122, Sayı: 1, 2015, ss. 147-157.

Kovacs, Agnes. **The Leisure Personality: Relationship Between Personality, Lesiure Satisfaction and Life Satisfaction,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Indiana University School of Health, Psysical Education and Recreation, Indiana, 2007.

Kozak, Metin. **Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2014.

Kozak, Metin. **Sürdürülebilir Turizm,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2014.

Kraus, Richard. **Leisure in a Changing America,** (İkici Baskı), Allyn ve Bacon, 2000.

Kuhn, James L. "Toward an Ecological Humanistic Psychology", **Journal of Humanistic Psychology,** Cilt: 41, Sayı: 2, 2001, ss. 9-24.

Kumartaşlı, Mehmet**. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine İlişkin Tutumlarının ve Yaşam Doyum Düzeylerinin İncelenmesi,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010.

Küçükaslan, Nazife. **Özel İlgi Turizmi,** Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2007.

Lafargue, Paul. **Tembellik Hakkı,** (İkinci Baskı), Çev. Hasan İlhan, Alter Yayıncılık, 2010.

Larsen, Randy J., Ed Diener, Robert A. Emmons. "An Evaluation of Subjective Well-being Measures", **Social Indicators Research,** Cilt: 17, Sayı: 1, 1985, ss. 1-17.

Lash, Scott ve John Urry. **Economies of Signs and Space,** SAGE Publications, Londra, 1994.

Lee, KoFan. **An Examination on the Motivations of Serious Leisure in Rock Climbing: A Structural Equation Modeling Study,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Indiana University, Bloomington, 2013.

Lele, Sharad, M. "The Concept of Sustainability", **Natural Resource Modelling and Analysis: Proceeding of the First Interdiciplinary Conference on Natural Resource Modelling Analysis Held at Saint Mary's University and the Bedford Institute of Oceanography,** Ed. Anthony T. Charles ve George N. White, Halifax, Kanada, 1988, ss. 46-48.

Lickorish, Leonard J. ve Carson L. Jenkins. **An Introduction to Tourism,** Reed Educational and Professional Publishing Ltd., Oxford, 1997.

Littlefield, Jon ve Robert A. Siudzinski. "'Hike Your Own Hike': Equipment and Serious Leisure along the Appalachian Trail", **Leisure Studies,** Cilt: 31, Sayı: 4, 2012, ss. 465-486.

Liu, Zhenhua. "Sustainable Tourism Developmet: A Critique", **Journal of Sustainable Tourism,** Cilt: 11, Sayı: 6, 2003, ss. 459-475.

Lu, Luo ve Chia-Hsin Hu. "Personality, Leisure Experiences and Happiness" **Journal of Happiness Studies,** Cilt: 6, Sayı: 3, 2005, ss. 325-342.

Lysyk, Mary, G. Ted Brown, Erika Rodrigues, Julie Mcnally ve Kim Loo. "Translation of the Leisure Satisfaction Scale into French: A Validation Study", **Occupational Theraphy International,** Cilt: 9, Sayı: 1, 2002, ss. 76-89.

Mason, Peter. **Tourism Impacts, Planning and Management,** Butterworth-Heinemann, Burlington, 2003.

McCrae, Robert R. ve Paul T. Costa. "Adding Liebe und Arbeit: The Full Five-Factor Model and Well-Being", **Personality and Social Psychology Bulletin,** Cilt: 17, Sayı: 2, 1991, ss. 227-232.

Mclean, Daniel D. ve Amy R. Hurd. **Recreation and Leisure in Modern Society,** Dokuzuncu Baskı, Jones&Bartlett Learning, Kanada, 2012.

Melin, Rolan, Alex R. Fugl-Meyer ve Kerstin S. Fugl-Meyer, "Life Satisfaction in 18 to 64-Year-Old Swedes: In Relation to Education, Employment Situation, Healty and Psysical Activity", **Journal of Rehabilitation Medical,** Cilt: 34, Sayı: 5, 2003, ss. 84-90.

Mellinger, Wayne Martin. "Toward a Critical Analysis of Tourism Representations", **Annals of Tourism Research,** Cilt: 21, Sayı: 4, 1994, ss. 756-779.

Metin, Argan. **Eğlence Pazarlaması,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2007.

Mihalic, Tanja. "Environmental of a Tourist Destination: A factor of Tourism Competitiveness", **Tourism Management,** Cilt: 21, Sayı: 1, 2000, ss. 65-78.

Mowforth, Martin ve Ian Munt. **Tourism and Sustainability: New Tourism in the Third World,** Routledge, London, 1998.

Munson, Wayne W. ve Mark L. Savickas. "Relation Between Leisure and Career Development of College Students", Journal of Vocational Behaviour, Cilt: 53, Sayı: 2, 1998, ss. 243-253.

Murray, Douglas W. **Home Brewing and Serious Leisure: A Mixed Methods Examination,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Auburn Üniversitesi, Alabama, 2011.

Müftügil, Sabite. **Dinlence ve Turizm İlişkisi,** Ed. Şükrü Yarcan, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1993.

Müge Akyıldız, **Ciddi ve Kayıtsız Katılımcıların Kişilik Özellikleri ile Boş Zaman Tatmini ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişki,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Spor Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2013.

Myers, David G. ve Ed Diener. "Who is Happy?", **Psychological Science,** Cilt: 6, Sayı: 1, 1995, ss. 10-19.

Neal, Janet D., M. Joseph Sirgy ve Muzaffer Uysal. "The Role of Satisfaction With Leisure Travel/Tourism Services and Experiences in Satisfaction with Lesiure Life and Overall Life", **Journal of Business Research,** Cilt: 44, Sayı: 3, 1999, ss. 153-163.

Neugarten, Bernice L., Robert J. Havighurst ve Sheldon S. Tobin. "The Measurement of Life Satisfaction", **Journal of Gerontology,** Cilt: 16, Sayı: 2, 1961, ss. 134-143.

Nikolova, Atanaska ve Luc Hens, "Sustainable Tourism", **Enviromental Management in Practice Volume 2: Compartments, Stressors, and Sectors,** Ed. Bhaskar Nath, Luc Hens, Paul Compton, Dimitri Devuyts, Routledge, Londra, 1999, ss.281-298.

Nunnally, Jum C. **Psychometric Theory (İkinci Baskı),** McGraw-Hill, New York, 1978, s. 245.

Nüzhet Kahraman ve Oğuz Türkay, **Turizm ve Çevre,** (6. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara, 2014.

Nvight, Paniela A. "North American Ecotourism Markets Motivations, Preferences, and Destinations", **Journal of Travel Research,** Cilt: 35, Sayı: 1, 1996, ss. 3-10.

Oakes, Timothy Steven. "The Cultural Space of Modernity: Ethnic Tourism and Place Identity in China", **Environment and Planning D: Society and Space,** Cilt: 11, Sayı: 1, 1993, ss. 47-66.

Olafsdottir, Gunnthora. "'…sometimes you've just to jet away': On Trekking Holidays and Their Therapeutic Effect", **Tourist Studies,** Cilt: 13, Sayı: 2, 2013, ss. 1-23.

Olivos, Pablo ve Juan-Ignaco Aragonés, "Psychometric Properties of the Environmental Identity Scale (EID).", **Psyecology Ambiental/Bilingual Journal of Enviromental Psychology,** Cilt: 2, Sayı: 1, 2014, ss. 65-74.

Outdoor Foundation, **"Outdoor Participation Report 2015",** http://www.outdoorfoundation.org/pdf/ResearchParticipation2015.pdf (Erişim Tarihi: 20.08.2016).

Özmaden, Murat. **Yükseköğretim Kredi Yurtlar Kurumunda İkamet Eden Öğrenilerin Boş Zaman Faaliyetlerini Değerlendirme Sorunları Üzerine Bir Araştırma (Çanakkale İli Örneği),** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1997.

Parr, Mary Greenwood ve Brett D. Lashua, "Students' Perceptions of Leisure, Leisure Professionals and the Professional Body of Knowledge", **Journal of**

Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education, Cilt: 4, Sayı: 2, 2005, ss. 16-26.

Passmore, Anne ve Davina French, "Development and Administration of a Measure to Assess Adolescents' Participation in Leisure Activities", **Adolescence,** Cilt: 36, Sayı: 141, 2001, ss. 67-75.

Pearson, David G. ve Tony Craig, "The great outdoors? Exploring the mental health benefits of natural environments", Cilt: 5, 2014, http://journal.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2014.01178/full (Erişim Tarihi: 08.09.2016)

Pearson, Quinn M. "Job Satisfaction, Leisure Satisfaction, and Psychological Health", **The Career Development Quarterly,** Cilt: 46, Sayı: 4, 1998, ss. 416-426.

Pilisuk, Marc ve Melanie Joy. "Humanistic Psychology and Ecology", **The Handbook of Humanistic Psychology: Leading Edges in Theory, Research and Practise,** Ed. Kirk J. Schneider, James F. T. Bugental ve J. Fraser Pierson, SAGE Publications, Kaliforniya, 2001, ss. 135-147.

Pollner, Melvin. "Divine Relations, Social Relations, and Well-Being", **Journal of Health and Social Behaviour,** Cilt: 30, Sayı: 1, ss. 92-104.

Ragheb, Mounir G. "Interrelationship Among Leisure Participation Leisure Satisfaction and Leisure Attitudes", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 12, Sayı: 2, 1980, ss. 138-149.

Ritchie, J. R. Brent. "On the Derivation of Leisure Activity Types: A Perceptual Mapping Approach", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 7, Sayı: 2, 1975, ss.128-140.

Ritter, Louis A. ve Valerie M. Sue. **Conducting Online Surveys,** Sage Publications, California, 2007.

Rojek, Chris. **Decentiring Leisure Rethinking Leisure Theory,** SAGE Publications, London, 1999.

Rojek, Chris. **The Labour of Leisure,** SAGE Publications, London, 2000.

Roney, Sevgin A. "Fordizmden Post Fordizme Geçiş Sürecinin Turizme Yansımaları: Kitle Turizmi ve Alternatif Turizm", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,** Cilt: 13, Sayı: 1, 2002, ss. 9-14.

Roney, Sevgin A. **Turizm Bir Sistemin Analizi,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2011.

Rudnick, Abraham. "Psychiatric Leisure Rehabilatation: Conceptualization and Illustration", **Psychiatric Rehabilation Journal,** Cilt: 29, Sayı: 1, 2005, ss. 63-65.

Ryan, Richard M. ve Edward L. Deci. "On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being", **Annual Review of Psychology,** Cilt: 52, Sayı: 1, 2001, s. 141-166.

Sağcan, Mustafa. **Rekreasyon ve Turizm,** Cumhuriyet Basımevi, İzmir, 1986.

Sarkım, Mustafa. **Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği,** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007.

Schmitter, Cuttilo, M., Zisselman ve A., Woldow. "Life Satisfaction in Centenarians Residing in Long-term Care", **Annals of Long Term Care,** Cilt: 7, Sayı: 2, 2003, ss. 437-442.

Schultz, P. Wesley ve Jennifer Tabanico, "Self, Identity, and the Natural Environment: Exploring Implict Connection with Nature", **Journal of Applied Social Psychology,** Cilt: 37, Sayı: 6, 2007, s. 1219-1247.

Sekeran, Uma. **Research Methods for Business A Skill-Building Approach** (4. Baskı), John Wiley&Sons Inc, New York, 2003.

Selçuk, Güven. "Fordist Birikim Rejimi ve Kitle Kültürü", **Journal of Yasar University,** Cilt: 24, Sayı: 6, 2011, s. 4130-4152.

Sipahi, Beril, E. Serra Yurtkoru ve Murat Çinko. **Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi,** Beta Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Sonuç, Nil. "Sürdürülebilir Turizm: Tanımı ve İçeriği", **Sürdürülebilir Turizm: Kavram ve Uygulamalar,** Ed. Metin Kozak, Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, ss. 13-28.

Stebbins, Robert A. "Casual Leisure: A Conceptual Statement", **Leisure Studies,** Cilt: 16, Sayı: 1, 1997, ss. 17-25.

Stebbins, Robert A. "Costs, Constraints and Perseverance: A Rejoinder to Lamont, Kennelly, and Moyle", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 48, Sayı: 1, 2016, ss. 1-4.

Stebbins, Robert A. "From Dabbler to Serious Amateur Musician and Beyond: Clarifiying a Crucial Step", **International Journal of Community Music,** Cilt: 6, Sayı: 2, 2013, (Dabbler), ss. 141-152.

Stebbins, Robert A. "Project-based Leisure: Theoretical Neglect of a Common Use of Free Time", **Leisure Studies,** Cilt: 24, Sayı: 1, 2005, ss. 1.-11.

Stebbins, Robert A. “Research and Theory on Positiveness in the Social Sciences: The Central Role of Leisure”, **Positive Leisure Sciences From Subjective Experience to Social Contexts,** Ed. Teresa Freire, Springer, Londra, 2013, 3-19.

Stebbins, Robert A. “Right Leisure: Serious, Casual, or Project Based?”, **NeuroRehabilitation,** Cilt: 23, Sayı: 4, 2008, ss. 335-341.

Stebbins, Robert A. “Serious Leisure: A Conceptual Statement”, **The Pacific Sociological Review,** Cilt: 25, Sayı: 2, 1982, ss. 251-272.

Stebbins, Robert A. “Serious Leisure”, **A Handbook of Leisure Studies,** Ed. Chris Rojek, Susan M. Shaw ve Anthony J. Veal, Palgrave Macmillan Ltd, London, 2006.

Stebbins, Robert A. “Serious Leisure”, **Society,** Cilt: 38, Sayı: 4, 2001, ss. 53-57.

Stebbins, Robert A. “The Comedy Business”, **The Laugh Makers Stand-Up Comedy as Art, Business, and Life-Style,** McGill-Queen’s University Press, London, 1990, 124-140.

Stebbins, Robert A. “The Liberal Arts Hobbies: A Neglected Subtype of Serious Leisure”, **Loisir et Société / Society and Leisure,** Cilt: 17, Sayı: 1, 1994, ss.173-186.

Stebbins, Robert A. “The Semiotic Self and Serious Leisure”, **The American Sociologist,** Cilt: 42, Sayı: 2-3, 2011, ss. 238-248.

Stebbins, Robert A. “Volunteering: A Serious Leisure Perspective”, **Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly,** Cilt: 25, Sayı: 2, 1996, ss. 211-224.

Stebbins, Robert A. “Would You Volunteer?”, **Society,** Cilt: 46, Sayı: 2, 2009, ss. 155-159.

Stebbins, Robert A. **Amateurs, Professionals, and Serious Leisure,** McGill-Queen's University Press, London, 1992.

Stebbins, Robert A. **Between Work and Leisure The Common Ground of Two Separate Worlds,** Transaction Publishers, Londra, 2004.

Stebbins, Robert A. **Careers in Serious Leisure From Dabbler to Devotee in Search of Fulfillment,** Palgrave Macmillan, New York, 2014.

Stebbins, Robert A. **Challenging Mountain Nature: Risk, Motive, and Lifestyle in Three Hobbyist Sports,** Detseling Enterprises Ltd, Alberta, 2005.

Stebbins, Robert A. **New Directions in The Theory and Research of Serious Leisure,** Edwin Mellin, Lewiston, 2001.

Stebbins, Robert A. **Personal Decisions in the Public Square: Beyond Problem Solving into a Positive Sociology,** Transaction Publishers, New Jersey, 2009.

Stebbins, Robert A. **Serious Leisure A Perspective for Our Time,** Transaction Publishers, New Jersey, 2015.

Stewart, Robert A. C. "Satisfaction in The Stages of Life Cycle, Levels of General Happiness and Frequency of Peak Experience", **Social Behaviour and Personality: An International Journal,** Cilt: 4, Sayı: 1, 1976, ss. 105-108.

Sung, Heidi H. "Classification of Adventure Travelers: Behavior, Decision Making, and Target Markets", **Journal of Travel Research,** Cilt: 42, Sayı: 4, 2004, ss. 343-356.

Swarbrooke, John. **Sustainable Tourism Management,** CABI Publishing, New York, 1999.

Şener, Arzu. "Yaşlılık, Yaşam Doyumu ve Boş Zaman Faaliyetleri", **Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi,** 17 Mart 2009, http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/yasamdoyumu.pdf (Erişim tarihi: 20.08.2016).

Şenveli, Bahar, Ercan Abay, Sabahat Molla ve Ahmet Saltık. "Zihinsel ve/veya Bedensel Özürlü Çocukların Ana Babalarında Depresyon ve Kaygı", **Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,** Cilt: 11, Sayı: 1-2-3, 1994, ss. 161-166.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, http://www.izmirkulturturizm.gov.tr/TR,77216/yuruyus-parkurlari-trekking.html (Erişim Tarihi: 10.08.2016)

T.C. Resmi Gazete Sayı: 7217. **Bakanlar Kurulu Kararı Karar No: 9119: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,** Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Umum Müdürlüğü, Ankara, 1949.

Taş, İlkay. "Sürdürülebilir Turizm ve Havalimanları", **Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar-Uygulamalar,** Ed. Metin Kozak, Detay Yayıncılık, Ankara, 2014, ss. 223-239.

Tezcan, Berna. **Developing Alternative Modes of Tourism in Turkey,** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

Tezcan, Mahmut. "Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sorununun Sosyolojik ve Eğitimsel Yönleri" **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Cilt: 11, Sayı: 1, 1978, ss.165-180.

Tinsley, Howard E. A. ve Barbara D. Eldredge. "Psychological Benefits of Leisure Participation: A Taxonomy of Leisure Activites Based on Their Need-Gratifiying Properties", **Journal of Counseling Psychology,** Cilt: 42, Sayı: 2, 1995, ss. 123-132.

Tinsley, Howard E. A., Joseph D. Teaff, Sandy L Colbs, Nancy Kaufman. "A System of Classifying Leisure Activities In Terms of the Psychological Benefits of Participation Reported by Older Persons", **Journal of Gerontology,** Cilt: 40, Sayı: 2, 1985, ss. 172-178.

Tkach, Chris ve Sonja Lyubomirsky. "How do People Pursue Happiness?: Relating Persoanality, Happiness-Increasing Strategies and Well-Being", **Journal of Happiness Studies,** Cilt: 7, Sayı: 2, 2006, ss. 325-342.

Torkildsen, George. **Leisure and Recreation Management,** 3. Baskı, E&FN Spon, London, 1992.

Towner, John. "Approaches to Tourism History", **Annals of Tourism Research,** Cilt: 15, Sayı: 1, 1988, ss. 47-62.

Towner, John. "The Grand Tour: A Key Phase in the History of Tourism", **Annals of Tourism Research,** Cilt: 12, Sayı: 1, ss. 297-333.

Tsaur, Sheng-Hshiung ve Ying-Wen Liang, "Serious Leisure and Recreation Specialization", **Leisure Sciences,** Cilt: 30, Sayı: 4, 2008, ss. 325-341.

Tümkaya, Songül, Erdal Hamarta, M. Engin Deniz, Metehan Çelik ve Birsel Aybek, "Duygusal Zeka Mizah Tarzı ve Yaşam Doyumu: Üniversite Öğretim Elemanları Üzerine Bir Araştırma", **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,** Cilt: 3, Sayı: 30, 2008, ss. 1-18.

Türk Dil Kurumu (TDK), **Güncel Türkçe Sözlük,** http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.572896fd262961.32368921, (02.05.2016)

Türkiye Dağcılık Federasyonu. **Tescilli Dağcılık Kulüpleri,** http://www.tdf.gov.tr/aktif-dagcilik.pdf, (17.03.2016).

Tütüncü, Özkan, İpek Aydın, Deniz Küçükusta, Nilgün Avcı ve İlkay Taş. "Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımını Etkileyen Unsurların Analizi", **Spor Bilimleri Dergisi,** Cilt: 22, Sayı. 2, 2011, ss.69-83.

United Nations World Tourism Organization (UNWTO), **Global Report on Adventure Tourism,** Madrid, 2014.

Urry, John. "Cultural Change and Contemporary Holiday-making", **Theory Culture and Society,** Sayı: 5, 1988, ss. 35-55.

Urry, John. **Consuming Places,** Routledge, Londra, 1995.

Urry, John. **The Tourist Gaze,** (İkinci Baskı), SAGE Publications, Londra, 2002.

Uysal, Muzaffer, Richard Perdue ve M. Joseph Sirgy, "Prologue: Tourism and Quality-of-Life (QOL), Research: The Missing Links", **Handbook of Tourism and Quality-of-Life Research. Springer Netherlands,** 2012, ss.1-5.

Valois, Robert F., Keith J. Zullig, E. Scott Huebner ve J. Wanzer Drane. "Psysical Activiy Behaviours and Perceived Life Satisfaction Among Public High School Adolescents**", Journal of School Healht,** Cilt: 74, Sayı: 2, 2004, ss. 59-65.

Vaske, Jerry J, Maureen P. Donnely, Thomas A. Heberlein ve Bo Shelby. "Differences in Reported Satisfaction Ratings by Consumptive and Nonconsumptive Recreationists", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 14, Sayı: 3, 1982, ss. 195-206.

Veblen, Thorstein. **The Theory of the Leisure Class,** Ed. Martha Banta, Oxford University Press, Oxford, 2002.

Veenhoven, Ruut. "The Study of Life Satisfaction", **A Comparative Study of Satisfaction with Life in Europe,** Ed. Saris Willem E. ve diğerleri, Eötvös University Press, Budapeşte, 1996, ss. 11-48.

Vitterso, Joar. “Flow versus Life Satisfaction: A Projective Use of Cartoons to Illusturate the Differences between the Evaluation Approach and the Instrict Motivation Approach to Subjective Quality of Life”, **Journal of Hapiness Studies,** Cilt: 4, Sayı: 2, 2003, ss. 141-167.

Vogel, Harold L. **Entertainment Industry Economics: A Guide for Financial Analysis,** 7. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

Wall-Reinius, Sandra ve Lennart Back, “Changes in Visitor Demand: Inter-Year Comparisions of Swedish Hikers’ Chrasteristics, Preferences and Experiences”, **Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism,** Cilt: 11, Sayı: 1, 2011, ss. 38-53.

Wang, Edward Shih-Tse, Lily Shui-Lian Chen, Julia Ying-Chao Lin ve Michael Chih-Hung Wang. “The Relationship Between Lesiure Satisfaction and Life Satisfaction of Adolescents Concerning Online Games”, **Adolescence,** Cilt: 43, Sayı: 169, 2008, s. 177-184.

Wang, Hui-Xin, Anita Karp, Bengt Winblad ve Laura Fratiglioni. “Late-Life Engagement in Social and Leisure Activities is Associated with a Decreased Risk of Dementia: A Longitudinal Study from the Kungsholmen Project”, **American Journal of Epidemiology,** Cilt: 155, Sayı: 12, 2002, ss. 1081-1087.

Weaver, David, B. **The Encyclopedia of Ecotourism,** CABI Publishing, New York, 2001.

White, Dave D., Randy J. Virden ve Carena J. Van Riper, “Effects of Place Indetity, Place Dependence, and Experience-Use History on Perceptions of Recreation Impacts in a Natural Settings”, **Environmental Management,** Cilt: 42, Sayı: 4, 2008, ss. 647-657.

World Commission on Environment and Development, **Report of World Commission on Environment and Development: Our Common Future,** 1987.

World Leisure and Recreation Association. "World Leisure and Recreation Association International Position Statement on Leisure Education and Youth at Risk", **Lesiure Sciences,** Cilt: 23, Sayı: 3, 2001, ss. 202-206.

World Tourism Organization, **Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry,** http://www.world-tourism.org/sustainable/doc/a21-def.pdf, (15.06.2016).

Yazıcıoğlu, Yahşi ve Samiye Erdoğan. **Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2011.

Yoder, Daniel G. "A Model for Commodity Intensive Serious Leisure", **Journal of Leisure Research,** Cilt: 29, Sayı: 4, 1997, ss. 407-429.

EKLER

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma, **serbest zaman aktivitesi olarak doğa yürüyüşlerine katılım düzeyi, çevre kimliği ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi** anlamaya yöneliktir. Anketin doldurulması yaklaşık 10 dakika sürecektir. Vereceğiniz cevaplar yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacak olup üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Vereceğiniz cevapların doğruluğu, çalışmanın bilimselliğine katkı sağlayacaktır. Ankete katıldığınız için teşekkür ederiz.

Yrd. Doç. Dr. İlkay TAŞ ilkay.tas@deu.edu.tr Araş. Gör. Soner SÖYLER
soner.soyler@deu.edu.tr

Aşağıdaki tabloda yer alan ifadelere katılma derecenizi yandaki kutucuk içerisinde yer alan rakamı işaretleyerek belirtiniz. **Ciddi Serbest Zaman**	**Kesinlikle katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Ne katılıyorum, ne katılmıyorum**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
1 Doğa yürüyüşleri hayatımı zenginleştirmiştir.	1	2	3	4	5
2 Doğa yürüyüşündeyken yetkinliklerimi tümüyle kullanırım.	1	2	3	4	5
3 Doğa yürüyüşlerinde sahip olduğum beceri ve yetenekleri gösteririm.	1	2	3	4	5
4 Doğa yürüyüşleri kendimi ifade etmemim bir yoludur.	1	2	3	4	5
5 Doğa yürüyüşleri kendim hakkındaki düşüncelerimi geliştirmiştir.	1	2	3	4	5
6 Doğa yürüyüşleri bana güçlü bir tatmin duygusu sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
7 Doğa yürüyüşleri benim için eğlencelidir.	1	2	3	4	5
8 Doğa yürüyüşlerinden sonra kendimi canlanmış hissederim.	1	2	3	4	5
9 Doğa yürüyüşünün zorluklarıyla ısrarla başa çıkarım.	1	2	3	4	5
10 Doğa yürüyüşünde daha yetenekli olmak için sıkı çalışırım.	1	2	3	4	5
11 Doğa yürüyüşlerinde ilerleme gösterdiğimi hissediyorum.	1	2	3	4	5
12 Doğa yürüyüşleri, bende doğa yürüyüşlerine bağlılık yaratmaktadır.	1	2	3	4	5
13 Beni tanıyanlar doğa yürüyüşlerinin beni ben yapan şeylerden biri olduğunu bilir.	1	2	3	4	5
14 Doğa yürüyüşüne gelenlerle birçok ortak amaca sahibim.	1	2	3	4	5
15 Doğa yürüyüşlerindeki çabalarım maddi sonuçlar doğurabilir.	1	2	3	4	5
16 Doğa yürüyüşlerine bağlı diğer kişilerle etkileşimde olmaktan zevk alırım.	1	2	3	4	5
17 Doğa yürüyüşü grubunun başarılarının parçası olmak, kendimi önemli hissettirir.	1	2	3	4	5
18 Doğa yürüyüşü grubumu birleştiren görevleri yerine getirmem önemlidir.	1	2	3	4	5
Çevre Kimliği					
19 Doğa kadar güzel bir sanat eseri görmedim	1	2	3	4	5
20 Doğadaki deneyimlerimden ruhsal destek aldığımı hissederim.	1	2	3	4	5
21 Doğal ortamlarda (orman, deniz kenarı vb.) çok zaman geçiririm.	1	2	3	4	5
22 Kendimi doğadan ayrı düşünmem.	1	2	3	4	5
23 Kendimi doğanın bir parçası gibi düşünürüm.	1	2	3	4	5
24 Yeterince param olsaydı bir kısmını doğayı korumak için harcardım.	1	2	3	4	5
25 Yeterince zamanım olsaydı bir kısmını doğayı korumak için harcardım.	1	2	3	4	5
26 Mutsuz ya da stresli iken doğada zaman geçirmek kendimi daha iyi hissettirir.	1	2	3	4	5

ARKA SAYFAYA GEÇİNİZ ⟶

27 Doğadaki diğer canlı türleri ile pek çok ortak yanım olduğunu hissediyorum.	1	2	3	4	5
28 Dünya için sorumlu davranmak ve sürdürülebilir yaşam benim ahlaki değerlerimin parçasıdır.	1	2	3	4	5
29 Doğa hakkında bilgi sahibi olmak, her çocuğun yetişme sürecinin önemli bir parçasıdır.	1	2	3	4	5
30 Güzel manzaralı küçük bir evde/odada yaşamayı, başka binaları gören büyük bir evde/odada yaşamaya tercih ederim.	1	2	3	4	5
31 Doğada zaman geçiremeseydim, hayatımın önemli bir kısmı kayboluyor gibi hissederdim.	1	2	3	4	5
Hayat Doyumu					
32 Hayatım birçok yönden idealimdekine yakındır.	1	2	3	4	5
33 Hayat şartlarım mükemmeldir.	1	2	3	4	5
34 Hayatımdan memnunum.	1	2	3	4	5
35 Hayattan şimdiye kadar istediğim önemli şeyleri elde ettim.	1	2	3	4	5
36 Eğer hayata yeniden başlasaydım hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	1	2	3	4	5

DEMOGRAFİK BİLGİLER

Cinsiyetiniz: ( ) Kadın ( ) Erkek

Medeni Durumunuz: ( ) Evli ( ) Bekâr

Eğitim Durumunuz: ( ) Lise ve altı ( ) Önlisans – Lisans ve üstü

Aylık Geliriniz: ( ) 2500 TL veya altı ( ) 2501-3500 TL ( ) 3501 TL ve üstü

Ne Kadar Süredir Doğa Yürüyüşlerine Katılmaktasınız: ( ) 5 yıl ve altı ( ) 6 yıl ve üstü

Yaşınız: ( ) 31 yaş ve altı ( ) 32-38 ( ) 39-44 ( ) 45-51 ( ) 52 ve +